

114309

av
Karl Holter

Hilsen fra
Karl Holter

FRONTKJEMPERE

FRONTKJEMPERE

AV

KARL HOLTER

STORE BJØRN FORLAG

BOX 4052 - OSLO

Copyright
Karl Holter
Store Bjørn Forlag
Oslo 1951
Postbox 4052

B. Bentzens Boktrykkeri — Oslo

I 1940 fylte jeg fem og femti år.

Jeg var således ikke pliktig til å møte ved mobiliseringen, men meldte meg frivillig på Helgelandsmoen 11. april.

Ved et slumpetreff ble jeg sjef for en transportkolonne, som på det høyeste talte 57 kjøretøyer. Personvogner og lastebiler. Mot slutten av felttoget sønnenfjells var jeg organisasjonsoffiser i et sanitetskompani som ble satt opp i Vågå i Gudbrandsdalen. Da tyskerne passerte Otta ble kompaniet korset inne og oppløst. Enhver fikk beskjed om å greie seg som best, og sammen med en fenrik dro jeg over Jotunheimen ned til Valdres for å delta i kampen der. Da vi kom fram, var krigen slutt også i det dalføret, og det var ikke noe annet å gjøre enn å bytte uniformen med sivile klær og karre seg heim til Sigdal, hvor jeg den gang bodde.

Bortsett fra litt bombing så jeg ikke stort til selve kamphandlingene, men det forekom likevel episoder som kunne være spennende nok.

Det er mulig at jeg skriver om disse ting i en annen bok.

I tiden som fulgte var de fleste av oss sterkt opptatt av fedrelandets skjebne, og det var ikke lett å danne seg en mening om hva man burde gjøre og ikke gjøre. Jeg rådførte meg med en del kloke og sindige menn, de klokeste og sindigste jeg den gang kom i kontakt med. La meg her si, at jeg aldri et eneste sekund har angret at jeg fulgte min samvittighet.

Det er ikke rådelig for noe menneske å handle mot sin overbevisning. Selv om en går glipp av både det ene og det andre. Og selv om en møter store vansker og bitre bekymringer.

Nei, jeg angrer ikke.

Krigen gikk sin gang. Ingen kunne til å begynne med si med sikkerhet hva utfallet ville bli.

Bruddet mellom Hitler og Stalin kom. Den tyske krigsmaskin rullet fram over Russlands stepper.

Da ble det dannet en avdeling av norske frivillige som ville delta i kampen på østfronten.

Og jeg visste med en gang hva jeg hadde å gjøre. Hvordan jeg kunne tjene mitt land på beste måte etter mine evner.

Hvis de vest-allierte seiret ville min innflytelse være lik null, selv om jeg hadde gode venner på de britiske øyer.

Engelskmennene er alt for drevne politikere til å la sine avgjørelser påvirke utenfra. Dessuten burde de tjenester vår handelsflåte ytet vestmaktene under forrige og denne verdenskrig være mer enn tilstrekkelig til å sikre vårt lands stilling i tilfelle Winston Churchill og hans drabanter trakk det lengste strå.

Annerledes hvis det ble Tyskland som dikterte fredsbetingelsene.

I Tyskland hadde jeg et godt navn som forfatter. Ikke minst gjennom min dramatisering av Lars Hansen «Ishavsfolk» som var blitt oppført på mer enn tre hundre tyske scener. Jeg kjente personlig flere av spissene innen åndsliv og politikk, og det var mulig at jeg kunne bidra til å skaffe Norge goodwill ved å skrive en bok om våre gutters innsats på Østfronten.

Kan hende det ligger selvovervurdering i dette. Det er mulig, men jeg så det slik og handlet deretter.

Nå gjorde jeg den feil, at jeg ikke henvendte meg direkte til den norske legion. Da var jeg nok kommet med fra første stund. Men jeg ville ikke være stridende. Jeg ville være krigskorrespondent og henvendte meg til den tyske hærledelse. Der fikk jeg avslag. Jeg var for gammel.

Dette avslaget slo jeg meg til ro med og hadde oppgitt tanken om å bli krigskorrespondent, da jeg på vårparten 1942 fikk to brev som begge inntrengende anmodet meg om å dra til Østfronten.

Det ene brev var fra Felix Hartmann og det andre, som

kom omtrent samtidig, fra min gode venn Per Imerslund, som jeg beundret både som menneske og forfatter.

Begge brevene var skrevet i felten, og Per skrev at han hadde i oppdrag fra ledelsen for Kriegsberichterabteilung der Waffen SS å anmode meg om å gå inn i avdelingen.

Jeg slo til. Kom avgårde ved St. Hans og måtte gjennomgå en rekruttskole for Kriegsberichtere på Lichterfelde West i Berlin.

I begynnelsen av oktober deltok jeg i diktermøtet i Weimar, hvor jeg holdt foredrag om norsk diktning fra de eldste tider til i dag.

I slutten av oktober kom jeg til Leningradfronten og var ved legionen til den i mars 1943 ble forlagt i hvilestilling nede på Balkan. Ut på høsten 1943 ble jeg syk, og kom ikke til å delta i krigens siste faser.

Jeg var da klar over at jeg ikke kom til å skrive den boka jeg hadde tenkt å skrive. For det første hadde jeg ikke samlet stoff nok, og for det andre var det blitt helt overflødig å prøve på å skaffe Norge litt ekstra goodwill hos tyskerne.

Dette blir omtrent utelukkende mine egne opplevelser jeg kommer til å skrive om, og så naturligvis slike ting, som jeg har førstehånds kjennskap til.

De som gjør seg forhåpninger om en bloddryppende triller blir skuffet. Dette er ikke en dyster skildring av krigens redsler. Det er snarere blitt en munter bok.

Godt humør og en saftig spøk av og til er like livsviktig i krig som i fred. Krigen har sine lyse sider, som freden sine mørke. Men alvoret er ikke langt borte.

I slutten av oktober 1942 reiste jeg med en troppetransport fra Berlin til østfronten. Jeg skulle hatt følge med en hollandsk tegner, men fant ham ikke på den overfylte Friedrichstrasse Bahnhof, og så heller ikke senere noe til ham på reisen.

Vi var kan hende tusen mann som forlot Berlin samtidig, men da jeg etter tre døgn's reise med to avbrudd kom fram til Krasnoje Selo, var det bare tyve, tredive mann tilbake, de andre var blitt sendt til andre avsnitt av den uhyre lange frontlinje fra Ishavet til Kaukasus. Jeg var den eneste som skulle til den norske legion.

Toget gjør holdt. Her er ingen høyttaler som brøler «Alles aussteigen!» men vi forstår likevel at nå er vi framme, og gir oss til å samle sammen vårt habengut fra hyller og benker og golv og kaver oss ned på plattformen i Krasnoje Selo.

Nå er vi framme ved fronten.

Krasnoje Selo ligger innenfor rekkevidde av Leningrads kanoner. Ikke bare store, tunge «kufferter» fra langtsekkende skyts kan nå oss, men også 75 mm.s granater, for ikke å snakke om de hylende bomber som flyene drysser ned fra oven.

Selve stasjonsområdet er gjenstand for Ivans spesielle bevakethet. Hit kommer det jernbanetog full-lastet med ammunisjon, som herfra spres ut til linjene, og blir et slikt togs ankomst varslet gjennom et hemmelig, men effektivt etterrettingsvesen eller observert fra fly, så varer det sjelden lenge før våre venner russerne spanderer en rekke bråkende hilsener.

Som oftest går det bra. Togene kommer om natten og tømme i hui og hast for sin farlige last, og så kjører de tilbake til Krasnovadaisk, hvor de er i forholdsvis sikkerhet.

Men for ikke lenge siden ble et fullastet ammunisjonstog stående utover dagen på et sidespor, og en velrettet fulltreffer

foranstaltet en eksplosjon, som vakte en del oppsikt selv på dette sted. hvor det med korte mellomrom kan gå nokså livlig for seg, og sammenstyrtende hus, brann og drønnende detonasjoner så å si hører til dagens uorden.

Stasjonsbygningen må ha vært litt større enn Vestbanestasjonen i Oslo, men halvparten av den blåste bort da toget sprang i luften, og der lå ruiner etter atskillige lagerhus og andre bygninger i nærheten.

Min reisekamerat tilhørte artilleriet og viste hvor han skulle hen, mens jeg måtte oppsøke det stedlige Ortskommandantur for å få rede på, hvor den norske legions P.K. (propagandekompani) befant seg, for der hadde jeg fått ordre om å melde meg.

Våre vegr skilte altså, og bøyde under vekten av min tunge pakning vandret jeg avsted i anvist retning, og kunne for hvert skritt konstatere, at jeg var kommet i kampsonen. Dype krater etter nedslag såes i massevis og vegen var overalt flankert av nedbrente hus og sørgelige rester av fordums herlighet.

Det var særlig omkring stasjonen at ødeleggelsen var iøynefallende. Lenger opp i byen var det atskillig bedre.

Denne byen må ha vært vakker en gang.

Det livfullt kuperte terreng var blitt glimrende utnyttet av dyktige arkitekter, og hager, parker og gjenstående praktbygninger talte et tydelig språk om at her var intet blitt spart for å gjøre det mondéne strøk av Krasnoje Selo til en perle i sitt slag. Naturligvis var ikke alt like bra. Hang til overdrivelse er nå engang knyttet til russisk lynne, men stort sett vitnet bebyggelsen om et høgt kultivert nivå hos dem som en gang utgjorde overklassen på dette stedet.

Og det forundrer en ikke, når en vet at her var sommerleiren for tsarens personlige livgarde, hvis offiserskorps rekrutertes fra rikets høyeste adel, som nok kunne ha råd til å bygge flotte villaer og palasser og anlegge imponerende hager og parker.

Som et lite kuriosum kan nevnes at Russlands siste tsar nettopp var i ferd med å inispisere garden på dette sted da han ble overrakt budskapet om at verdenskrigen 1914 var brutt løs.

Ved foten av en bakke falt mitt blikk på et skilt som pranget med innskriften

«Achtung! — Feindeinsicht! —

Streckung einzeln zu passieren. Kolonnen verboten!»

Så vandret jeg da de første skritt med bevisstheten om at russiske observatører hadde meg i kikkerten, og antagelig ikke var så nøye på å hive hit en granat fra sine ypperlige innsiktede kanoner, om de oppdaget noe som var umaken verd.

Så som jeg imidlertid antok at min ringe person — selv med den tunge pakningen — ikke vakte russernes mishag i den grad at de dundret av en salve eller to, tok jeg saken med ro, og gjorde da heller ikke denne dagen og på dette sted bekjentskap med russernes eksploderende projektiler. Det skulle komme senere.

Ortskommando holdt til huse i en flott bygning i en flott park, hvori atskillig store trær var blitt molestert på forskjellig vis, likesom flere kratere vitnet om bombenedslag.

Bygningen selv derimot bar så vidt jeg husker ingen synlige skrammer etter annen medfart enn den regn og blæst gjennom desennier hadde gitt den. For naturligvis var denne bygningen — i likhet med alle andre hus jeg fikk se i Russland — ikke blitt reparert eller oppusset siden før forrige verdenskrig.

Men jeg var jo ikke inne i Leningrad eller Moskva, der er det rimeligvis annerledes, og der finnes jo også en rekke bygninger som partiet har bygget i den senere tid.

Det tok meg ikke mange minutter å få rede på hvor jeg skulle hen. Jeg fikk et behagelig inntrykk av at sakene ekspedertes greitt, konsist og framfor alt langt hurtigere her ute i kamplinjen enn inne i departementene og kontorer i de store byer, hvor bagateller gjerne krever en tålmodighet av seigste gummi og en vilje av stål.

Det var ikke mange skrittene å gå, bare noen hundre meter lenger nede i samme gaten, men jeg føler meg i min innerste sjel overbevist om at jeg på et liknende kontor i for eksempel Berlin eller la meg likeså godt først som sist si Oslo hadde måttet vente minst en halv time i aller heldigste fall før jeg ville ha truffet rette vedkommende som kunne gitt meg den opplysning.

Byen var ikke evakuert i sin helhet. Her er enda en masse sivile mennesker.

Riktignok mangler det adelige innslag, men adelen var nok fjernet herfra lenge før denne krigen brøt ut.

Adelen med dens pomp og prakt, dens fyrrige fullblodshester og bjørneskinnsprunkende livkosakker var altså intet steds å øyne i Krasnoje Selo.

Men proletariatets avkom var det ingen mangel på.

Smårollinger med vatterte kofter og filtstøvler på føttene lekte med andre som kunne være mere eller mindre malerisk utstyrte med filler og kasserte klesplagg etter en voksen slektning eller velynder.

Bortsett fra klesdrakten skilte de seg ikke meget ut fra de småkryp en ser i andre lands proletarstrøk.

Mange av dem var «magre og grå, som fattigfolks barn er flest». Dårlig stell og underernæring, sykdom og lidelse. Jo det er så. Det er så.

Men jeg har sett det samme i Londons slum og i bakgatene i Berlin og Paris.

Disse her var kanskje verre farne, ikke så meget på grunn av fattigdommens forbannelse, som fordi Russlands nådeløse vinter krever bedre beskyttelse enn Londonertåken og den forholdsvis kortvarige og milde vinter i Mellomeuropa.

Og de lekte, de sloss, de trettet og hujet og lo akkurat som andre barn i andre deler av verden.

Jeg er ikke utpreget barnekjær, jeg innrømmer gjerne, at det finnes uskikkelige unger jeg ikke kan fordra. Men det var da noe som bølget i mitt hjerte ved synet av disse pludrende menneskespurver som lekte sine leker ubekymret av den kommende russiske vinter og de vanskelige tider som lurte bak horisontene.

Lange transportkolonner med ammunisjon og Gud vet hva ramlet mot oss og jaget ugeflokken ut til vegkantene.

Der sto de og vinket og viftet til hester og kusker, og gjorde seg vel ingen tanker om det var venn eller fiende, undertrykker eller befrier som dro forbi med sitt tunge tross.

De kommer til å oppleve meget disse barna. De av dem som når en normal gjennomsnittsalder.

Kanskje de opplever den endelige «Untergang des Abendlandes» som Spengler spådde.

Hvo vet?

Meget tyder på at vår kultur er døende.

Den er jo heller ikke så særdeles fast i støpningen.

Dens evighetslengsel, kristendom og humanisme harmonerer ikke meget med individenes egosentriske selvhevdelsestrang og makthavernes profittbegjær og erobrerlyst.

Det må en helt ny livsinnstilling til for å kunne mestre de problemer, som melder seg ved at masse mennesket plutselig får en uanet betydning — ikke bare som mengde, i antall, men ved at masse mentaliteten blir den bestemmende og herskende, sier den spanske filosof Ortega y Gasset.

Egon Friedell skimter litt av dette i en av sine siste bøker, og han taler bekymret om de to «djevlereligioner» som hver fra sin kant truer Europa. Bolsjevismen og amerikanismen. Vår kultur vil lettere overleve en invasjon av den første enn av den siste, mener han. Ja, ja. Me fer no sjå.

England fryktet at Peter den store skulle reise seg av graven, om de hvite seiret, og lot Koltsjak i stikken.

I steden dukker Djingis Khan fram fra østen. Og han er langt farligere.

Jeg fant uten vanskelighet fram til vårt kvarter som består av to rom og et lite kjøkken. Huset eies av en aldrende kvinne som har beholdt et par rom for seg selv. Hun hadde egen inngang og vi så henne sjelden. Jeg husker ikke en gang hvordan hun så ut.

Derimot ble jeg godvenner med en liten geitekillling som tilhørte henne. Den var altetende som alle geiter, og vi måtte passe nøye på at den ikke kom inn i stuene, hva den hadde stor tilbøyelighet til. Da åt den tapetene av veggene, gikk løs på klær og skotøy og i det hele alt som var innen rekkevidde, og ei geit kravler jo så godt som oppetter slette veggen hvis det gjelder.

Den ytre kjøkkendøren er vår eneste inngang. Den er beslått med remser av tykk filt langs kantene som vern mot trekken og vinterkulda, som nå kan ventes når som helst.

Huset er gammelt og skrøpelig med gisne vegger. Men gutta har tapesert stuene med papplater som de har skaffet seg fra en nærliggende fabrikk.

I det innerste rommet, som er spisesal, står et stort bord midt på golvet. En veldig rund ovn med porselenskakler fyller den ene kråen helt opp til taket.

Jeg antar at ovnen er flyttet hit fra et eller annet adelspalé, for den er altfor stor og pompøs for dette vesle rommet.

Til høyre for døra har jeg en divan til sovested, og ved den andre langveggen står en liknende, som brukes av Kriegsberichten Bjarne Sem fra Halden. Han har høyeste korporalgrad (Rottenführer) og er øverstkommanderende her i huset, når ikke Breien er til stede. Breien bor sammen med sjåfør Holmung fra Bergen og «Nappe» Berntsen et par hus fra oss.

I værelset nærmest kjøkkenet står tre senger med hver sin stol, samt en liten pult ved et av vinduene. Det er tegneren Cranners arbeidsplass.

Sengene står med hodegjerdet mot veggen og levner bare en smal passasje, så vidt vi kan slippe forbi.

I kjøkkenet opptar en russisk ovn mesteparten av plassen, skjønt den ikke er så stor at voksne folk kan ligge og dra seg oppå den.

Ellers forekommer en vannspring i kjøkkenet og noen små hyller til kokeredskap og servise.

Nest siste dag av reisen på strekningen fra Pskow til Krasnovadaisk måtte jeg sitte på en trebenk uten ryggstø i en åpen kuvogn og bitende gjennomtrekk vakte bange anelser om at en forkjølelse ville bli følgen.

Jeg er så gammeldags, at jeg tror på brennevin som forebyggende middel i et slikt tilfelle. Det første jeg spurte etter, da jeg vel var installert i vårt kvarter, var derfor om det fantes alkohol innen rekkevidde.

Dessverre ble jeg sørgelig skuffet.

Hadde jeg kommet en dag før, var jeg dumpet opp i stort kalas til ære for vår unge sjef, som feiret sin femogtyvende fødselsdag med stort opbud av etendes og drikkendes, men nå fantes ikke annet enn tomflasker tilbake, og mesteparten av disse var til og med skutt i filler under en dundrende salutt som festens deltakere hadde avfyrt med skarpladde pistoler, mens stemningen sto på sitt høyeste.

Hoderystende måtte jeg ta til takke med globoid og varm blomster-te. Jeg har ingen riktig tillit til den slags medikamenter.

Meget å beklage for Unterscharführer Breien, som hardt kunne trenge å hvile ut etter fødselsdagens anstrengelser, hadde han i et anfall av malplasert tjenesteiver pr. telefon meldt min ankomst til legionens sjef major Quist, hvorpå denne, som ingen anelse hadde om den miserable tilstand hans tapre P.K.-sjef befant seg i, beordret ham og meg ut til linjene på flygende flekken.

Det var derfor intet annet å gjøre enn å be sjåfør Holmung om å starte opp bilen, selv om en måtte anta at alkoholprosen-

ten i hans blod oversteg den i Norge gjeldende grense for bilkjørere. Den slags smålige paragrafer kan man dog umulig ta hensyn til i krig og kjærlighet, og snart smalt det i bilens lydboks, og Breien kravlet blek, men fattet opp i baksetet og anviste meg plass ved sin grønne side.

Vegen var til å begynne med slett ikke verst, bortsett fra et par mindre bombekraterer, som det stedlige vegvesen ikke hadde rukket å fylle igjen, og disse manøvrerte Holmung seg lett og elegant utenom, som den glimrende sjåfør han var.

Men ikke før var vi kommet utenfor selve byområdet med det forholdsvis faste vegdekke før det møtte oss ubehagelige overraskelser i form av kraterer, som var fylt til randen av et skvulpende dynd, som kamuflerte dem så effektivt at selv det skarpeste øye ikke kunne konstatere deres tilstedeværelse.

De fleste som har latt seg transportere en del pr. fly vil kjenne til det ubehag som påkommer en, når flyet har passert en oppadgående luftstrøm og plutselig dumper ned i et tilsynelatende lufttomt rom, men jeg kan forsikre at slikt er rene bagateller mot de legemlige og sjelelige rystelser en blir utsatt for når det kjøretøy en sitter i med full fart forserer et bombekrater så sølespruten skjuler de nærmeste omgivelser for ens øyne. Det var ilde nok for meg, men hva min unge sjef i sin dagenderpåstemning led av kvaler, lar seg vel neppe beskrive. Han var grønn i fjeset og ynket seg hørlig. Men Holmung presset bilen fram for full fres med sammenbitte tenner og jerngrep om styreapparatet, og fram kom vi, enda jeg tror at vi faktisk ville hatt mere nytte av en motorbåt. Helt fram kom vi dog ikke. Vi kom ikke lenger enn til Kùchendorf hvor der ligger en del bygninger og bunkers som legionen bruker til telefonsentral, til feltkjøkken og kontor for legionens adjutant. Herfra og ut til linjen var det omtrent tre kilometers veg, men den er håpløs i denne høstbløyta.

Her parkerte Holmung bilen for å vente på oss, mens Breien og jeg gikk inn til adjutanten.

Han satt nede i en underjordisk bunker med en liten lys-sjakt på den ene siden, som slapp et sparsomt lys inn gjennom et lite vindu.

Av praktiske grunner var adjutanten tysker. En mann som kjente til bunns de forbindelser en stridende avdeling var avhengig av og hadde kjennskap til administrasjonens finesser i den store krigsmaskin hvorav den norske legion var en liten del.

Adjutanten var en meget behagelig og kultivert herre, som i det sivile liv var rektor ved en høyere skole.

Vi hadde en hyggelig samtale, hvorav bl. a. framgikk, at han hadde oppgitt å omforme de norske legionærer til tyske soldater, noe som han anså for håpløst. Men i stedet hadde han etter beste evne søkt å sette seg inn i norsk mentalitet og drive gesjeften i samhøve med den. Og det gikk bra, mente han.

Mens vi pratet ramlet en rotte ned i lysgraven utenfor vinduet. Rotta sprang viltet omkring under forsøk på å komme opp igjen. Jeg kunne ikke la være å iaktta den, da den befant seg bare en meter fra mine øyne. Jeg syntes synd på den og var oppriktig lettet, da det omsider lyktes beistet å frelse seg ved å krabbe opp langs vinduskarmen.

Adjutanten brød seg ikke det dust om rotta. Det var en dagligdags ting.

Så vandret vi utover mot linjene i halvmørket.

Breien som var kjent gikk foran, og jeg holdt meg forsiktigvis bak ham. Derved unngikk jeg de søledammer som han sank til bunns i. Det var en forferdelig veg.

Det ble mørkere og mørkere.

Med en gang skyter en rakett til værs et stykke unna oss. Den utfolder seg til en sol som blir hengende og sveve i luften en lang stund.

Samtidig knyttet det løs maskinsalver både her og der. Og vi ser glødende kuler som lysende insekter fare avsted oppe i luften.

Jeg spør Breien om vi er heldige og kommer til å overvære en trefning, men han forklarer meg, at dette er noe som skjer hver kveld og ikke behøver å bety det aller ringeste.

Akkurat da hørte vi stemmer som snakket norsk, og like

etter støtte vi på en patrulje bestående av fire mann fra tredje kompani som var ute for å undersøke hvor det var blitt av dagens mattransport, som skulle ha vært kommet for en stund siden.

De andre kompanier hadde fått sine forsyninger, men tredje kompani hadde ingen ting sett og ingen ting hørt til kompaniets furer som var en pliktoppfyllende mann.

En kunne lite på at han ville sette alt inn på at gutta skulle få maten og posten, så snart det på noen måte var mulig å få den fram. Transportene måtte vente til det var mørkt før de kunne kjøre det siste stykket opp til linjene, for terrenget de skulle passere var under sterk oppsikt av russerne.

En kunne derfor gå ut fra at det var tilstøtt fureren noe alvorlig, og nå var denne patruljen sendt ut for å prøve å finne årsaken til forsinkelsen. Han måtte enten ha kjørt seg fast i gjørma eller kanskje likefram blitt kidnappet av dristige partisaner, som en aldri kunne være trygg for.

Vi hadde ingen ting sett til transporten og kunne ikke gi noen opplysning. De vandret videre og vi likeså. Det var klart vær. Det var halvmåne og i nærheten av den sto Jupiter eller Mars og dannet et tyrkisk bilde på østhimmelen.

Det var ikke lett for Breien å holde vegen og et sted var vi nær ramlet ned i en vannfylt grav, som lå der og speilet himmelens rolige stjerner og menneskenes flygende ild.

Men da ga Breien opp og brølte et rop utover, i håp om at det var poster i nærheten.

Det var det, for vi var like ved majorens kvarter.

Vi kom ned i en forholdsvis rommelig underjordisk bekvemmelighet, og ble godt mottatt av major Quist, som straks sendte en stafett etter min nevø Hans Georg Holter som var Obersturmführer og lå med sitt kompani like i nærheten.

Hans Georg er en velvoksen, kraftig kar på 186 cm som jeg alltid har kommet godt ut av det med. Vi gledet oss begge meget over dette møtet så langt borte fra de heimlige trakter.

Majoren spanderte sin siste brennevinsskvett til en skål på felles sunnhet.

Dette brakte mine tanker hen på den ventede forkjølelse,

og jeg uttalte som min hjertens mening overfor majoren, at jeg anså en kraftig toddy som det beste forebyggende middel mot den slags. Han forsto min engstelse, da jeg hadde fortalt om togreisen, og beklaget at han ikke på stedet kunne skaffe meg medisinen. I stedet lovte han å ordne med den tyske offiser som var mellommann mellom legionen og tyskernes forpleiningsorganisasjon. Tidligere hadde legionen selv administrert brennevinet, og som sikkerhetsforanstaltning hadde man fått feltpresten til brennevinsadministrator.

Den geistlige herre var ankommet til fronten nærmest som en slags avholdsmann, men hans gode og medfølende hjerte gjorde ham svært liberal overfor andres tørst, og dødsfaren, spenningen, fly og granater hjalp til, så han i løpet av kort tid trenet seg opp til å bli en habil begersvinger, som stundom i litt større grad enn det sømmer seg en prelat delte sine svarsteste sauers sorger og gleder.

Det verserte en del muntre anekdoter om feltpresten, men alle var enige om at han var en modig og varmhjertet mann. Så hadde han framleis vært kildenes vokter, hadde han nok lindret min nød etter beste evne.

Men dessverre, han var reist heim, da jeg kom ut til fronten, og den tysker som hadde overtatt denne spesielle del av prestegjeringen var ikke på langt nær så lett og behagelig å ha med å gjøre. Men nå da majoren hadde lovet å tale min sak, hadde jeg rett til å nære visse forhåpninger.

På tilbakevegen fra major Quist traf vi mattransporten til tredje kompani, og fikk rede på at fureren hadde hatt lovlig grunn for forsinkelsen. Begge hestene som han kjørte med første gang var simpelthen druknet undervegs i et stort bombekrater som var forvandlet til en dyp søledam. Han hadde måttet forlate hester og kjøretøy og dra ned til Scolossi etter nye hester, ny vogn og ny mat og tørrforpleining. Det var blitt tre timers forsinkelse av det, og han hadde grunn til å være stolt av at det ikke ble mere.

Ved Kuchendorf stakk jeg innom telefonsentralen og fikk forbindelse med prestens tyske etterfølger. Samtalen ble

resultatløs. Han synte ikke ringeste medfølelse med mine bekymringer, men ble tvertom meget bøs over at jeg våget å framføre en alvorlig begjering på et så spinkelt grunnlag som en ennå ikke inntruffet forkjølelse.

Han skal ha uttalt seg særdeles ufordelaktig om norske menige soldaters oppfatning av det passende.

Men til hans unnskyldning må sies at han ikke kjente meg. Hadde ingen anelse om mine grå hårs verdige krone og kunne ikke vite, at jeg virkelig trengte en gloheit toddy.

Jeg måtte oppgi kampen mot forkjølelsen, som innfant seg prompte dagen etter og holdt meg tre døgn bundet til sengen.

Det blir aldri riktig varmt i kjøkkenet, selv om vi fyrer kraftig, for vi har ingen ting gjort for å tette veggene, da vi sjelden oppholder oss lenger der ute enn nødvendig for å koke morgenkaffen. Middagsmaten får vi varm fra et feltkjøkken i en depotbygning som ikke ligger langt unna.

Belegget veksler.

De eneste faste pensjonærer er til en begynnelse bare Sem, Cranner, jeg selv og «Truls» alias fotograf Ulf Tur, som bare er «Schütze Arsch» og må utføre niggerarbeide, som rett og rimelig er. Han brummer og saboterer innimellom. Men den militære disiplin og rangforordningen må ubønnhørlig opprettholdes, om ikke hærens moral skal bryte sammen.

De første dagene fikk vi besøk av «Børre» som strevde med å gjøre defekte radioapparater brukbare for gutta ute i bunkersene. Børre har et strålende humør og en avvæpnende vennlighet som vinner alle han kommer i kontakt med.

Så kommer stundom Haakon Hegnar innom og losjerer en natt eller to. Hans oppgave er å sørge for guttas velferd, dele ut tobakk og sjokolade samt andre småting med regelmessige mellomrom.

Hegnar er høy idealist og vi liker ham godt, trass i at han har enkelte besynderlige idéer, som ikke alltid faller sammen med våre. Således går han sterkt inn for at alle måltider skal

inntas i fellesskap og at vi skal synge en sang, eller helst en salme, før vi griper kniv og gaffel. Det lykkes ham dog ikke å omvende oss fra de syndens vegger på hvilke de fleste av oss vandrer.

Minst én gang om uken gjør han runden gjennom legionens skyttergraver, artilleristillinger, depoter, sykehus og feltkjøkkener, og han tilbringer natten snart her, snart der.

Men hos oss har han sitt foreløpige standkvarter.

Hver dag kommer en ung slavisk skjønnhet som heter Lola. I hvert fall kaller vi henne slik.

Hun ordner opp, feier og spyler golvene, rer sengene og tar oppvasken etter måltidene både nede hos oss og oppe hos de tre som losjerer i nr. 37.

Vi betaler litt penger og dessuten deler vi maten med henne.

Vi deler brød, suppe, poteter, grønnsaker og smør slik at hennes part blir like stor som hver av våre.

Hun har en mor å forsørge, er student og taler slett ikke verst tysk. Munter og elskverdig er hun. Men hun holder sine tilbudere fra livet. Og vi har nesten alle sammen tapt våre hjerter til henne.

En helt gjennom tekkelig type.

Legionens P.K. disponerer egen bil og Holmung henter forpleiningen fra depotet og kjøkkenet.

Ut på ettermiddagen får vi dagens varme mat i et stort spann, samt brød og pålegg som veksler mellom syltetøy, ost og pølse. Mest pølse. Mange slags pølser.

Kaffe koker vi selv ute i kjøkkenet. Det er surrogat og en sjelden gang virkelig bønnekaffe. Eller te av lindeblomster.

Sukker får vi regelmessig, og når kulden setter inn blir det utdeling av brennevin. Estnisk akevitt. Degvin heter den.

En dram pr. snute pr. dag, og det er ikke meget, men får vi ukens samlede rasjon under ett, kan det muligens bli litt virkning av det. Denne ordningen var en skuffelse for meg. Mitt første inntrykk av forholdene i legionens P.K. hadde virket ubetinget gunstig d. v. s. det hadde inngitt meg forhåpninger om tilstedeværelsen av en rikelig flytende kilde.

Men jeg ble skuffet.

Ekstra brennevin deltes bare ut ved ekstraordiere leiligheter. Som for eksempel fem og tyve års fødselsdager.

Vi drøftet muligheten av å proklamere min sekstiårsdag.

Men så som man må legge fram utvilsomme og stemplede papirer med udisputerlige data for å oppnå begunstigelser av denne art, måtte vi oppgi denne i og for seg sympatiske plan.

For i min Soldbuch sto 30. juni 1885 som dagen for min ankomst til vår skjønne verden, og nå var vi i slutten av oktober 1942.

Jeg måtte derfor vente to og et halvt år med å festligholde denne celebre åremålsdag, og det skulle bli fest med fire-fem medfanger i enmannscelle i Åkebergvegens fengsel.

Min hensikt var å dra ut til skyttergravene hurtigst mulig, men etter de meldinger vi fikk derfra, og etter det inntrykk jeg hadde fått gjennom mine samtaler med majoren og Hans Georg, foregikk det ingen ting av betydning der ute for tiden, og jeg fulgte derfor Breiens råd, og nyttet den første tiden til å orientere meg litt i de nærmeste omgivelser.

Bilen hadde vi jo, og den måtte brukes.

Først kjørte vi bort til et høydedrag, hvor det lå en kirkegård. Her hadde tyskerne bygget en stilling for svært skyts og hadde også en observasjonspost på stedet.

Kanonene manglet, men observatørene var på plass.

Høyden bød på god utsikt, og gjennom kikkert kunne jeg iaktta livet i Leningrads forsteder, som bare lå tre kilometer unna.

Isaackatedralens pompøse kuppel, partibygningens veldige murmasser og en kjempemessig transportkran tvers over Neva ute ved havnen, var det som falt mest i øynene.

Domkirken minnet en om Russlands gamle kultur som nå var i forfall. Partihuset og kjempekranen representerte den nye tid. Den nye kultur.

Ved synet av de tomme kanonfundamenter husket jeg på at det i Berlin hadde versert rykter om at det tunge skyts som Sevastopol var blitt nedkjempet med, skulle dirigeres opp til Leningradfronten for å sette fart i beleiringen.

Hittil hadde dog ingen her sett noe til gigantene.

Det er mulig at de står nede ved Krasnovardaisk. De kan neppe flyttes bort fra jernbaneskinne, før jorda er hardfrosset, og da de er vanskelige å kamuflere, og taler et greitt og tydelig språk også over store avstander, lønner det seg vel å holde dem utenfor rekkevidde av forsvarets artilleri.

En annen dag var vi ute i Peterhof ved Finskebukta.

Dette slottet er bygget av den store Peter som sommerresidens, og er av anselige dimensjoner.

Men bortsett fra størrelsen var det intet særdeles bemerkelsesverdig ved selve slottskomplekset.

Det utvendige går an, men interiørene var ofte slemme.

Her har nok foretaksomme svindlere og mislykte epigoner romstert av hjertens lyst og sikkerlig høstet gull og ære ved å bistå tsaren med å omkalfatre og vest-européisere hans halv-asiatiske undersåtter med bombastiske ornamenter og smakløse skulpturforsiringer.

I slottparken ligger et par paviljonger, små villaer på fire fem værelser.

Det er ikke noe ved deres ytre som gjør inntrykk på meg, men likevel blir jeg stående foran en av dem med en sterk kjensle av at her er jeg borti noe som jeg burde vite. Ja, noe som jeg vet. Noe som ligger trygt og sikkert i underbevisstheden, og som nå burde dukke opp til overflaten og gi meg den gleden og tilfredsheten som følger med kjennskapet til sladderhistorier eller politiske anekdoter som knytter seg til det en står og glaner på.

Det er jo slikt en betaler guider og reiseførere svære drikkepenger for å få vite, og her skulle jeg hatt det helt gratis, om bare underbevisstheden min ville oppføre seg skikkelig.

Men nei. Jeg måtte oppgi saken.

I det mellomliggende tidsrom — det er i skrivende stund sju år siden — har jeg neppe ofret Peterhof en tanke. Og så — mens jeg sitter i fengselcellen akkurat i dette øyeblikk, nå bryter det plutselig fram gjennom glemselens skorpe som et boblende springvann.

Det var her i denne paviljongen «Mon Plaisir» at den store Katharina før hun ble keiserinne mottok hemmelige besøk av sin elsker Ponitavsky, og med ham avlet sitt barn nr. to, Olga.

Ja visst var det her.

Her ble de elskende grepet in flagranti av Katharinas barnslige halvidiot av en ektefelle, som led av uhelbredelig mindre-verdskjensle overfor sin hustru, mens han hadde erotiske eventyr med hennes hoffdamer.

Halvidioten tok det som en hanrei bør gjøre. Etter et rasende intermesso, hvor galanens liv svevde i fare, fikk han

det lystige innfall å innby de elskende til fest i grevinne Vorontzovs gemakker.

Dette sjeløyede, stygge fruentimmer var hans store svermeri, og ble årsaken til hans fall og Katharinas oppstigen. Det intrigante best ville selv bli keiserinne og fikk overtalt tsaren til å utstede arrestordre mot sin hustru.

Og her oppholdt Katharina seg den skjebnesvangre natten til den tredevte juni 1762, da arrestasjonen skulle finne sted, mens hun i stedet ble hentet av trofaste venner og kjørt til St. Petersburg hvor troppene hyllet henne med begeistring, da Peter i sin korte regjeringstid hadde forstått å gjøre seg særlig upopulær innen hæren bl. a. ved å innføre prøyssiske uniformer og prøyssisk eksersisreglement etter mønster av Fredrik den annen, som var idiotens avgud.

Men den gang jeg sto utenfor paviljongen og ergret meg over min hukommelsesvikt, hadde jeg som sagt ingen glede av disse fakta. Jeg måtte forlate stedet uten tanke på Katharina.

Like ved slottet lå en stor kirke, hvis ytre minnet seg om et annet gudshus, jeg kunne bare ikke komme på hvilket, min hukommelse var ualminnelig dårlig den dagen.

Kirkeinteriøret var utsmykket av kunstnere som sto på sikker grunn i gresk-katolsk kirkekultur. Der var helt praktfulle detaljer iblant, og stil og stemning over det hele. Så vidt jeg kunne dømme. Jeg gir meg ikke ut for å være ekspert på dette området.

Øverst i tårnet var det en observasjonspost med god utsikt over Finskebukta mot festningen Kronstad, som holdt en kamp gående mot tyskerne inne på land.

Begge parter tok det for øvrig med prisverdig måtehold.

Disse digre karbonadene som de trakterte hverandre med, er kostbare greier og tungvinte å håndtere, så de spanderte ikke så overvettets mange om gangen, ja, det slumpet vel at de tok seg hvilepause på en dag eller to.

Men striden holdes gående, og var en heldig, kunne en komme til å overvære en episode, om en kløv opp i tårnet.

Og det hadde jeg bestemt meg for å gjøre.

Og Breien som var med, bestemte seg for det samme.

Folk med anlegg for svimmelhet bør frarådes å foreta oppstigning til tårnets øverste avdeling.

Jeg har klatret opp i høyere tårn i gotiske katedraler fra Nidaros til Rom, men det har som regel vært en evindelig vandren rundt og rundt inn i et tårn eller en hul søyle, hvor en har faste vegger omkring seg, hvorved høyden blir kamufisert og svimmelheten nøytralisert. Men her hang spinkle jerntrapper utenpå veggene, bare forsynt med et skrøpelig rekkverk, som ikke ga nevneverdig trygghetsfølelse.

Et lite feiltrin, en svimmel svaiing, og bums! — det var ikke lett å holde tankene borte fra et susende fall med hodet foran ned mot steingolvet.

Det siste stykket gikk til og med utenpå bygningen, men her var det strukket et nett over, så trafikken ikke skulle kunne kontrolleres ute fra Kronstad.

Øverst i kuppelen var det et rommelig oppholdssted, hvorfra en finsk løytnant og to tyske underoffiserer skiftevis hadde fienden i kikkerten.

Jeg avløste speideren en liten stund og var så svineheldig at jeg fikk se nedslaget av en svær granat borte på festningen. Den må ha truffet et viktig punkt, for i samme øyeblikk som røykskyen veltet til værs der borte sloktes en rekke elektriske lys, og den finske løytnanten mente at elektrisitetsverket var rammet og satt ut av funksjon, og ga pr. telefon beskjed herom til batteriet som hadde avskutt granaten.

Umiddelbart etterpå stakk et mindre krigsskip ut fra festningen, gjorde en stor bue og spydde ut en tykk tåke, som i én-to-tre innhyllet hele øya og skjulte den for våre blikk. Vi ventet en lang stund på at det skulle skje mere, men det ble med den ene granaten.

Det mørknet mere og mere, og innen røykskyen var drevet bort var det svart vinternatt og ingen ting å se.

Vi skjøt derfor hjertet opp i livet og tok fatt på den ikke videre behagelige nedstigningen.

Ellers husker jeg ikke mere fra denne turen, bare at jeg hadde en sabla tannpine, rimeligvis en etternøler etter forkjølelsen. Jeg la en diger skråtobakkbuss innpå den murrende jekselen, og det hjalp en del.

Ikke mange dagene etter min ankomst satte kulden inn, og det skvulpende dyndet på vegene frøs til et fast dekke som lettet framkomsten både for motorkjøretøyer og hestefolk.

Vi fikk beskjed om at vinterutstyret var kommet, og måtte ned på et depot for å hente det vi skulle ha.

Vinteren 1941—42 var den tyske hæren ikke rustet for vinterfelttog og mannskapene led meget vondt.

Men senere hadde det vært innsamlet pelsverk, og titusener av skreddere og buntmakere hadde strevd flittig med å skjære til og sy sammen rommelige anorakker av vindtøy og fore dem med dyrepelser.

Det var mange slags dyr å velge mellom.

Ilder, mår, bisam, kanin, hund, katt og sau.

Var en heldig kunne en verne seg mot kulden i en societetsdames omsyddede teatercape og gni sitt frosne kinn mot pelsverket, men fantasien fritt kunne boltre seg i skjønne bilder av kvinnelig ynde og deilighet.

Vi fikk dessuten rommelige bukser til å trekke utenpå dem vi gikk med til daglig, og disse utenpåbuksene var slik innrettet at de kunne vrenses og brukes med innsiden ut.

Utenpå var de hvite for at de ikke skulle ses mot snøen, og innsiden skulle brukes når bakken var bar.

Over det hele hadde vi en hvit kappe, så når vi møysommelige rugget avsted på våre enorme filtstøvler, som kunne dras utenpå de ingenlunde små vi hadde fra før, liknet vi uhorvelige snømenn, som en lunefull skaper hadde blåst liv i.

Det sier seg selv, at ilmarsjer ikke var populære i denne habitten, men heldigvis er en moderne hær mestedels motorisert, så større omgrupperinger kan foregå pr. lasteplan.

Vi fikk også ski. De var dog ikke å anbefale til konkurransebruk.

Nå var det gått en uke, og jeg fant det på tide å dra ut til gutta i forreste linje.

Jeg fikk papirer på tørrkost og middagsmat i tredje kompani, hvor jeg skulle melde meg hos min brorsønn.

Om natten kan en nå kjøre helt fram, men så lenge det er lyst må en ta hensyn til russernes artilleri, de har kanoner innstilt på visse punkter vi må passere.

Holmung kjørte meg også denne gangen bare til Küchendorf, og derfra måtte jeg ta meg fram på egen hånd.

Belemret med den kolossale vinterhabitten tok det meg over en halv time å nå fram til tredje kompani, som for tiden dannet legionens reserve og lå nedgravd i jorda et par hundre meter bak stillingen Kokos.

Når jeg sier nedgravd i jorda, må dette tas bokstavelig. Kompaniet var fordelt rundt omkring i underjordiske huler. Disse kunne være fra halvannen til to og halv meter brede og opptil fem meter lange.

Mesteparten av plassen var opptatt av sovekøyer, som en ofte måtte krabbe inn i omtrent som en ville gå til hvile i en bakerovn. Det var lågt under taket og det var sjelden jeg kunne stå oppreist i en slik bunker.

Veggene var av solid tømmer som muligens stammet fra hus, som engang hadde stått i nærheten, men som nå var forsvunnet fra jordens overflate.

Golviet var av planker som lå så løst at en kunne lette på dem, når vannet som samlet seg i bunkeren, skulle fjernes.

Belegget i en slik hule kunne veksle fra fire til åtte mann, og der var gjerne flere mann enn det var soveplasser. Men så var jo alltid én eller flere av gutta på vakt, så det var sjelden alle var samlet.

En liten feltovn ga varme og bruktes til å koke kaffe på.

Om dagen kunne det bli trangt nok nede i mullvarphulene, men de fleste lå i køyene og styrket seg til nattens tørn. For om natten måtte vaktene dobles eller tredobles.

Med stort oppbud av krefter, smidighet og snedighet lyktes det meg å tiltvinge meg nedgang til sjefsbunkeren gjennom

en trang passasje som til med gikk i skarp vinkel for å beskytte hulen mot granatsplinter som kunne komme flygende fra nedslag i nærheten.

Hans Georg hilste meg hjertelig velkommen og bød meg ta plass på en bred divan, som var lokalets viktigste møbel og opptok godt og vel halvparten av hele gulvflaten.

Den dag i dag spekulerer jeg på, hvordan i all verden han hadde klart å få denne luksusgjenstand ned i jordhulen sin, og jeg har ikke funnet annen løsning, enn at den måtte være satt på plass, innen taket ble lagt over bunkeren.

Et bitte lite bord og en enda mindre ovn utgjorde resten av inventaret, og mer var det heller ikke plass til.

Da mine øyne hadde vennet seg til halvmørket der nede, oppdaget jeg at det til høyre for trappen gikk et hull innover i jorden, og at det der inne lå to levende mennesker, nemlig sjefens adjutant og oppasser.

Da Hans Georg og jeg begge hadde krabbet opp i divanen så det ble bevegelsesmuligheter for andre i rommet, krabbet oppasseren fram og viste seg å være en kjenning fra Oslo, en kvikk liten vossing ved navn Gjerde, som var blitt undersøkt av militærlegen samtidig med meg.

Han fikkset kjapt en kopp kaffe med tilbehør, og jeg kunne begynne å forhøre meg om de stedlige forhold.

Denne bunkeren hadde sitt navn som alle bunkere.

Og det kunne være stolte navn som «Gimle», «Breidablikk», «Valhall» og «Purkeholet».

Men denne var oppkalt etter en skjønn og elsket ung kvinne. Den het «Mona». Navnet ble forresten brukt som dekknavn for hele denne hulelandsbyen.

Vel et års tid senere var jeg med og feiret samme Monas bryllup heime på Horten. Brudgommen var naturligvis min egen brorsønn, som leseren alt har gjettet.

Så snart vi hadde drukket kaffen, fulgte Hans Georg meg opp til kommandoplassen «Kokos» som lå på toppen av en høyde ca. 200 meter borte.

Herfra hadde vi et godt overblikk over terrenget, hvor skyttergravene slang seg, og over ingenmannsland bort til

de russiske linjene, som lå innenfor rekkevidde av maskingevær og rifler, så en gjør klokt i ikke å vise seg altfor tydelig og myldre hit og dit utenfor gravenes sikre vern. Det fører ofte til at russerne spanderer noen salver små projektiler som kan være ubehagelige nok om de råker en i skallen.

Det hender at skarpskyttere sniker seg ut i ingenmannsland om natten, finner seg et skjul, og ligger med riflen i anlegg mot et punkt hvor de erfaringsmessig vet at det stundom viser seg en blink.

Vi tar sjansen på at det ikke ligger noen slike der ute i dag og så studerer vi landskapet gjennom kikket og med blotte øye.

Denne høyden hever seg omlag tyve meter over sletten og skråner svakt nedover til alle sider.

Rett i nord ligger et annet og høyere punkt som benevnes «Gongosi». Avstanden dit er vel to kilometer, og mellom disse to høydene og forbi dem strekker seg skyttergravene. Vi ser ikke selve gravene uten på enkelte steder, men piggrådforhindringene foran dem røper hvor de er.

Gravenes bunkers ligger også skjult.

De ligger så dypt at de har én à to meters jorddekke oppå det solide tømmertaket.

Tilstrekkelig vern mot mindre bomber, men ikke mere beskyttende enn et tak av jernblikk mot fulltreffere av svært kaliber. Til høyre og litt bak oss ligger i øyeblikket et batteri norske Pak (Panzerabwehrkanonen). Batteriet kan bestryke en senkning i terrenget hvor tanks kan tenkes å komme rulende fram. Bortenfor batteriet ligger tyske polititropper.

Hvem som ligger til venstre bak Gongosi vet jeg ikke. Mulig at det er estlendere eller den nederlandske legion.

Herfra ser vi også en del av Leningrad. Isaackathedralen, partihuset og kjempekranen ved havnen.

Piggrådgrødet framfor linjene våre ser nokså skrøpelige ut, og det byr neppe en angriper større vansker. Så kommer ingenmannsland på flaten der nede som atter skråner oppover mot russernes linjer. De ligger noe høyere enn

våre, og det er en lang ås på minst hundre meters høyde bak dem.

Her er ikke stort liv å øyne i dag. Simpelthen ingen ting. Landskapet ligger der så fredelig — så fredelig, som skulle her ikke finnes noe som heter krig i denne verden.

Men vaktssomme øyne holder nok ukikk gjennom skjulte kikkhuller både hos oss og over hos Ivan.

Der hoster et maskingevær en kort salve.

Nå! — vaktposten vil vel bare overbevise seg om at mekanismen fungerer som den skal. Eller han vil varme hendene sine på løpet. Det kan tenkes.

Til høyre for oss ligger et større kompleks bygninger over hos russerne. Det skal være astronomisk observatorium og er godt å ha der for oss, fordi det er et bra utgangspunkt, når bestemte steder skal markeres. Det er muligens derfor det ikke er skutt i stykker, for det ligger ingen bygninger så nær hverken på denne eller den andre siden.

Et annet holdepunkt er et steinbrudd, som tydelig ses nesten på toppen av høyden midt imot oss.

Det er ikke mulig å si om det har ligget dyrket mark mellom Kokos og Gongosi. Der finnes ikke spor etter slikt.

Men der ligger noen vrak etter panservogner der nede, og det skal framleis sitte folk ved rattet. Halvegs oppbrente, innskrumpet og tørket av tiden.

Så her er likevel noe som minner om krig.

På tilbaketuren titter vi innom første forbindingsplass.

Den ligger femti, seksti meter bak «Kokos».

Vi kryper ned under jorda og kommer inn i en litt større bunker. Her må være plass til å foreta operasjoner i en fart, selv om det blir innrykk av flere sårete på en gang.

Der sitter en kraftig kar og gnir på en maskinpistol.

Det er doktor Ingier.

Doktoren er en sprek idrettsmann, og gutta sier at han støtt er opptatt med å pusse våpen eller massere sine svulmende muskler. Han holder seg i form.

Det nytter ikke å simulere en dødelig sykdom likeoverfor Ingier. Og en dødelig sykdom må til før han frikjenner en mann fra tjenesten. Derfor holder gutta seg friske, selv om de er skrale. Vi har to norske leger her ved legionen. De skifter om å være her ute ved linjen eller inne på sjukehuset i Krasnoje Selo. Her ute skal det være fredeligst.

Sykestua i byen har to ganger måttet skifte kvarter, fordi den ble bombet i filler.

Her ute går fiendens projektiler høyt over forbindingsbunkeren. Den ligger slik i terrenget. Og det har bare vært nødvendig å flytte en eneste gang. Det var en fulltreffer som gjorde kål på den gamle bunkeren.

Jeg glemte å spørre om det gikk menneskeliv ved den anledning. Det gjorde det nok, men slikt er ikke noe å snakke om.

Graven etter den gamle bunkeren ligger femti skritt nærmere Mona og er meget populær som dass.

Det er ingen overflod på sanitære anlegg her ute.

Oppe ved kommandoplassen finnes riktignok et innebygget do, men det er stilltiende forbeholdt majoren og andre som er nødt til å holde på sin verdighet.

Vi andre løyser broka hvor det kan falle seg.

Her er rundelig plass og her finnes ikke kvinnekjønn i flere kilometers omkrets, så det er ikke så nøye med bluferdigheten.

Men nå blåser det ofte surt og skarpt på disse kanter av verden, og derfor og slett ikke formedelst snobberi er grava etter den gamle doktorbunkeren god å ty til.

I den er det ly å finne, hva kant så vinden kommer fra.

Vår visitt fikk dr. Ingier til å legge fra seg smøreolje og pussefiller, og en meget trivelig saniteter ved navn «Potifar» ordnet med en drink uten å avvente ordre fra sin foresatte. Han var flink slik Potifar, men det sanne mesterskap i bransjen innehas av doktor Omdahls høyre hånd, nordlendingen Peder. Peder var fenomenal. Men så gikk han også med liv og sjel inn for oppgaven.

En stund etter mørkets frambrudd vandret vi nedover mot Mona igjen, for nå kunne matkjørerne fra Küchendorf ventes. De er alltid i rute etter at kulden har gjort vegene noenlunde sikre, og det hersker alltid litt spenning omkring matens ankomst. For kjøreren har post og pakker med seg, om sånne kostelige ting er kommet.

Det er likeledes artig å se hva dagens meny består av.

Det er nok oftest suppe. Kjøtt, flesk og erter, lapskaus eller Wehrmachtsuppe med forbedringer eller forverringer ettersom kokkens dyktighet og adgang til krydder er.

Hvert kompani har eget kjøkken og hver tropp sine egne mathentere. Blir det litt til overs i spannet, når alle har fått de tilmålte rasjoner, så har troppene etter tur rett til «påfyll».

Som regel er det rikelig påfyll, og er det en dag mere og en annen mindre, så jamner det seg ut i det lange løp.

Men ut på vinteren avstedkom denne ordningen en bitter og uhyggelig strid, som jeg senere skal komme tilbake til.

For øvrig blir det på alle måter livligere når natten kommer. Nå blir alle poster besatt.

Jernringen rundt Leningrad som det står om i avisene, er tynn og skrøpelig.

Avdelingene har så få mannskaper i forhold til det stykke skyttergraver de skal forsvare, at praktisk talt hver eneste mann utenom ordonnanser må gå vakt hver eneste natt.

Det er det som sliter mest på humøret. Disse evindelige vaktene. Natt etter natt. Natt etter natt. I ukevis. I månedsvis. I årevis.

Når gravene er fulle av vann og en sjasker rundt i klissvåte støvler.

Når mygg og knott herjer om sommeren eller snoen biter i vinterkulda, da hender det rimelig nok, at en og annen like gjerne hadde vært et annet sted enn nettopp her i disse triste omgivelsene, hvor avvekslingene mest består i livligere artillerivirkosomhet fra fiendens side, eller en gjør et framstøt med speiderpatruljer over minefelter og annen djevelskap i Ingenmannsland, hvor døden så ofte vinker med kalde handa.

Lenger nord ved Oritz, hvor legionen lå en tid, gikk graven tvers gjennom en kirkegård, og knokler stakk fram fra veggene her og der bortetter, eller dødningseskaller kom trillende ned. Eiketres kister var forresten gode å fyre med, når de var tørre.

Nå går det opp lysraketter fra russernes side og vi sender til værs noen svevende soler, for å ha oppsikt med mulige snikpatruljer.

Og alle våpen prøves. Hvert tiende skudd er selvløsende, så der flyr ofte svermer av ildfluer gjennom luften.

Skyttergravene er så dype at en kan gå oppreist uten å ses utenfra. Med mellomrom på femti—hundre meter er det

bygget stillinger for maskingeværer så vaktpostene kan bestryke forterrenget.

Disse gravene ble etter hånden en så dagligdags og selvfølgelig historie, at mange enkeltheter har gått tapt for meg.

Hadde jeg skrevet om dem etter den første turen gjennom dem, da inntrykket var ferskt, så hadde det vært lettere.

Jernringen er tynn, ja.

Og mere og mere tynnslett blir den. La gå at kompaniene er redusert til seksti mann. Men når det av disse seksti mann bare er 25 tilbake, ja, som det hendte med tredje kompani, at kompanisjefen i to uker bare hadde fjorten mann — sier og skriver fjorten mann til fordeling på de fjorten hundre meter skyttergrav han hadde ansvar for. Ja da. Da blir det tynt.

Det kunne bli opp til to hundre meter mellom hver post, for det var jo for det meste dobbeltposter.

Var det så skodde eller snø og usiktbart vær, så hadde en grunn til å vente fiendtlige snikpatruljer inn i mellomrommet mellom postene. En kunne risikere å møte dem i selve grava, eller de kunne ligge på skyttergravskanten med pistolen ferdig til å pille ned ordonnanser, pendelvakter eller troppsførere på inspeksjon.

En venn av meg. En tapper kar. En av de tapreste karer jeg vet om, betrodde meg i all hemmelig: «Jeg er så redd at jeg holder på å dr... i buksa, når jeg går gjennom grava om natta! Men det lar jeg meg naturligvis ikke merke med!»

Den som påstår at han ikke er redd under slike forhold, han ljuger, eller også er han et tankeløst fe. Eller en som stoler helt og absolutt og uten forbehold på sin lykkestjerne.

Når en er redd og likevel gjør sin plikt uten å kny, og uten å la seg merke med noe, da viser en motet på rette måten.

Eller la oss heller si, at da har en moralen i orden.

Men nervene herdes etter hvert. Nervene herdes.

Ellers ville ingen kunne holde ut.

Første gangen et normalt menneske er utsatt for direkte beskytning, vil dette normale menneske føle frykt.

Denne frykten gjelder det å bekjempe.

Til sist dannes et panser om det bankende hjerte, og det normale menneske blir fatalistisk som en muhamedaner. Og heri ligger en stor fare.

Det ligger mange kjekke, norske gutter under torven på kirkegården i Krasnoje Selo som, hvis de hadde vært mere forsiktige, kunne ha vært i live den dag i dag.

Det er bitende kald vinternatt med gnistrende stjerner og flakrende nordlys, da Hans Georg tar meg med på den første turen gjennom skyttergravene. Vi går fra Mona gjennom terrenget opp til Gongosi for å ta runden gjennom grava tilbake til Kokos.

Første kompani ligger ved Gongosi i dag. Vi hilser på sjefen, det er vesle Kahrs fra Bergen. En brytende kjekk fyr med godt humør.

Og så begynner vi vandringen.

Vi vagger som to store dyr fra urtiden framover mellom snøhaugene i våre uhorvelige vinterhabitter, og vi møter andre samme slags dyr med små mellomrom.

Hver post er besatt. Vi blir anropt alt i ett, og vi svarer med dagens parole, som er «Narvik».

Russerne bærer hvite kapper akkurat som vi, så det er umulig å avgjøre om det er venn eller fiende som kommer tilsyne rundt hjørnene på gravenes strategiske vinkler.

Derfor ropes det øyeblikkelig, og det er tilrådelig å rappe seg med svaret, ellers smeller det.

På hengende hår hadde Hans Georg skutt en fyr, som vi plutselig støtte på, og som i forbløffelsen ikke var kjapp nok med å åpne kjeften. Det kunne hende, at en gikk i egne tanker om jenta og livet der heime, og en ikke på flyvende flekken kom på parolen. Den skiftet jo fra dag til dag. I så tilfelle griper en til generalparolen som greier seg flott mellom nordmenn i et knipetak. Og som dessverre ofte ble brukt ikke bare i knipetak. Den het »Smerreva!» og var god å ta til, men den hadde ikke gyldighet utenfor den norske legions område.

Det er eventyrstemning over den første vandringen gjennom skyttergravene. Over oss skinner stjernene, og solraketter går til værs snart fra vår, snart fra russerne side.

De svevende solene folder seg ut og lyser så klart over det snødekte ingenmannsland under dem, at hver minste detalj blir synlig. Ligger det en speiderpatrulje der ute, så ligger guttene som skikkelige lik, og rører ikke et lem, før den siste gløden av sol eller rakett er sloknet. Da krabber de videre inn til en ny rakett går til værs.

Ja visst er det stemningsfullt å vandre her denne vinternatta. Godt humør og godt kameratskap lyser en imøte fra alle poster. Det er gutter med tro på sin sak. Gutter med mot og offervilje. De vil noe, de er ikke redde for å sette livet inn for fedrelandet. For det er det de gjør. Det er Norge de kjemper for, lider savn for, går vakter for natt etter natt.

Og stjernene over oss skinner så vakkert. Nordlyset er vakkert. Og solrakettene som blir hengende i lufta over landet mellom oss og de derover.

Og så de små ildfluene som flyr gjennom lufta.

De flyr ofte så rolig, nesten som fugler. Og slett ikke fortere synes jeg. Men det kommer av at de er høyt oppe og langt borte. Jeg kan følge dem med blikket, til de slokner et sted langt, langt herfra.

Jo, det hviler en vidunderlig stemning over livet i skyttergravene om natta.

Men å gå her natt etter natt —?

Vi kommer tilbake til Mona og legger oss på den brede divanen med alle klærne på. Bare anorakken vrenses av.

Alt og alle må være klar til øyeblikkelig utrykning, om det skulle trenge.

Jeg var en ukes tid ute i linjene.

Så måtte jeg tilbake til P.K. i Krasnoje Selo for å skrive og få sendt mine første brev fra fronten.

Nå er det ikke til å komme forbi at en sanker seg en god porsjon lus ute i gravene, og den gjelder det å bli kvitt.

Tyskerne har avlusningsanstalter ved alle større etapper

og forlegninger og i alle byer mellom Leningrad og Königsberg. Her har vi to. Vi bærer vårt sengetøy og alle våre gangklær ned til én av dem. Der klær vi av oss hver smitt og smule. Så blir vi undersøkt og sprøytet hist og pist med en skarp væske.

Derpå blir vi sendt inn i en finsk badstue, hvor vi blir såpet grundig inn og får dusj etterpå. Så blir vi dampkokt i tyve minutter, får pryl av bjerkeris, såpe og dusj med vann som til å begynne med er passende lunkent, men som etter hvert blir kaldere og kaldere inntil det kjennes som om et vinterlig nordishav plasker ned over en. Ja, de mest hardføre av oss hiver seg ut i snøen spilder nakne og kommer inn med hutrende kropp og klaprende gebiss og påstår at det er en aldeles fornydelig fornøyelse.

Tro dem hvo som vil. Jeg stilte meg tvilende.

Imens blir tøyet utsatt for giftgass og hundreogfemti graders varme, og den lusa som overlever det fortjener å leve.

Da jeg kom tilbake fra badet fikk jeg øye på én — nei to sveisne jenter, som svintet ut av huset vårt og stakk bortover vegen mot depotet.

Kan det være mulig?

Er det virkelig tilfelle at vi skal få norske sykesøstre på sykestua?

Både Peder og Potifar har fablet om noe slikt, men de er to skøyere, som ikke går av vegen for å prøve å innbille lett-troende tilhørere både det ene og det andre i retning av ønske-drømmes oppfyllelse. Slike ting som perm, ekstra utdelinger av godvarer og ja, altså sykesøstre her i Krasnoje Selo.

Har de virkelig ikke løyet denne gangen?

Det var to brytende kjekke skikkelser ihvertfall, og jeg fant det ikke spor underlig at Truls, Breien og Holmung var som oppspilte ballonger av glade tankers lette luft, mens Pinne, som var kommet tilbake fra perm, gliste sitt breieste tannløse flir, og Nappe, den listige kvinnebedærer, smilte stille og betenksomt i bakgrunnen.

Det hadde ganske riktig vært to norske sykesøstre jeg hadde sett, men dessverre, de skulle ikke bli her mange dagene, bare så lenge at den ene av dem fikk feiret sin forlovelse med en frontkjemper her. Den andre var med for sikkerhets og selskaps skyld.

En forlovelse — en virkelig vaskeekte forlovelse med ringer og løfter for livet — var et høyst velkomment påskudd for oss til å presse en ekstra kvote av vin og brennevin ut av tyskerne Körner og Vogel, som dog insisterte på å være med på gildet selv, da de merkelig nok hadde begynt å tvile på om den verdensberømte norske ærlighet innbefattet forholdet til drikkevarer. I boka «Tre i Norge» heter det at en nordmann er ærlig i alt unntagen når det gjelder hyssingstumper og slikt som har med flasker å gjøre.

Festen ble holdt oppe i P.K.s hovedkvarter i samme lokaler hvor en gang Breien feiret sin fødselsdag med dunder og brak. Jentene hadde nettopp vært heime i Norge og hadde brakt med seg forlovelseskosten derfra.

Jeg fikk plass vis à vis den selvsamme herr Vogel som så brysk hadde nektet meg brennevin, den gang jeg trengte det som medisin. Men nå tok jeg ham under behandling ansikt til ansikt på en måte som skulle vise seg å bære frukter i framtida. Vi ble perlevenner, da han trass i alt var en naiv sjel som ikke gjennomskuet falskheten i mine smil og vennlige klapp på skulderen, men tok for god fisk all den motbydelige smiger jeg overrislet ham med.

Som den eldste og verdigste fikk jeg en av damene til bords, og da naturligvis den uforlovede Anne Marie som var en åpenbaring av deilighet fra Toten eller Hadeland eller der omkring.

Og hun var kommet like heimefra Toten eller Hadeland eller kanskje det var Hedmarken, og det var hun som hadde hatt med seg fra Toten eller Hedmarken et digert mjølkespann fullt av de aller deiligste medisterkaker, som dannet festmåltidets solide grunnvoll.

Og jeg tapte mitt hjerte til henne ganske og aldeles, og

hadde jeg vært en snes år yngre, så er det ikke godt å svare for hvordan det hadde endt.

Som det var tok jeg det kloke standpunkt, at jeg skjulte min varme begeistring for henne dypt på bunnen av min sjel, og isteden holdt jeg tale for de nyforlovede og medistermaten og bakelser av alle slag heime fra Toten eller Jevnaker.

Kakene hadde Anne Marie selv bakt, og de var deilige, og jeg elsket henne ikke mindre av den grunn, ja, når jeg tenker meg om så elsker jeg henne igrunnen den dag i dag, så kjære Anne Marie fra Biri eller Bjørkelangen, skulle du lese dette, så kan du inderlig gjerne sende meg en boks slike kaker til jul som smurning og salve for det hjertesår du tilføyde meg ved Leningradfronten.

Man må ikke tro, at jeg var den eneste som talte kvinnens pris den kvelden. Å nei! der var mange taler for den norske kvinnen. Breien sa at om hun ikke var verdens mest trofaste kvinne, så var hun ihvertfall verdens deiligste sådan o.s.v., o.s.v. og at ingen kan dømme bedre om dette enn de som har savnet henne så sårt, og derfor: Hipp! Hipp! Hurra! Hurra!

Nappe sa: «Hun er ikke alene verdens mest deiligste, men også verdens mest trofastestestestetete! Hipp! Hopp! —

De to sykesøstrenes besøk varte i to dager, og vi fikk annet å tenke på.

De norske krigskorrespondenter hadde hittil dannet egen avdeling direkte under legionen, og dette medførte en utstrakt frihet, som passet oss ypperlig.

Vi hadde egen bil til disposisjon, og det var ikke tale om militære plikter av noen art utenom vårt arbeide, som vi selv administrerte.

De andre korrespondenter ved de frivillige korpse, de flamske og hollandske for eksempel, hadde ikke egen bil og kunne ikke gjøre som de ville, men var underlagt den Kriegs-berichterabteilung som det tyske Waffen SS hadde her på stedet.

Og der var det selvsagt innført tysk militær orden og disiplin. Tyskerne ville ikke være tyskere ellers.

Da også vi etter tyskernes mening hørte til Waffen SS og sendte og fikk vår post gjennom samme kurér til og fra hovedkontoret i Berlin, fant kloke hoder i dette hovedkontoret omsider ut, at vi også her ute ved fronten burde settes under den fellesgermanske paraply.

Hverken vi eller legionen var begeistret for dette forslaget, og vi prøvde oss med alle mulige motforestillinger.

Vi likte ikke å miste bestemmelsesretten over bilen, og dessuten hadde vi ingen riktig tillit til det tyske feltkjøkkens overflod på Sauerkraut.

Foreløpig holdt vi stillingen og samlet hjelpetropper.

Da major Quist nødig ville miste en avdeling av legionen var han sterkt på vår side og opptok meget energisk striden mot det lumske anslaget.

Men så ble han kalt til et kurs for høyere offiserer og måtte overlate kommandoen til en av kompanisjefene.

Nå har en Hauptsturmführer ikke samme makt og myndighet som en major, og det begynte å se mørkt ut for oss.

Slike interne intriger gir ikke stoff til avisartikler, og jeg var utålmodig etter å se mere av krigen på nærmere hold, så jeg dro ut i linjen igjen.

Nå var det skjedd den forandring der ute at legionen var trukket tilbake til Duderhof øst til fjorten dagers hvil, mens politikompaniet under Jonas Lie hadde besatt stillingen Kokos og den nederlandske legion gravene omkring Gongosi.

Jeg meldte meg ved politikompaniet, som nettopp var kommet hit ut, og Jonas Lie tilbød meg plass i sjefsbunkeren.

Fotografen Truls, som hadde fulgt meg ut, fikk soveplass hos Per Dahlen som var en av troppsførerne.

Mitt sovested var en madrass, som lå på golvet mellom Lies divan og døra.

Det var to divaner i bunkeren, én til Jonas Lie og én til adjutanten, Stephanson.

Divanene var sitteplasser om dagen eller om natten, det

kom an på hvilken tid kunne avses til hvile og hvilken var viet arbeide. Døgnrytmen er ikke regelmessig.

Mellom divanene var det et lite bord. Dessuten var det en stol og en krakk i rommet.

I en krå sto ovnen og ved siden av den to vannkanner og en glassballong, som etter sigende var full av sprit.

Dette siste fikk jeg aldri konstatert riktigheten av, for ballongen ble ikke rørt i de fjorten dagene jeg losjerte i bunkeren.

Dermed vil jeg ikke ha sagt at vi var totalister, men vi var ihvertfall måteholdsmenn av høy klasse. Skjønt vi alle var vitende om at det foruten førti liter sprit befant seg tre flasker fransk konjakk innen rekkevidde, ble det ikke spørsmål om å smake på innholdet før den situasjon inntraff, som gjorde det til en fortjenstfull handling å slå korken av dem. Og da drakk vi ikke en dråpe selv. Vi greidde oss med den til-målte daglig vinterdrammen.

Det foresvever meg at en gjest en gang hadde med seg litt drikkendes, men jeg er ikke sikker på dette.

Jeg er fullt klar over at mange av mine venner vil stille seg skeptisk tvilende overfor det jeg nå har skrevet, men jeg vil be skumlerne erindre at jeg bare hadde seksti skritt til forbindingsplassen hvor nå dr. Omdahl og Peder residerte, og der var jeg alltid velkommen.

Det var nok av andre ting å fordrive tiden med og ta vare på. Hadde vi en ledig stund, så spilte vi sjakk eller drev jakt på lus i undertøyet.

En dag gjorde vi et veddemål om hvem som kunne framvise det største utbyttet.

Det var Stephanson som var utfordrer og veddet en av dagens drammer på at han hadde flest levende parasitter på kroppen.

Jonas opptok hansken og bød to mot én på at han var rekordholder. Jeg var nettopp ankommet og kunne derfor ikke forventes å ville delta i sværvektsklassen, men etter en heftig debatt fikk jeg satt gjennom at hver lus hos meg skulle gjelde for to hos de andre. Da jeg i to netter hadde kjent en liflig

kløe, og hadde god tro på golvmadrassens bestand av lavere-stående fauna, var jeg meget optimistisk og stilte på start-streken besjelet av den rette fighting spirit.

Jakten skulle foregå i to heat, ett på tyve minutter for ull-skjorta og ett på ti minutter for underbuksa.

Stoppeklokka ble satt på bordet, slik at vi alle kunne holde øye med visernes gang og husholderere med kreftene til siste runde. På «Klar! — Ferdig! — Gå» — vrenge vi skjortene av oss, og den norske minister som tilmed var politigeneral, hans adjutant major Stephanson og den herværende krigs-korrespondent styrtet seg over det intetanende vilt, som for-skrekket søkte skjul og frelse i folder og sømmer.

Jeg knep straks en diger krabat i full galopp henimot hals-linningen, og da jeg umiddelbart etterpå huket et annet beist i armskjøten, så jeg meg allerede i ånden som seierherre og hovererte innvortes over at jeg hadde trumfet gjennom at mine eksemplarer hadde dobbelt verdi.

Men dessverre, Jonas gikk målbevisst og systematisk til verks og røpet ved sin glimrende teknikk at han hadde dyrket sporten atskillig og vel nærmest måtte regnes som proff.

Vi to andre hadde ikke nåme nær hans ferdigheter som luseknekkere og ble snart liggende sørgelig langt bak i løypa.

Da signalklokka varslet, hadde Jonas liggende på bordet framfor seg ikke mindre enn 37 — sjuogtredve — digre rus-siske lus, hvorav flere rene prakteksemplarer som ville ha vært en pryd for hvilket som helst museum, og han påsto at det gjorde ham likefram vondt å måtte avlive disse championer.

Stephanson kom inn som en fin nummer to med åtte og tyve stykker nedlagt vilt, mens jeg trass i handikappet måtte se meg fortrenget til jumboplassen med tretten skarve lus.

Da det således ikke kunne herske tvil hverken om vilt-bestandens størrelse eller jegerens dyktighet, ble vi enige om at det ikke trengtes noe annet heat, og minister Jonas Lie tømte sine innkasserte ekstradrammer med seierherrens selv-følgelige pondus.

Jeg beklaget at jeg ikke hadde en laurbærkrans for hånden,

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014
 så jeg kunne ha prydet hans solide skalle med dette olympiske seierstegn.

Derimot innla jeg meg fortjeneste ved å kunne framsi et sitat fra Fridtjof Nansens «Fram over Polhavet»:

«Eg vil heller kokast i sju lute
 hell eg vil ligge ei vinternott ute,
 sa lusa den tid hu kunne snakke!»

De hadde engang en liknende affære ombord i Fram, om enn ikke av slike dimensjoner som her.

I dette ordtak ligger det et vink, og vi besluttet å følge vinket.

I den kalde vinternatta — for nå var det blitt kaldt — måtte derfor eventuelle overlevende i skjorta, samt hele bestanden i underbuksa følge disse plagg, da vi slengte dem opp på bunkertaket. Der ble de liggende i fireogtyve timer i fireogtyve grader celsius under nullpunktet, så lusa måtte slå floker med kraft, skulle hu holde varmen.

Da resultatet tilsynelatende svarte til forventningene, ble det utstedt dagsordre til hele kompaniet om å gå til kamp mot lusa på denne måten.

Meningene var delte om nytten av dette tiltaket.

Noen medga at lusa riktignok stivfraus, men påsto at hu var like livs levende, når hu tinte opp igjen, og at appetitten hos henne var skjerpet.

Andre hevdet med stor styrke at udyrene fraus i hjel for godt, mens andre inntok et mellomstandpunkt, idet de mente at lusa levnet opp igjen, men at hu utvilsomt hadde pådratt seg lungebetennelse på bunkertaket, for de bante på at de hørte henne hoste hult og stygt når de dro skjorta over hodet igjen.

Vi holdt også en sjakkmatch gående, og i den var jeg heldigere enn i lusekonkurransen.

Vi i sjefsbunkerne hadde dessuten megen underholdning av den striden om påfyll, som jeg tidligere har antydnet.

Saken var følgende.

En dag, da det var tredje tropps tur til å få påfyll, fantes det ikke en skje tilovers, tvertom, de porsjoner som fureren øste opp på slutten var i snaueste laget, så det var klart at mathenternes fjes ble lengre og lengre og misnøyen til sist ga seg utslag i meget forståelig knurr og klage.

Mathenterne fra tredje tropp og fureren ble enig om at dagens påfyll ikke eksisterte, og at troppens tur burde overføres til neste dag.

Neste dag var det rikelig påfyll, og da det på kjøpet var ertesuppe med kjøtt og flesk, var gleden stor hos tredje tropps representanter ved matutdelingen.

Men de hadde ikke gjort regning med gutta fra første tropp, som påsto at det var deres tur, og at tredje tropps uhell dagen forut ikke angikk dem. De hevdet med stor og sulten styrke, at enhver fikk ta det påfyll som lykkens terningkast bestemte. En dag var det meget, en annen dag mindre og om det nå en dag ikke fantes noe, så var det ikke gyldig grunn til å skiple turordningen. Både første og tredje tropp gjorde krav på den tiloversblevne ertesuppe, og striden hadde høyst sannsynlig utartet til håndgemeng om ikke en Unterscharführer fra første tropp var kommet til stede, han avgjorde striden med befalingsmannens myndighet og beordret tredje tropps mathentere å dra fan'ivold med sine matspann.

Hvorpå tredje tropp gerådet i voldsom opphisselse, og mente seg skammelig snytt, og troppssjefen forfattet en klageskrivelse som høyttidelig ble levert til kompanisjefen.

Med stort alvor mottok Jonas Lie deputasjonen og lovte å undersøke saken og la rettferdigheten skje fyllest.

Det ble holdt krigsråd i sjefsbunkerens. Saken var alvorlig. En måtte regne med at første tropp ikke godvillig leverte fra seg den ertesuppa de høyst sannsynlig allerede hadde fortært, og det som kunne gjøres, var da enten å skaffe tredje tropp kompensasjon i en eller annen form, eller ihvertfall fastsette nøyaktige og ubrytelige regler for utdelingen av påfyll.

At en hvilken som helst avgjørelse ville sette vondt blod enten hos første tropp eller hos tredje tropp var neppe til å unngå, så her måtte skarpsinn og diplomatisk kunst tas i bruk.

Jonas Lie hadde hatt internasjonale oppdrag som politimann og administrator under forhold hvor uroligheter kunne befryktes, det vil hans argeste motstandere ikke kunne nekte, og han visste også ved dette høvet sin eminente begavelse og store evne til å kunne mestre opphissede gemytter.

Han sendte skrivet til troppsføreren i første tropp, ba ham overveie innholdet og komme med et motsvar, som skulle innleveres neste dag.

Første tropps beste hoder rådslo seg imellom og resultatet ble et viktig forsvar for troppens handlemåte, og et voldsomt angrep på tredje tropps usømmelige opptreden.

Begge dokumenter ble derpå sendt tilbake til tredje tropp, som fikk det travelt med å imøtegå første tropps innlegg. Da svaret var gjennomgått av dommerkollegiet i sjefsbunkerens, ble alle tre skriv sendt annen tropp til uttalelse.

Per Dahlen bet ikke på kroken, men svarte med et humoristisk dikt, som vi fant ikke å kunne vedlegge sakens dokumenter, da det ville berøve striden en del av dens alvorlige karakter.

Derimot sendtes de tre andre skriv til Küchendorf med kurér, for å innhente kjøkkensjefens uttalelse.

Denne tok saken meget høytidelig og forfattet en lengre avhandling om matutdeling og påfyll i alminnelighet.

Derpå sendtes dokumentene tilbake til tredje tropp til fornyet overveielse. Og slik holdtes papirmøllen i gang med et nytt innlegg hver dag, inntil Ivan grep inn som en deus ex

machina og ga kompaniet så meget annet å tenke på, at hele affæren om påfyll gikk i glemmeboka og aldri mere nevntes.

Jeg fikk meg overlatt sakens samtlige dokumenter, og har dem i mitt arkiv. Jeg hadde opprinnelig tenkt å offentliggjøre dem uavkortet, men det ville blitt en så vidløftig historie, at leseren får nøye seg med dette lille utdrag.

Nå var det jo ikke den slags stoff jeg var ute etter. Jeg ville oppleve litt av selve krigen, og for øyeblikket var det ikke annet å se enn det vanlige fyrverkeri om natten.

Så fikk jeg på kjøpet den ergerlige meddelelse at vårt kvarter i Krasnoje Selo var ødelagt av et granatnedslag ved siden av huset. Det gjorde meg vondt, ikke fordi jeg sørget over det skrøpelige huset, men fordi jeg selv ikke fikk oppleve begivenheten.

Og her var jeg akkurat kommet for sent til en episode.

Den dagen jeg kom var det disig vær med dårlig sikt. Om morgenen hadde en vaktpost ved annen tropp oppdaget noe som beveget seg mellom buskene ute i ingenmannsland hundre — hundre og femti meter fra våre linjer.

Gjennom kikkert konstatertes tydelig to eller tre hvitklede personer, som sikkert hadde slett samvittighet for de prøvde å gjøre seg så usynlige som råd var.

Det måtte være russere, for vi hadde ingen patruljer ute, og det var heller ingen sådanne meldt hverken fra tyskerne til høyre eller hollenderne til venstre for oss, noe som alltid skjedde, dersom disse avdelinger sendte ut speidertropper.

Ved maskingeværssalver ble russerne holdt nede i dekning, og Per Dahlen med tre mann gikk ut til høyre for å angripe dem i flanken. Da Per Dahlens patrulje fikk føling med russerne, viste det seg, at det var hele sju stykker av dem, hvorav dog de tre befant seg lenger tilbake i terrenget, og foretok et ilsomt tilbaketog mot egne linjer, som de også nådde.

De andre opptok kampen mot Pers folk og det utspant seg en kort ildfektning med maskinpistoler, hvori én av våre falt, mens russerne mistet to mann. De to siste overga seg. Det

var en offiser og en menig. Offiseren var dog så hardt såret at han døde like etter å ha vært brakt inn.

Den menige ble forhørt, og han påsto at patruljen bare hadde vært ute på vanlig rekognosering.

Vi var dog ikke helt sikre på at det forholdt seg slik, og neste morgen gikk Per Dahlen ut igjen og foretok en grundig undersøkelse av stedet. Jeg hadde bedt om å få bli med på denne turen, men ergerlig nok hadde de glemt å vekke meg.

Ganske riktig.

På stedet fantes en avsender for morsesignaler, og det ble rullet opp ca. tre hundre meter telefontråd, som var lagt oppover mot de russiske linjene.

Dette ville si at fienden hadde tenkt å anlegge en observasjonspost like innpå våre stillinger.

Annen desember meldte vakten på kommandoplassen, at han så flere russere samlet oppe ved steinbruddet.

Jeg fulgte Jonas Lie opp og rettet kikkerten mot steinbruddet. Avstanden var neppe over 1 200 meter og vi kunde tydelig se, at det diskutertes et eller annet forehavende, da gruppen gikk fram og tilbake og det ble pekt i flere retninger mot våre linjer. Det kunne være en tanke å sende en mindre granat over til steinbruddet for å forstyrre dem i deres lumske planleggelse av en eller annen ubehagelig overraskelse for oss, men våre egne artillerister som ikke var gått i hvilestilling sammen med den øvrige legion, lå nå lenger tilbake ved Gongosi og tyskerne hadde bare tungt artilleri i en dalsenkning noen tusen meter bak oss, og hadde muligens ikke observert gruppen ved steinbruddet, eller de fant det ikke umaken verdt å bry seg med dem.

Hadde vi hatt våre Krag-Jørgensens-rifler, så kunne vi nok ha irritert de gestikulerende karene deroppe på høyden litt, men de tyske karabinene duger ikke på så langt hold.

Det var tydelig nok noe Ivan pønsket på, men både den dagen og neste forløp helt rolig.

Striden om påfyll fortsatte, og vi hadde megen moro av det alvor hvormed denne bagatell ble prosedert fra begge hold.

Fjerde desember bortimot klokken seks om morgenen lå jeg som vanlig fullt påkledd på golvet i bunkeren og sov.

Den morgenen drømte jeg om skjønne kvinner, varme bad, fyrrig vin, god mat og slikt som vi aller mest savner i vår skitne skyttergravtilværelse.

Jeg hadde vært våken en stund i forvegen og vært vitne til at en mus, som spaserte rundt åpningen på den ene kannen som inneholdt vårt dyrebare drikkevann, ramlet nedi og druknet. Den hadde vært i slagsmål med en medmus, og det var små iltre musedskrik som vekket meg.

Da jeg uten sorg hadde konstatert at fredsforstyrrelsen var druknet, sovnet jeg igjen og drømte min skjønne drøm om et kostymeball hos en kjent skipsreder i Oslo.

Jeg satt i et svømmebasseng med marmorkledte vegger, og savnet ingen av ovennevnte livets herligheter, for svømmebassenget var snart fylt av deilig temperert vann, hvori jeg fritt kunne boltre meg, snart var det en vennlig bodega, hvor edel druesaft funklet i slepne krystallglass, som teviet i glans med strålende kvinneyne. I det hele tatt. Jeg hadde det bra i drømmen.

Da vekkes jeg igjen.

Denne gangen var det store støvlers tunge klamp i trappen som ovenfra fører ned til dette underjordiske rommet.

Den gisne døra slås opp og en uformelig skikkelse fyller åpningen. Iskald gufs strømmer ned og får meg til å trekke teppet opp over ansiktet i en fei.

Da brøler vakten, ti han er det:

«Rødt lys går opp over Gongosi!» — — —

Rødt lys. Fienden angriper.

Vi farer ut av sovestedene våre, vrenger på oss anorakken, griper våre våpen.

Når en mann vekkes av ropet: «Fienden angriper!» og han griper sine våpen og styrter ut for sammen med kamerater å møte kampen og faren, da gjennomstrømmes han av en følelse som ikke kan liknes med noe annet i verden.

Jeg vet ikke om det kan kalles en skjønn følelse. En herlig følelse, men det er ihvertfall en sang i blodet. En voldsom konsentrasjon av vilje og styrke. Musklene spennes, øynene gløder og hjertet hugger i brystet.

Vi tumler opp av bunkeren og iler til kommandoplassen.

Et sus, et hvin i luften.

I løpet av sekunders brøkdeler vokser hvinet til et brøl, som kulminerer i granatdetonasjonens brak.

Momentant følger svirrende splinters — sviss — sviss —

Vi dukker instinktmessig. Granaten hadde slått ned ti — femten meter fra oss.

Vi reiser oss og retter blikket utover terrenget mellom Kokos og Gongosi.

Et sammenhengende bånd av sprutende ild, som slukkes og tennes uopphørlig slynger seg gjennom landskapet akkurat der skyttergravene går.

Lyden fra de enkelte eksplosjoner lar seg ikke skille ut i spektaklet.

Det var trommeild rettet med uhyggelig sikkerhet mot de hollandske og våre egne linjer.

Kommandoplassen ligger litt tilbake, og vi får ikke den samme styrtregn over oss, men likevel er det ikke lenge mellom hvert nedslag.

Det hvinte, suste, smalt, tordnet, brakket og brølte, svirret og svisset rundt oss på alle kanter.

Min første fornemmelse var merkelig nok en oppriktig begeistring for russernes skyteferdighet.

Som artillerist sto jeg ofte i min ungdom på kommandoplassen sammen med batterisjefen og regnet ut paralakser og avstander og vinkler og tempering for batteriet under indirekte skytning så jeg kjente litt til det jeg nå så for mine øyne, og jeg kunne ikke annet enn yte fienden min uforbeholdne anerkjennelse for hans glimrende ild.

Nå opplevde jeg virkelig krig, og nå var jeg passe moden til å oppleve den uten at nervene slo klikk.

Tvertom.

Jeg var nærmest henrykt.

Enkelte lesere vil lese det med forferdelse, og det forstår jeg godt. Andre vil nekte å tro det, og det forstår jeg også.

Men det var slik.

Jeg skriver ikke dette for å skryte, for det er ikke noe å skryte av. Jeg nevner det som et psykologisk fenomen.

Jeg hadde følelsen av at i skyttergraven var jeg helt trygg.

Det måtte en fulltreffer til for å gjøre meg noe.

Og fulltreffere er sjeldne saker.

De byger av jern og stål som fløytet og svisset i luften over oss var ufarlige saker, om en ikke stakk hodet opp over gravkanten.

Nå kom Stephanson opp fra bunkeren og meldte at han hadde fått underrettet telefonsentralen om angrepet og hadde bedt om forbindelse med legionsjefen, men før denne samtalen kom, ble ledningen skutt i filler, for apparatet ble plutselig stumt, og det nyttet ikke det aller ringeste å dure og sveive på sveiven.

Jeg gikk en tur gjennom graven, for å se hvordan gutta tok det.

Et stykke nede i forbindelsesgrava mellom sjefsbunkeren og linjene møtte jeg Per og en annen mann. De bar på en bombekaster som de skulle montere på en plattform oppå en av bunkerne.

Det svarte fjeset til Per grinte mot meg.

«Du liker deg nå?» —

«Ja, nå er det moro!»

«Kanskje du vil bli med på en tur utenfor grava å sette opp bombekasteren?»

«Med største fornøyelse!» —

Per så anerkjennende på meg. Han hadde ikke ventet det svaret. Men han stilte meg på enda en prøve.

Han dro fram en rull skråtobakk og skar av en diger buss.

«Kanskje du tar en buss også i dag?»

Han visste at jeg avskydde skråtobakk uten som middel mot tannverk, og hadde ofte ertet meg med dette.

I dag vek jeg ikke tilbake for noe som helst.

«Kom med bussen!»

Per nikket.

Så la vi hver vår digre buss innpå tanngarden og krabbet opp fra skyttergravens sikre dekning og ut til stedet hvor kasteren skulle plaseres.

Per stilte inn kasteren og skjøt noen skudd, til han fikk nedslagene der han ville ha dem, nemlig like bak vraket etter en panserbil som lå ca. tre hundre meter ute i ingenmannsland.

Dit kunne russerne komme forholdsvis usett gjennom en senkning, og der kunne vi vente infanteriet, når fienden anså våre stillinger for «sturmreif».

Det hele sto ikke på i mer enn kanskje sju minutter, så krabbet vi ned i graven igjen, og der var ikke kommet mer enn tre nedslag så nær at vi måtte kaste oss ned. Men denne luftturen utenfor gravene var komplett overflødig for mitt vedkommende, og bare et utslag av idiotisk bråkjekkheter for å syne Per at jeg ikke var redd.

Det var klarvær om morgenen, og russerne hadde kunnet dirigere ilden uten vanskelighet. Granatene ble ofte meget nærgående og flere av dem slo ned i selve gravene.

Vi mistet én mann og fikk to sårede i løpet av en times tid. Men så tok det til å skye over. Mørkere og mørkere ble himmelen. Det blåste opp. Enkelte snøfnugg kom jagende, og snart raste det en snøstorm som hindret all utsikt.

Dermed var vi ute av faresonen. Foreløpig.

Kanonilden fortsatte. Men selv de beste kanoner må ustanselig korrigeres fordi det på lange distanser skal så uhyre lite til før innstillingen forskyves under de voldsomme rystelser som avfyringen forårsaker.

Nå gikk granatene over oss og slo ned i terrenget ved Mona, og der lå det ingen folk for øyeblikket.

Men hadde ikke Per ødelagt den observasjonsposten der framfor linjene, så hadde det nå ligget en batterisjef derute med morseapparatet i hånden og tikket sine ordrer bakover til batteriet.

Og da hadde vi nok fått en ganske annen medfart enn den vi slapp med. Time etter time fortsatte ilden med uforminskert styrke.

Russerne forberedte grundig det infanteriangrepet, som vi visste ville komme.

Da det endelig begynte å slakke av, ja, da vi rent ut syntes at det var blitt helt stille, sto jeg med klokken i hånden og talte nedslagene.

Det var tredve pr. minutt. Ett skudd annen hvert sekund.

Og det forekom oss å være havblikk mot den helveteslarmen som hadde rast fra om morgenen av.

Nå først hørte vi brølene fra det tyske artilleri bak oss. Tidligere var de druknet i spetaklet av springende russiske granater.

Med lyd som av jernbanetog dro de tunge tyske koffertene gjennom snødrevet over oss.

Det dumpe drønn fra nedslagene på høydene nærmere Leningrad nådde så vidt våre ører gjennom stormen.

Den tyske kanonild var en demonstrasjon uten annen virkning enn en smule moralsk oppmuntring for våre soldater.

For det første var det minimalt hva tyskerne hadde av artilleri på dette avsnittet i forhold til Leningrads tusener av kanoner. Og dernest tror jeg ikke en eneste av tyskernes granater fant fram til Ivans skjulte batterier. Tyskerne visste ikke hvor de var, mens russerne alltid hadde rede på våre artilleristillinger.

Men det er som kjent en moralsk støtte å høre drønnet fra egne kanoner. Og det kunne trenges.

Vi har ikke føling med de tyske polititropper på høyre fløy. Der er et farlig tomrom på et par hundre meter. Men da vi danner grensen for de linjer som er lagt under ild, er det omtrent hundre prosent sikkert at russerne ikke forsøker framstøt på den siden av oss.

Det ser ut som hovedtyngden av ilden er konsentrert mot linjene mellom Kokos og Gongosi. Der ligger den frivillige nederlandske legion.

Har det lykkes russerne å etablere observasjonsposter framfor stillingene der, slik at ilden har kunnet ledes med sikkerhet trass i snøstormen, så er hollenderne antakelig helt knust under styrtregnet av jern og stål som Ivan har pøst ned over dem.

Hyggelig å tenke på.

Ilden blir svakere.

Vi kan vente infanteriangrep når som helst.

Kommer de som vanlig i tette kolonner.

Tror de som vanlig at deres glimrende artilleri har knust og utslettet hvert tegn til liv i det avsnittet de i timesvis har hatt under behandling?

Og blir de som så ofte overrasket ved at det dukker levende mennesker med maskingeværer opp av jorden og møter dem med drepende salver?

Ihvertfall kommer de, og de er mange, mange ganger flere enn vi er.

Vil vi få forsterkning?

Sikkert. Den er undervegs.

Men rekker den fram i tide?

Den blå legion — spanjerne — ligger et par mil unna og kan neppe forlate egne stillinger.

I Krasnoje Selo finnes ingen andre disponible styrker enn den norske legion.

Har den fått beskjed? Har den satt seg i bevegelse?

Og er den sterk nok til å møte angrepet og kaste russerne tilbake?

Signaler fra Gongosi gikk ut på at russerne angriper i regimentstyrke. Det var det siste signal vi oppfattet, før snøstormen umuliggjorde enhver forbindelse.

Kan vi holde oss til tropper helt fra Kranovardaisk rekker fram?

Dette er spørsmål en stiller seg selv. Spørsmål som melder seg med kraft.

Vi er 58 mann i alt. Atte og femti væpnete menn.

Og da er sjefen, adjutanten, ordonnanser, matkjørere, kokken og krigskorrespondenten regnet med.

Jeg står i snødrevet med maskinpistolen parat. Det er ikke snakk om stridende eller ikke stridende i denne situasjonen.

Jeg skimter så vidt Jonas Lie til høyre for meg borte på kommandoplassen.

Snøen legger seg i tykke lag på klærne våre.

På den siden som vender mot stormen.

Gravene fyker igjen.

Så umulig det er må noen av gutta arbeide med snøskufene.

Jeg har pelshetten trukket godt over hodet. Men jeg må stadig vende ansiktet mot vinden mens jeg speider utover den sektor jeg skal holde øye med. Jeg står på en post som vender bakover.

Vi kan vente russerne fra alle kanter, dersom de har brutt gjennom linjene mellom her og Gongosi og svermer i terrenget innenfor.

Så kommer melding fra første tropp på venstre fløy, at sambandet med nederlenderne er brutt.

Troppsjefen har sendt en patrulje innover skyttergravene der og den har funnet dem forlatte i hundrevis av meter, så langt de turde ta vågnaden på å undersøke det.

Vi kan bare stole på oss selv.

Her står vi.

Stormen kommer susende fra vest med en jevn, tung dur, som stundom øker i styrke og stiger til iltre hvin.

Med korte mellomrom hører vi tyskernes tunge granater sjokke avsted høyt over våre hoder.

Nå hører vi brølet fra avfyringen tydelig. Stormen fører lyden med seg.

Men nedslagene der borte hos russerne likner bare sukk i stormen.

Jeg sier til meg selv at russerne klarer aldri i livet å gå fram mot dette uværet. Ihvertfall avanserer de ytterst langsomt. Jeg føler jo selv hvor jeg blir indolent og likeglad bare

av å stå her. Det er meg nesten likegyldig om jeg slipper fra det med livet.

Men slikt må en ikke la seg merke med.

Situasjonen er blitt enda alvorligere etter at forbindelsen med nederlenderne er brutt. Vårt støttepunkt på den fløyen er borte.

En gang i mellom, når snøføyket ikke er altfor tykt, skimter jeg en urørlig skikkelse til venstre for meg. Det er furer og kjøkkensjef Ruhs, som til daglig residerer nede i Küchendorf og skaffer oss tørrkost og varm mat.

Han følger kjørerer hit opp hver kveld, og så går han frivillig vakt hele natten, og avløser gutta etter tur, så de kan jumpe ned i bunkeren å tygge i seg en brødleiv. Han er en ildsjel.

Jeg kjenner ham fra Oslo. Han har klippet håret mitt og barbert meg én gang eller to. Han har stor barberforretning i Oslo.

Han kunne ha vært der nå og slipt kniven mens læregutten såper inn neste kunde. Han tjente gode penger.

Nå ja, pengene er ikke alt. Her står han. Han har gått vakt siden i går kveld.

Gad vite hvor mange kilo snø jeg har å dra på nå?

Jeg ryster meg somme tider og feier av meg snøen med pelshansken. Men snømengden er uhorvelig.

Nå rekker snøen meg nesten til knærne. Det danner seg en fonn akkurat her jeg står.

Time går etter time. Vi står her. Men vi sparer krefter.

Vi har den fordel at angriperen kommer blindet og utaset av kampen mot snøstormen, og at han ikke vet hvor vi er.

At vi ikke blir synlige før våre våpen taler.

Der kommer en mann sjanglende gjennom løpegraven.

Selv nå i mørket ser jeg at han er svart i fjeset av krutt-slam, og at han har en blødende rift tvers over pannen.

Blodet renner ned i det ene øyet og derfra videre ned over kinnet.

Han er melder fra den hollandske legion med beskjed om at russerne har brutt gjennom gravene og fortsatt innover terrenget.

Hvor mange det var av dem kunne han ikke si.

Han var aldeles nedfor av påkjenningen. Først granatilden i timesvis. Og så snøstormen som for ham var enda verre å holde ut. Han ble forferdet, da Jonas Lie ga ham ordre om straks å søke tilbake til sin avdeling.

Hvor skulle han finne den?

Det kom for dagen at det var en ren slump at han ramlet ned i gravene våre. Og et stort hell, at vaktposten som tok mot ham, skjønnte at han var ufarlig.

Han krabbet ned i en av bunkerne hørte jeg senere. Jeg så ham ikke mer.

Dagens lille lysning ble borte. Og natten kom.

Nå hadde vi stått på post alle som én uten avløsning fra klokken seks om morgenen, og mer enn halvparten av gutta hadde hatt vakt natten forut.

Mat hadde vi ikke smakt.

Lie ga tillatelse til å hente mat for hver fjerde mann ad gangen. Det blir et lite pusterom på ti minutter å et kvarter for hver. Så vidt tid til å skjære noen brødblinkser og svelge litt kald kaffe. Varm mat blir det ikke snakk om i dag.

Kokken står jo her, og han har stått her siden han kom i går kveld. Og kjørerne kommer ikke fram i dette været.

Vi har ikke en mann til overs på postene, så matpausen blir ikke lang.

Klokken fem var det helt mørkt. Det sluttet å snø. Det blir mer siktbart og en og annen av postene kan inndras.

Nå kom også min tur til å gå ned i bunkeren å få litt i livet.

Foreløpig kunne jeg unnværes på den posten jeg hadde.

Jeg har ikke tenkt på det før, men jeg har ikke smakt noen ting siden i går kveld.

Det er iskaldt og mørkt i bunkeren. Oppasseren står på vakt og kan ikke vareta huslige sysler.

Men det var likevel deilig å slippe den bitende vinden.

Jeg turde ikke befatte meg med karbidlampen.

Jeg kjenner ikke innretningen og kan risikere at hele greia springer i luften mellom fingrene på meg.

Heldigvis finner jeg en lysestump, som jeg tenner og setter på bordet.

Det er deilig tørt ved inne.

Jeg fyrer opp i ovnen og setter på trekken så det durer.

Snart er det varmt. Jeg vrenger av meg anorakken. For en velsignelse. Kaffelars kommer på, og jeg finner fram brød, smør og pølse.

Nå kommer Jonas ned og ryker like bort i telefonen.

Han sveiver og sveiver forgjeves. Den er død. Linjene framleis i filler.

Kaffen er ferdig. Vi setter oss til bords. Spiser. Det smaker. Tro meg.

Om litt kommer Stephanson ned og slutter seg til oss.

Vi snakket ikke mens vi spiste.

Etterpå tok vi en røyk og drøftet situasjonen.

Hva var å gjøre? Ingenting. Bare holde ut. Stå på post og håpe det beste. Godt at noen av gutta kan få en hvil.

Jonas Lie beordrer oppgivelse av de ytterste postene på venstre fløy. Linjen svinges slik at vi danner en «Igelstellung». Vi blir som et pinnsvin, som har rullet seg ihop og har piggene strittende ut til alle kanter.

Dessverre har vi sørgelig få pigger.

Vi er framleis bare 58 mann.

Men de piggene vi har er gode.

Det er norske gutter med gode våpen.

Gutter som vant til snøstormen heimefra.

Gutter med godt humør og seig vilje til å holde ut.

Og i verste fall selge livet så dyrt som mulig. Og det blir

dyrt. Men nå må atter alle på post. De som hadde fått lov til å ta en hvil, purres på ny og går til postene.

Også jeg står på min gamle post.

Da intet er skjedd innen klokken tolv gir Jonas meg lov til å legge meg ned på madrassen. Med klærne på selvsagt.

Han selv og Stephanson tar også en hvil.

Jonas Lie tar fram en håndgranat og legger den på bordet ved siden av seg.

Han ser oss i øynene en etter en.

— «Hvis vi blir overrumplet, lar jeg denne gå!» sa han.

— «Er dere enige?»

Vi var enige. Levende lar vi oss ikke ta.

Jeg fikk ikke sove. Jeg var dødsens trett, men søvnen nektet å komme.

Jeg lå og tenkte på de gutta — og de var de fleste — som hadde stått vakt også foregående natt. De hadde stått på post i over 36 timer nå. Og i det uværet.

Så fikk jeg idéen.

Jeg reiste meg og så at heller ikke Jonas Lie sov.

Vi var ikke blitt dus, men det var ikke mulig å tenke på ham annerledes enn som Jonas nå. Faren sveiser sammen.

— «Hør Jonas!» sa jeg — «vi har tre flasker konjakk. Ville det ikke være en tanke å skjenke gutta en dram?»

«Ypperlig!» svarte han, — «sett i gang!»

Vi hadde tre tropper og tre flasker. Det blir en flaske til hver tropp. En dram til hver mann.

Jeg tok den første flasken og et bakelittbeger og gikk ut i natten.

Jeg glemmer ikke den turen gjennom skyttergravene i nattemørket. Det var stummende mørkt. Men det lyste fra snøen, som guttene hadde hivd opp til store voller på utsiden av gravene.

Ikke en lyd var å høre. Artilleriilden var lengst forstummet. Ingen prøvde våpnene. Vi måtte ikke rope oss.

Derfor ble heller ingen lysraketter sendt opp.

Det var også stille over hos russerne. En sjelden gang gikk en rakett til værs der borte.

Men stjernene glimtet, og det var bitende kaldt.

Jeg har senere truffet en og annen av de gutta som sto på post den vinternatta, og de har alle sammen med et stort smil minnet meg om den gangen jeg dukket fram fra mørket og skjenkte dem den beste drammen de hadde drukket i denne verden.

Noen av dem tok meg for russer og ropte på parolen som var «N o r g e». En gang var jeg nær blitt skutt.

Til daglig var det fire overbeviste motstandere av alkoholiske drikker blant oss. Den natta var det ingen.

Da jeg hadde delt ut de tre flaskene, la jeg meg ned på igjen. Og nå fikk jeg sove.

Neste dag var det klarvær, og vår kontakt med den øvrige verden ble gjenopprettet.

Doktoren hadde vi helt glemt.

Forbindingsplassen lå utenfor vår igelstellung, og vi hadde måttet overlate ham til seg selv, og håpe på at russerne ikke fant ham eller at de i så tilfelle respekterte genferkorset.

Til forbindingsplassen kom det flere sårede, og også en del av de falne ble brakt dit. Vi fikk litt orientering.

Legionen var blitt alarmert og var kommet i største hast. Den delen av skyttergravene som russerne hadde tatt var blitt gjenerobret og fienden forfulgt ut i ingenmannsland.

Det var kommet til nærkamp, men det var ikke lett å skjelne venn fra fiende i snøkavet.

Hans Georg hadde fjorten mann i en tropp, han førte ut i ingenmannsland. Da han talte sine folk etter raidet hadde han femten. Den femtende var en russer, som trodde han var blant sine egne. Det er ikke rådelig å spre seg i slikt vær, det nytter ikke å rope når stormen brøler.

Men det er farlig å klumpe seg for meget sammen også.

En granat slo ned i et følge på 21 mann, og drepte åtte av dem.

I alt mistet vi syv og tyve mann dette døgnet.

Hollendernes tap var meget større, for ikke å snakke om russernes.

Jeg nevner et enkelt tilfelle.

En av våre patruljer bestående av tre mann — Staff, Gårder og Iversen støtte på en flokk russere, som åpnet ild.

De tre nordmenn kastet seg ned og besvarte ilden.

De falt alle tre. Men det lå fem og tyve døde russere omkring dem. Kompani Kahrs kom til og nedkjempet russerne. Det var sytti.

Angrepet var slått tilbake. Men det ble ikke mer hvilepause for legionen. De måtte atter overta gravene på dette avsnittet. Nederlenderne ene fløy hadde holdt stillingen etter en heltmodig kamp. Resten av deres folk var falt eller drevet tilbake og spredt utover.

Det var også en forferdelig påkjenning de hadde vært utsatt for. Opprenskningen avslørte ikke mindre en tre observasjonsposter med morsetelegraf foran deres linjer, og det ga forklaringen på hvordan russerne hadde kunnet vedlikeholde en drepande ild trass i snøstormen.

Batterisjefene hadde ligget like innpå målet. Kontrollert nedslagene og dirigert skytingen.

Selv så jeg intet til russerne i disse to døgn, og like til det siste har jeg vært i den tro, at vi ikke hadde kontakt med fienden. En del av de som var med påstår imidlertid at en russisk avdeling nærmet seg våre linjer, men at den ved maskingeværild ble tvunget ut til venstre mot de forlatte hollandske skyttergravene, og at det var da Jonas Lie ga ordre til å oppgi ytterste del av våre graver på den fløyen og lot guttene danne «Igelstellung».

Dette unngikk altså meg. Jeg sto ensom på post meste parten av tiden. Stormen raste, granatene sprang, og maskingeværknittring var altfor spinkel lyd til å påkalle oppmerksomhet i orkestret av himmelens hylende basuner og kanonenes tunge brøl.

Det var klart solskinn.

Jeg fikk med litt overtalelse Truls med meg på en tur gjennom gravene, der kampen hadde rast som verst.

Disse gravene var som spekket med fulltreffere, og jeg måtte igjen beundre russernes fortrinlige artilleri.

Hvis noen påsto at russerne er verdens beste artillerister, ville jeg ikke motsi ham.

Det var ikke uten risiko vi gikk gjennom gravene.

Snøen gikk helt opp til gravkanten somme steder, så vi avanserte fullt synlige i sjuhundre meters avstand fra Ivans løpegraver. Men jeg skjønnte at i dag lå det ingen skarpskyttere ute i ingenmannsland, så vi tok risken.

Mange steder måtte vi trampe framover over frosne lik.

Jeg talte bortimot hundre falne i og utenfor skyttergravene. Våpen lå det alle steder, og jeg tok med meg en russisk bajonett som minne.

Legionærene var i full sving med å måke snø og installere seg i bunkerne.

Det siste kostet en mann livet.

Det satt to russere ned i en bunker, og de skjøt den første som åpnet døra.

De ville ikke overgi seg, og ble sittende ned i bunkeren over et døgn, til det ingen annen råd var enn å uskadeliggjøre dem med en sterk sprengladning ned gjennom piperøret.

Harde karer. En av dem var politisk kommissær.

Jeg traff Hans Georg, og det er eneste gang jeg har sett ham ubarbert, skitten og svart av kruttslam. Men han var i godt humør som ellers.

Da Truls hadde tatt de fotos han ønsket, gikk vi tilbake til Kokos.

Vi måtte framleis flere steder gå udekket, og et sted kom en geværkule pipende like forbi våre hoder.

Jeg antok at det satt en skytter ute i et bilvrak i nærheten og foreslo Truls at vi skulle undersøke saken.

— «Er du spennet gær'n» — skrek han og satte på sprang.

Jeg hadde naturligvis sagt det for spøk, skyndte meg etter ham og var uhyre lettet, da jeg kom ned i dekning igjen.

Vi sitter fordypet i et parti sjakk og snakker ikke meget. Plutselig sier Jonas Lie:

«Det er meg som er starost her i byen!»

«Starost?»

«Borgermester, ligningssjef, ordfører om De vil!»

«Hvilken by?»

«Denne her. Her har ligget en by, det er rådhuskjelleren vi sitter i nå.»

Jeg ser meg om. Bunkeren er fem meter lang og fire meter bred. Ingen imponerende rådhuskjeller.

Jeg gjør en bemerkning desangående.

«Dette er bare en del av kjelleren. Resten er forsvunnet.»

Da det ble lyst neste morgen gikk jeg på inspeksjon i byen.

Den fantes ikke. Av byen var ingen ting tilbake.

Når jeg sier ingen ting, så mener jeg absolutt ingen ting.

Absolutt. Absolutt. Ikke det minste.

I hvertfall ingen ting hvorav kunne slutes, at her en gang hadde stått rekker av menneskeboliger langs en gate eller to med små tverrgater.

Jeg har i fjorten dager levd i et underjordisk hull, nettopp der hvor byens rådhus har stått, før jeg tilfeldigvis får høre om byen, som en gang var, men som nå er forsvunnet.

Hit og ikke lenger hadde de tyske tropper trengt fram mot Leningrad. Og her hadde de besatt en by.

Byen forsvant. De russiske batterier hadde tatt den under behandling.

Hitlers soldater måtte grave seg ned i jorda.

De ble på stedet, men de kom ikke lenger.

Nå hadde første norske politikompani overtatt byen, og Jonas Lie var borgermester og satt i rådhuskjelleren og spilte sjakk. Men av byen var intet tilbake.

Om kvelden var det ofte brøl fra høytalere tvers over ingenmannsland.

Propaganda på tysk og norsk.

En norsk kvinnestemme lovte gutta alle slags herligheter om de rømte over.

Hvordan tilstanden i Leningrad var, er ikke godt å si.

«Jernringen» slo nok en krets om byen på landsiden, men vegen over Ladoga var fri, og våre flygere kunne fortelle om store transporter over isen.

Våre flygere er en sak for seg.

I Krasnovardaisk hadde tyskerne stasjonert to hurtige jagere som var de russiske fly helt overlegne.

Tyskerne kalte dem «Max und Moritz» etter Wilhelm Buchs to udødelige skøyerfanter. Vi hadde gitt dem navnene Knoll og Tott, som deres amerikanske avleggere heter på norsk.

Det sies at disse to flyene hadde skutt ned hundre og femti russiske fly. Jeg så aldri en kamp.

Derimot så jeg flere ganger at russiske fly i formasjon over våre stillinger plutselig gjorde helt om, spredte seg og pilte tilbake til Leningrad. Og da slo det sjelden feil, at Max og Moritz kom farende som et par rovgriske jaktfalker en stund etterpå.

Det var en påtagelig skilnad på farten.

Til 1943 ihvertfall hadde russerne ingen kampfly på Leningrad-fronten som kunne hamle opp med de tyske stridsfuglene.

Det ga en viss følelse av trygghet.

Men hvor lenge vil dette vare?

Russerne har vel bedre fly på andre fronter, og ihvertfall bygger de opp sin krigsmaskine for full fart borte ved Ural.

Vær sikker.

De tunge bombeflyene så vi aldri om dagen.

De gjorde sin gjerning i natten mulm og mørke, og det var et strålende fyrverkeri, når luftvernet spilte opp med lyskastere og selvlysende granater som liknet eksploderende stjerner på nattehimmelen.

Når bomber av svært kaliber slo ned i Leningrads forsteder eller inne i byen, sto de nærmeste husrekker som svarte silhuetter mot det flammende inferno bak dem, og dumpe drønn kom rullende gjennom luften som larmen fra en fjern torden.

Det første jernkorset.

Dessverre har jeg glemst navnet på han som fikk det første jernkorset i legionen.

Dette hendte før jeg kom ut til fronten.

Jeg kaller ham Ola Storeteigen fra Nes. Ingen ting i vegen for at han bar dette navnet.

Det var en lørdags kveld.

Ola Storeteigen hadde hentet mat til gutta i bunkeren og kom ruslende oppover Lübeckergrava med sekk på rygg og et velfyllt femlitterspann i høyre hånd.

Tankene hans kretset om lørdagskveldens eventyr hime på Nes.

Tru om det var dans på ungdomshuset i kveld?

Og tru okken dansa mest med hu Kari Oppistuen?

Sikkert var Kari på dansen, og sikkert var det rift om henne. For Kari var den stauteste jenta i heile bygda etter Ols formening.

Og han var itte åleine om denne formeninga.

Hu Kari var tur deim som gutta slest om.

Nå var sjølsagt han Nils Libråtan frampå å gjorde seg lek-ker, og freista på alle måter å få hu Kari til å gløyme den derre Ola, som var slik en iddiot, at han hadde meldt seg til den derre iddiotiske leggion, å dreiv å sette livet på spel langt faen i vold burti Russland, istadenfor å væra hime å sele flesk og smør på børs å tene peng, slik som han Nils gjorde. Han Nils hadde da litt å spandere på jentene han og kunne ta seg av dem på folkelig vis.

Å, du kan tru han fekk kjeftekverna i snurr nå han Nilse-påsan! Nå var'n trygg nå. Nå det ingen var te å stogge skravla på'n. Det var jussom Ola såg for seg korleis kan Nils dreiv å smiska å smaska å ljaug for hu Kari.

Å hu Kari var vel itte stort meir enn et kvinnfolk hu heller, så hu trudde gjerne på den falske reven.

Han trengte litt smurning aven å te han Nils, å um han nå hadde vøri her så sku han gladeli ha fått det gratis å franko av undertegnede. Tenkte Ola.

Eller kanskje han ikke funderte på noe i det hele tatt.

Ikke funderte han på noe i det hele tatt. Ihvertfall var det lørdagskveld, og Ola var på himvegen til bunkeren med maten te gutta.

Tørrforpleining i rappsekken, og tjukkerter med mye kjøtt og flesk i femlitterspannet.

Mørkt var det, men ikke mørkere enn at en kunne orientere seg. Men det var i alle fall så skynt at Ola ikke dro kjennsel på de tre kroppene som plutselig spratt ut av ei tverrgrav der dom hadde stått og lurt.

Men det blinka i blankt stål, og den fremste av kroppene ga'n Ola et stygt knivstikk i skuldra.

Men da var'n Ola ikke sein med å svinge femlitterspannet sitt, og dermed dreiv han heile suppedasen i hausen på knivstikker'n, så ertra skvatt rundt øra på'n, og han ramla i bakken som ein skolteskøten gris.

Kropp nummer to skaut med pistol. Men Ola slepte matspannet, og huka seg brennsnøgt ned så mesteparten av salva gjekk over huggu på'n. Så bykste'n fram å fekk nappa pistol'n tur nevan på russern, å dermed vart det eit realt slagsmål i Lübeckergrava som var nokså romsleg her det kom ei tverrgrav. Og det sto ikke lenge på før russer nummer to fekk ein kilevink, så'n hadde fått nok, og da rømte kropp nummer tre, fekk hivd seg tur grava og vart borte.

Heldigvis var det bare ein liten skvett av ertesuppa som hadde skvulpa tur spannet, da den første russer'n fekk det i skoltan. Så Olaguten berga maten, og det var det viktigste.

Han var i rekti godlag da han kom ned i bunker'n til kameratene sine.

Men på sjukehuset laut han likefullt, for det satt to kugler i den eine skuldra hans, og knivstikket i den andre var heller ikke å spøke med, meinte doktern som trokla det ihop.

Men det var verre for russerne, den eine var stein dau, og

den andre var det heller ikke stort liv i, for et femlitters matspann fullt av gloheit ertesuppe er et farlig våpen i ein kyndig manns hånd.

Ola ble innstilt til jernkorset, og ein tysk general kom eins erend til sjukestua for å gi korset til Ola.

Men Ola Storeteigen nekta plent å ta mot noe jernkors.

Han vifta generalen unna.

«Hørt slikt tøys?» sa Ola, — «Detta ska je vel itte ha no jernkors for lell! — dettane var jo itte krig dettane!

Dettane var berre alminnelig lørdassmorro det!» — — —

Nå måtte jeg tilbake til etappen for å skrive ned det stoffet som var falt i mine hender.

Jeg har fortalt at vårt losji inne i Krasnoje Selo hadde fått en slem medfart, mens jeg var ute i linjene.

Skaden var dog ikke så stor som jeg hadde ventet.

Ryktet overdriver som oftest.

Det hele innskrenket seg til, at veggen var blåst inn i stuene til gamla som eide huset, så hun hadde måttet flytte til en datter som bodde i nærheten.

Men i våre apartementer var det ingen andre forstyrrelser, enn at vindusrutene var sprengt, og det gikk det an å få rettet på.

Men vi var likevel nødt til å flytte.

Det var ingen veg utenom.

Vår heltemodige kamp for å få beholde bilen og friheten hadde endt med nederlag for oss.

Vi ble beordret til Duderhof West, hvor Kriegsberichterabteilung der Waffen SS hadde sitt hovedkvarter.

Dette lå i en stor park, hvor det på forhånd var flere bygninger beregnet til militært bruk, da en avdeling av tsarens livgarde hadde ligget der om somrene.

Der fantes både depoter, forsamlingslokaler, kjøkken etc.

Ja, der var til og med et stort friluftsteater med en scenebygning mot en bakkeskråning som dannet et naturlig stigende parkett og amfi.

Disse overjordiske etablissementer ansås dog ikke sikre mot kanonild, og tyskerne hadde gravet bunkers hist og her i parken til underbringelse av mannskaper og korrespondenter.

Noen av disse bunkers lå så dypt under overflaten at de ytet vern selv mot middelstore bomber, men de fleste var bare sikre mot små bomber og splinter.

Vi fikk overlatt to bunkers hvorav den største lå midt for scenen i friluftsteatrets orkesterplass, mens den andre lå oppe i amfi.

Den i orkesterplass var for øvrig bare halvvegs en bunker, da den siden som vendte mot sceneåpningen bare hadde alminnelig bordvegg, gjennom hvis vinduer vi hadde den aller beste utsikt til scenen.

Vi hadde således ikke behøvd å forlate vårt paulun, om noen skulle finne på å gi en teaterforestilling.

Vi bekymret oss ikke om den manglende sikkerhet, men gikk trøstig i gang med å innrette oss på beste vis.

Alle vegger ble tapetsert med store papplater, som våre tegne- og malekyndige mannskaper fikk i oppdrag å øve sine edle kunster på.

Der var rikelig plass til sju mann i denne bunkeren, som altså ikke var noen bunkers i vanlig forstand.

Vi ble dog bare fire til daglig, for Breien og Nappe og Pinne og Holmung turet fram i forsøket på å danne et slags elite eller overklasse og krabbet ned i den mer underjordiske hulen oppe i øverste amfi.

Trass i de gode boligforhold rådet der en amper stemning innen vår krets, og det fulgte likesom av seg selv, at vi for å poengtere vår norske herkomst og skille oss ut fra de andre «germanere» ihvertfall skulle gi bunkerne navn som på behørig måte fremhevet vår overlegenhet.

Sem var den ivrigste talsmann for dette standpunkt, som jeg fant ypperlig. Jeg foreslo på stående fot «Thalia» som et godt norsk navn, og som dessuten ikke sto i strid med bunkrens beliggenhet i teatrets parkett.

Besynderlig nok fant ikke forslaget tilslutning, enda jeg

kunne vifte med så gode heilnorske varianter av navnet som Tafjord og direktør Thagaard.

Da ingen trakk på smilebåndet, mens samtlige syntes ned-sunkne i mørk grublen over problemet, foreslo jeg «Melankolia», som Christian Skredsvig en gang påsto var et godt norsk navn.

En iskald taushet møtte meg, og jeg måtte se begge mine forslag forkastet til fordel for det pompøse og høyst originale «Valhall».

Det var Nappes forslag og det ble mottatt med begeistring og straks malt utenpå døra med ildrøde bokstaver.

Så nå kunne tyskerne ha det så godt.

Hulen i amfi ble ikke navnefestet denne dagen, da de åndelige ressurser foreløpig syntes uttømt, men litt etter litt kom den av oss i «Valhall» til å omtales som «Revehiet», og det lot seg ikke nekte at navnet i mange henseender passet bra, for det var noen lurifakser som bodde der.

Ellers spilte ikke nyordningen større rolle for mitt vedkommende, jeg hadde jo et meget selvstendig arbeid, men Breien var ikke lenger øverste sjef for en tropp, og de yngre av oss måtte morgen og kveld stille til parade, likesom det falt en del vakter på vår kappe.

Maten var heller ikke så god som vi var vant til å få den fra Knutsens gryter, og knurring og sabotasje i det små holdt seg, inntil det resulterte i en katastrofe som nær kunne hatt alvorlige følger, og som ihvertfall brakte meg opp i kamp på liv og død med blanke våpen.

Lola fikk lenger veg til og fra arbeidet, men hennes lyse humør led ingen skade ved forandringen, og hennes omtanke og flittige hender ga «Valhall» og «Revehiet» litt av den udefinierbare heimehyggen som bare kjærlige kvinnehender kan skape.

Kulden holdt seg, og det skulle atskillig ved til for å få rommene oppvarmet.

Det var litt av en jobb å skaffe veden til huse, og vi skiftedes om å bruke sag og øks.

De første dagene fant vi tørr ved inne på friluftsteatrets scene, da vi rev ned en hestestall som var bygget opp der inne, hvor den etter våre begreper intet hadde å gjøre, likesom noen gamle fillete kulisser ga god varme.

Men selve teaterbygningen var det strengt forbudt å røre, den skulle bevares for etterslekten som et minne fra en svunnen kulturepoke.

Her kom dog en tililende granat oss til hjelp ved å slå inn i teatret og smadre såpass av veggene, at vi uten skrupler tilegnet oss noen bærer brensel av nedstyrtede planker og bord.

Den hollandske tegneren, jeg skulle hatt følge med fra Berlin, hadde, som det ante meg, ganske riktig fått alkoholiske hindringer ved avreisen. Han var imidlertid kommet senere og bodde nå sammen med en geliker i nærmeste bunker.

Da disse to samvittighetsløse personer begynte å plukke teatrets indre fra hverandre, kunne vi ikke rolig se på en slik skjenselsgjærning, og for å hindre dem mest mulig i deres lumpe tyveri, begynte vi selv.

Dette dobbelte slette eksempel smittet over på andre, som vi syntes, helt uvedkommende individer, og trass i alvorlige påtaler ved morgen- og kveldsoppstillinger og uten hensyn til trusler om streng straff og utvetydige oppslag både utenpå og inni teatret, var det visse svarte sjeler som ikke kunne tøyle sine amoralske og kulturfiendtlige tendenser, men lurte seg til i ly av nattemørket å framture med sine forvorpne streker.

Jeg vil ikke påstå at mesteparten av teatret ble brent i «Valhall» og «Revehiet», men jeg vil heller ikke på noen som helst måte hevde det motsatte.

Hvorom allting er. Den keiserlige friluftscene oppløstes litt etter litt i sine enkelte bestandeler, som malte eller umalte, med og uten forsiringer i empire og rokokko gikk opp i røyk og flammer.

Det er, som enhver bør vite, kunstens hellige oppgave å varme forfrosne hjerter og sinn. Vi utvidet denne oppgaven til også å gjelde frysende legemer.

«A la guerre comme a la guerre!» som franskmannen sier.

Da våren kom var det engang så prunkende kunstens tempel forvandlet til en sørgelig ruin, hvor noen flagrende filler dannet rammen om et forelsket størepars sceniske prestasjoner.

I likhet med de fleste normale mennesker har jeg fra barneårene beholdt en livlig redsel for tannlegestoler.

Men da før omtalte tannpine på ny meldte seg, og selv de kraftigste skråtobakkbusser bare skaffet måtelig lindring, vandret jeg den tunge veg til nærmeste militære tannklinikk, og befant meg snart i et venteværelse, hvor der på forhånd opholdt seg fem andre personer, hvorav ingen syntes opplagt til muntert tidsfordriv.

To av mine lidelsesfeller var sivile russere hvorav ihvertfall halvparten representerte det smukke kjønn, idet den ene var en tjukk kjerring med rinnende øyne, som hun nettopp tørket med den nederste skjørtekanten, hvormed et par elefant-sjuka legger omviklet med frynsete remser av skittent tøy kom til syne.

Ved hennes side satt noe som jeg anslo til å være en frukt av kjerringens ekteskapelige gleder. Men om avkommet var gutt eller jente var ikke mulig å avgjøre, da vedkommende bar en altfor stor kåpe eller frakk som like godt kunne være en maskulint som et feminint plagg, og hodet var innballert i et grått skaut som bare lot en snørret nesetipp fri.

De øvrige var soldater, og én av dem til og med en norsk legionær, som var skakk i trynet da han var mager på den ene og meget fyldig på den andre siden av ansiktet.

Jeg satte meg ved siden av min landsmann og forsøkte å innlede en samtale, men han virret på hodet og klappet seg forsiktig på den fyldige del av fjeset, hvorav framgikk, at han for øyeblikket ikke var forhandlingsdyktig.

Den resterende del av forsamlingen — tyskere eller hva det kunne være — så ut som de trenet til egen begravelse, så det alt i alt var en humørløs del av verden jeg var dumpet opp i.

Alle forholdt seg tause, og ingen rørte på seg unntatt kjerringa som bedagelig rugget fram og tilbake, men dette skjedde

så regelmessig som om bevegelsen ble frembrakt av en mekanisk innretning inni hennes fyldige korpus.

Vi kunne for så vidt minne om en gruppe voksfigurer i Madame Tussauds raritetskabinett i London, om ikke kjerringa plutselig hadde sukket dypt og mumlet noe som sikkert var en bønn om hjelp i foreliggende situasjon, rettet til hennes private gresk-katolske skytshelgen.

Smittet av den alminnelige melankoli i rommet hensank jeg selv i triste funderinger, som ble godt støttet av tannpinen og to kolorerte plansjer på veggen midt imot meg, forestillende verkende jeksler i overnaturlig målestokk. Et smukt, men lite oppkvikkende syn.

Da rives døra opp til det indre kontor, og ut tramper med brask og bram og sporeklirr en høyere prøyssisk offiser.

Han måtte være prøysser.

De to Wehrmachtsoldater spratt til værs, som om en eller annen djevel hadde rent dem en gloende syl i akterenden, og gjorde stram honnør, mens min landsmann og jeg reiste oss på en mer sedat og rolig måte, og kjerringa og ungen hennes ikke tok ringeste notis av åpenbaringen.

Rangspersonen på sin side verdiget oss ikke et blikk, men marsjerte tre skritt i retning utgangsdøra.

Så gjorde han holdt, slo helene sammen, gapte opp, førte høyre hånds pekefinger inn i gapet og lot den fare rundt der inne som for å overbevise seg om, at alt var kommet på plass, før han forlot lokalet.

Etter noen sekunders åstedsbefaring rystet han energisk på hodet og hveste fram noe som like godt kunne være en anerkjennelse som en fordømmelse av det traktement han hadde vært utsatt for inne hos tannlegen.

Imens dukket det fram fra det indre en gemytlig, hvitkledt skikkelse som inntrengende påla sin seneste pasient å komme igjen neste dag.

De ord han brukte var følgende:

«Sie müssen unbändigst mäßig wiederkommen!» —

Den tiltalte snudde så vidt det var på hodet og brummet: «Brrrrrrrrrrrr»

Hvorpå han stiv og strunk marsjerte ut av døra og denne beretning.

Nå er det ikke mange steder på jordkloden at æ-erne brer seg så uhemmet som i Trøndelagen, og hva mitt øre hadde gitt meg en anelse om, det slo mitt øye fast, nemlig at jeg sto overfor min gode venn, tannlege Asphaug fra Oppdal.

Det sjokket, som offiserens opptreden hadde gitt meg, vek plassen for rolig trygghet.

Til John Asphaugs tenger og boremaskiner kunne jeg uten angst overantvorde behandlingen av mitt skranglete gebiss. Det visste jeg.

Tannlegens i forvegen elskverdige åsyn lyste ytterligere opp da han gjenkjente min lidende, men dog ranke helteskikkelse i menig uniform.

Han grep min høyre neve og ristet den kraftig, hvorpå han trakk meg inn på kontoret.

Hvilket jeg lot skje, skjønt jeg ellers er ivrig forkjemper for at enhver skal beholde den plass i køen han har tilkjempet seg, og ingen begunstiges, hva enten han er høy eller låg, fattig eller rik, og hvilke fortjenester han enn måtte ha innlagt seg på dette eller hint område.

Etter at gjensidige forklaringer på vår respektive oppdukken på dette sted var utvekslet, besteg jeg blek, men fattet skafottet, lukket øynene og gapte opp som skulle jeg sluke en melon.

Asphaug kikket inn i hulen og underkastet angjeldende jeksel en grundig inspeksjon, hvorpå han uttalte som sin formening, at min plageånd neppe var verd reparasjon, men at den rimeligvis ville skaffe meg mer sorg enn glede om jeg lot den standa kvar.

Jeg nikket svakt som tegn på bifall, da jeg ikke turde prøve på å snakke, så lenge han hadde sine instrumenter langt inne i munnen min.

Tannlegens vakre, kvinnelige, russiske assistent rakte ham en sprøyte, hvormed han stakk meg i tannkjøttet på begge sider av den dødsdømte.

Derpå pratet vi litt, og da vi hadde pratet en stund, grep

han en fryktinngydende knipetang og svang den på en måte som atter fikk meg til å lukke øynene og sperre gapet opp.

I en hånd vending var jekselen rykket bort med rot og for alltid fjernet fra min underkjeve, hvorved jeg på den ene side følte meg lettet, mens jeg på den andre — ja, De forstår? —

Da operasjonen var overstått gikk vi over til mer gemytlige samtaleemner og Asphaug oppfordret meg til å avlegge ham besøk så ofte jeg hadde lyst og høve og selv om jeg ikke hadde tannpine.

En invitasjon som han gjorde enda mer tiltrekkende ved å antyde at han regelmessig fikk seg tildelt en liten spritkvote, som han nok kunne tenke seg å anvende til felles oppmuntring.

Hvorpå han lot gjerning følge på ordene, og skjenkte meg en dugelig dram.

Min via dolorosa, som jeg hadde gruet meg slik til, førte således med seg, at jeg i vinterens løp kom til å tilbringe mange hyggelige stunder i tannlegekontoret, hvis tidligere innehaver forresten hadde hengt seg i takrosetten, uten at dog dette i og for seg bedrøvelige faktum gjorde større skår i våre gledesstunder.

Men så hendte det fryktelige, at jeg en bitterlig sur vinterdag innfant meg med vanlig tro på en oppkvikker, og ble møtt av det triste budskap, at de siste dråper av Asphaugs spritreserve nettopp var fart ned gjennom strupene på to offiserer ute fra linjene.

«Æ kunn itj la vær å skjænk dæm!» sa Asphaug idet han dypt medfølelende betraktet mitt molefonkne fjes.

«Du må få kvoten forhøyet!» påsto jeg med fasthet.

«Kerlæis?»

«Representasjon for svingende! — Når høyere offiserer er dine pasienter og forlanger en dram, og du er nødt til å skjenke dem, så er det selvsagt representasjonsutgifter, som du kan forlange refundert av staten!»

«Dæ e bætterdø rætt!» sa Asphaug.

Når først en trønder har bestemt seg for å gjøre en ting, så blir tingen gjort.

Og Asphaug skred til verket. Han avfattet et alvorlig skriv til rette vedkommende, som i dette delikate tilfelle var Oberstürmführer Vogel.

Asphaug talte ganske godt tysk. Han talte så å si korrekt grammatikalsk.

Hans uttale lot endog ikke et øyeblikk i tvil om, at han hadde trådt sine barnesko nordenfor Dovre, og under oppveksten oppsnappet visse språklige finesser som særpreger de stedlige dialekter. Hans svulmende Æ-er fornektet seg aldri i det muntlige hva enten han talte norsk eller tysk, og jeg vet at det samme ville være tilfelle om han talte fransk, engelsk portugisisk eller arabisk, skjønt jeg aldri har hørt ham nytte et av disse språk.

Men nå, da det gjaldt å uttrykke seg skriftlig, spilte hans trønderske aksent ingen nevneverdig rolle.

Men så begikk han den bommert som han deler med så mange, jeg hadde nær sagt med de aller fleste av sine landsmenn, at han oversatte det norske «ganske» som vi oftest bruker i betydning av — litt — en del — slett ikke så lite med det tyske ord «ganz» hvilket bare betyr «ganske og aldeles» — helt og holdent.

Asphaug skrev en forsiktig søknad om større kvote og pekte på den kjensgjerning at han hadde «ganz grosse Representationsverpflichtungen».

Hvorpå herr Vogel uten spøk utba seg nærmere forklaring på disse «forferdelige store representasjonsplikter».

Noe han ikke riktig kunne begripe.

Muligens har herr Vogel tenkt seg, at norske tannleger drakk sine pasienter på en snurr istedenfor å lokalbedøve dem.

Ingen utiltalende tanke, og dessuten etter herr Vogels oppfatning helt ut stemmende med norsk mentalitet.

Kvoten ble ikke forhøyet.

Dagbokblad:

Krasnoje Selo, 13 — 12 — 42.

Det er en utmerket soldatheim her på stedet.

Det er lese- og skriverom og flere matsaler. I den største salen med plass til minst to hundre er det en scene, hvor det stundom er opptreden av musikanter og andre kunstnere.

Alle får gratis bevertning, men de må syne fram avlusningsseddel. For det kryr av lus på alle som kommer fra skyttergravene. Det ligger mange frivillige avdelinger på denne delen av fronten. Og i soldatheimen svirrer det en om ørene mange slags språk. Her er tyskere, hollendere, flamlendere, estlendere, spanjere og skandinaver.

Den norske legion er en av de mindre.

Vi har vel omtrent to tusen mann her nå, og estlenderne f. eks. har 35 tusen og spanjerne bortimot femti tusen.

Men så sannelig har ikke nordmennene greidd å skaffe seg en slags særstilling og sette seg i respekt. Det får vi offisielt bevis for.

Pinne viser meg stolt en trykt kunngjøring som står oppslått rundt omkring.

Det er en ordre om at heretter skal alle til stadighet ha gassmasken med seg.

Og med fet skrift står det nederst: «Die Norweger auch».

Jaså, nordmennene også! Overledelsen må altså ha fått erfaring for at die Norweger ikke alltid tar det så høytidelig med slike henstillinger, men gjerne betrakter dem som noe seg uvedkommende.

Ja ja. Det er kanskje noe å være kry av.

Det lakker og lir mot jul.

Jeg var et par turer ute i linjene.

Jeg besøkte også en artilleristilling, vi har et stykke unna.

Hovedkvarteret lå på en bondegård som ikke var evakuert, da den lå i et forholdsvis fredelig strøk.

Det var meget hyggelig hos artilleristene, og vi fikk ypperlig forpleining, for spiessen Torstenson var en dyktig kokk og framfor alt en smart herre, som satte sin ære i at sjefens gjester skulle trives.

Ellers hendte det ingen ting av betydning, mens jeg lå der.

Ingen ting, jeg finner det umaken verd å skrive om.

Jo, forresten.

Det skjedde en fryktelig skandale. Den største og for så vidt den eneste, jeg kjenner til i legionens historie.

To kanoner forsvant.

De ble søkk borte en gang vekten ruslet inn til kveldsmaten uten å oppbie vaktavløsningen.

Han som skulle løse av tok seg også god tid, så det ble bortimot en time at kanonene sto uten tilsyn.

De sto et stykke unna i et skogholt, og var godt skjult og kamuflert, så vaktene var begynt å føle seg sikre på at ingen uvedkommende visste om dem.

Nå var de simpelthen stjålet.

To 75 mm.

Batterisjefen Finnson var ikke til stede, da skandalen skjedde.

Han ble ikke blid, da han fikk vite om den.

Å kalle ham rasende er et mildt uttrykk.

Løytnanten, som hadde ansvaret for ulykken, våget ikke å vise seg mer enn høyst nødvendig.

Han satt nede i bunkeren sin og forbannet tyskerne.

For det var opplagt, at det var tyskerne som hadde stjålet kanonene. Og han hadde gyldig grunn til å nære denne mistanken.

Løytnant Oppstad var av dem som stadig brukte munn på tyskerne, når de ikke var til stede. Han hadde mye bedre

greie på krig og den slags enn disse fordømte «Ersatzgermanerne».

Som regel var han dog høflig og elskverdig overfor tyske offiserskolleger.

Men en gang han hadde besøk av to stykker, og han i egenskap av fungerende batterisjef bevertet dem overensstemmende med batteriets tradisjoner, ble han stortalende av alkoholen og sa dem sin hjertens mening like opp i synet.

Det skulle han ikke ha gjort.

Det var udiplomatisk og ikke stemmende med de 333 regler for god tone.

Tyskerne tok det fra den gemytlige siden. De smilte og skålte med ham og lot ham forstå at igrunnen var de av samme mening som han.

Ubetinget.

Og Oppsta'n gned seg i hendene, da de var gått, og skrøt av hvor grundig han hadde dukket de hovne svina, som gikk rundt og innbilte seg at de var de eneste som skjønte seg på krig.

Å nei! — kom ikke her å lær Oppsta'n noe!

Neste morgen hadde han tømmermenn og bitte lite granne — ikke meget — moralsk katzenjammer, som måtte fordrives med en dobbelt dram.

Men da ble den også borte. Katzenjammer'n.

To dager senere var kanonene det samme. Borte.

Oppsta'n føk avsted til den forlegningen, hvor de to tyske offiserene holdt til.

De beklaget dypt han uhell, men han fikk ingen kanoner.

Derimot fikk han seg en ny dagsordre stukket i neven.

En bunke plakater til oppslag på alle dertil egnede steder. Den luktet av fersk trykksverte og kom like fra feltrykkeriet. Det var en påminnelse om nødvendigheten av det strengeste vakthold i tjenesten. Og med store bokstaver sto det nederst:

Dette gjelder die Norweger auch!

Arne Oppsta'n. Han fikk gå igjennom for den historien.

Det gikk fjorten dager før kanonene kom til rette, og det

var opplagt de to tyskerne som sto bak både tyveriet av kanonene og trykningen av plakaten.

Mange vil mene at dette skulle jeg ikke ha skrevet om.

Jeg sier det motsatte. Skal en gi et korrekt bilde og være ærlig, så får en i sannhetens navn ta med også slike ting som ikke taler til vår fordel.

Vår nasjonale skjødesynd likegladhet og laskurementaliteten dukket opp en gang iblant derborte ved fronten også, og fortjener en piskesnert.

Jeg husker en vaktpost som sto og sov utenfor sjefsbunken på Kokos. Han ble vekket av et neveslag i ansiktet og et tilrop på russisk.

Gutten fór opp i redsel og trodde han var tatt til fange.

Han innrømmet at han hadde fortjent den ørefiken Stephanon ga ham.

Det var noen få, noen ganske få slike tilfelle i Legionen.

Naturligvis var det blant de mange tusen mann kommet med noen som ikke holdt mål. Noen som aldri skulle ha vært ved fronten. Noen ganske få. Og de ble hurtig sjaltet ut.

Helt overveiende var de norske guttene på østfronten glimrende soldater. Uten knurr gikk de sine oppslitende vaktrunder eller sto på ensomme poster time etter time.

Humøret sviktet aldri, skjønt vakttenesten skjedde under forhold hvor alle sanser må være spente, fordi hvert øyeblikk kan bringe overraskelser, og spørsmålet om liv eller død er avhengig av lynsnar reaksjon på rette måten.

På Ilebu fengsel satt jeg en tid sammen med frontkjemperen Sevaldsen fra Kristiansund. Jeg skrev ned litt av det han fortalte og jeg tar det med her. Fengselsprest Berge konfiskerte manuskriptet, men jeg har heldigvis bedre hukommelse enn presten med sine åndsevner kan gjøre seg anelse om.

Sevald forteller:

Jeg meldte meg som frivillig til Finnland og møtte på Bjølsen skole i august måned 1941.

Vi fikk utdannelsen på Kongsvinger og deretter var jeg med på en vervingstur oppover Østerdalen under ledelse av Hans S.

Major Quist hadde dannet en skiløperbataljon som det var meningen å sende til Finnland.

En del av oss lå i Torpa i Hallingdal for å lære å bli hundekjørere, og vi hadde lærere som hadde kjørt med hundespann i polaregnene. Men så ble det noe ugreie mellom Quist og tyskerne og bataljonen ble oppløst i slutten av desember 1941.

Da fikk vi valget mellom å dimitteres eller gå inn i legionen. Jeg valgte legionen.

Like over nyttår reiste vi til Fallingbosl på Lüneburger Heide og var der en kort tid, de fleste hadde fått utdannelsen sin der og var ferdige da vi kom. Vi ble flyttet til Stettin og lå der et par uker, så ble vi sendt til Riga med fly.

Enda så sent som i Riga trodde vi fast og sikkert at vi skulle til Finnland.

Men så ble vi kjørt i digre sporvognsbusser opp til Krasnoje Selo. Det tok to døgn.

Først lå vi i de store kasernene bak Soldaheimen, og så ble vi fordelt. Jeg ble med fjortende kompani til Konstantinoska. Vi var to hundre mann i det kompaniet, men så måtte vi avgi folk til et femte kompani, som måtte settes

opp, da de andre kompaniene ikke hadde folk nok til hele det avsnittet de var tildelt.

Tyskerne hadde trodd at vi var flere enn vi var, fordi de hadde regnet alle skomakerne, skredderne og kokkene som stridende mannskaper.

Vi avga mange av disse kokkene og skomakerne til femte kompani, og de fikk en del av skyttergravene mellom Konstantinoska og Gongosi. Jeg kom i Kampgruppe Marstrander og vi ble lagt helt ut til venstre fløy, helt ned til stranda ved Finskebukta og tre hundre meter innover.

Vi var ikke nærmere russerne enn tusen meter på dette stedet, for det var en stor myr mellom oss.

Jeg tok en tur ut på myra, da det ble vår, og da så jeg hundrevis og hundrevis av daue folk og hester, og noen av folka satt enda i salen så daue de var.

Russerne hadde gjort et kavalerisjokk her.

Inne på havna så vi det tyske slagskipet «Nürnberg» som russerne hadde kjøpt. Nå hadde tyskerne senket det, men det lå på så grunt vann at dekket lå oven vanne og russerne kunne bruke kanonene ombord.

Det gikk en bred autostrada med sporvognskinner bak oss. Der sto vrak av bortimot halvhundre sekstitonns panserbiler som tyske stukas hadde skutt i filler under russernes tilbaketog. Inne i panserne satt det enda russere og holdt tak i ratt og maskingeværer. De var blitt bitte små av heten.

Men bortover vegen hadde disse svære beltebilene kjørt ned både folk og hester, og disse var så flate som om de var blitt klipt ut av papir og var opp til dobbelt så lange som de var før de ble flatklemt.

Til å begynne med hadde vi drukket vann av grøftene langs vegen, men da våren kom så slutta vi med det, for det lå daue folk overalt nede i grøftene.

Det var en av gutta som drakk vann av en dam, og jeg ropte til ham at det lå en russer ved siden av ham. Han skvatt opp, men da han skjønnte, at jeg mente en russer som lå nede i vannet, så sa han bare: «Men han er jo dau!»

Og så la han seg ned og drakk videre.

Her var det at Bast Pedersen rømte over til russerne og snakket i høyttaleren og sa at vi måtte overgi oss, ellers så ville vi få alle Leningsgrads kanoner på oss.

Vi svarte på flekken med alle geværer, så russerne trodde vi gikk til angrep og sendte opp rødt lys.

Dette var om kvelden.

I grålysinga neste morra kom hele helvete over oss med trommeild i to timer fra minekastere og stort og smått skyts og alt som tenkes kan av artilleri. 300 nedslag i minuttet fikk vi.

Det var to tyske offiserer med oss, de hadde vært med i forrige verdenskrig og i denne, og de sa at det var det verste de hadde opplevd.

Det var så svart av kruttrøyk, at vi så glimtene av eksplosjonene som inne i tjukk skodde.

Men levenet holdt da opp til slutt, og vi kunne krabbe opp av jorda og se oss om. Men vi kjente ikke landskapet igjen.

Det var så opprota og svart at det likna en nyployd havreåker. Vi hadde forresten vært ute for slikt før.

På det første stedet vi lå, overtok vi etter en tysk avdeling, og de sa til oss at vi skulle bare ta det rolig, så holdt russerne fred også.

Det var ikke stort mer enn to hundre meter mellom våre og russernes graver på det stedet.

Nå hadde det vært slik her før vi kom at både tyskernes og russernes mathenterer gikk opp av grava fullt synlige og rett bakover, for da var det kort veg for dem.

Men naturligvis lengta gutta våre etter å slåss, og da de så de gode blinkene som mathenterne var, så kunne de ikke la være å skyte på dem. Men da skaut russerne selvfølgelig på våre mathenterer, og dermed fikk disse kara over en kilometers omveg gjennom Lübeckergrava, så maten ble iskald før vi fikk den.

Men ikke nok med det. Russerne blei forbanna da vi hadde skutt på mathenterne deres, og så skaut dem på oss med kanoner i tre dager, og det var bombardement som sa seks.

De trodde naturligvis at det ikke fantes levende liv i gra-

vene våre etter den skytinga, for da kanonene slutta, kom infanteriet marsjerende rett mot oss, så vi ikke trodde våre egne øyne. Men da de kom nær, så skaut vi, og da falt russerne i haugervis. Det var følt å se på. Og de som rømte tilbake mot sine egne linjer blei skutt ned derifra. Huff ja!

Det var følt kaldt den tia vi lå der. De digre Gebirgstiefel som tyskerne hadde utrusta oss med, hadde hele såla fullt be-slått med svære spiker som slapp frosten opp i føttene på oss.

Vi har helt frosne støtt på beina, og det verste var, at vi ikke kunne ta av oss støvla når vi slanget oss ned på heller.

Det kunne gå fjorten dager mellom hver gang vi fikk skiftet. Ja, den første vinteren var lei, opp til førti graders kulde, og elendig vinterutstyr til å møte kulda med.

En del av grava som slynget seg ut i en bue mot russerne kaltes Paradisbukta.

Her var det ikke lenger over til russerne enn at en kunne høre dem snakke, og når de stakk hodet opp og titta, så kunne en skildne dem fra hverandre. Det var vel en hundre meter eller så. Her sto Sevald og Brekke fra Toten på post ei kol-svart natt og prata sammen.

«Husker du hva dere prata om?» spørr jeg.

«Ja, det husker jeg godt», svarte Sevald, «for vi prata om hvordan det skulle være å komme heim og om sol og sommer og slikt.» Innimellom så lytta vi, og hvert kvarter sendte vi opp et fallskjermlys.

Det var snøfokk og surt vær.

Nett som vi sto og prata, så hørte vi et brøl fra piggråden bare fem meter fra oss, og så regna det med håndgranater oppå gravkanten. Det var et svinehell at ingen datt i sjøve grava. Jo, forresten så fant vi to stykker om morran da det blei lyst, men de hadde ikke eksplodert, ellers så hadde vi vært ferdige. Jeg hadde liggende klar en slik «Geballte Ladung» dem kaller, seks håndgranater sammensurra om et skaft.

Den greip jeg og trakk i snora og slengte den framover mot russerne som holdt på å forsere seg gjennom piggråden,

som forresten var skutt i filler og ikke mye tess. Alle minene framfor oss var dessuten nedsnødd.

Fire russere blei drept, da ladungen eksploderte og de åtte andre gikk til venstre og overga seg alle sammen.

Russerne var rundt behengt med sprengladninger, så det hadde vært meningen å sprengne bunkerne, og hadde dem nå kommet inn i grava så hadde det vært leit for seks mann som lå og sov i en bunker like ved siden av posten.

Det snødde nokså kraftig en natt, og vegene var ikke som de skulle være, men norske sjåfører sto i en særklasse, når det gjaldt snøhindringer, så vi ga ikke opp en planlagt tur til Tsarskoje Selo eller Pusjkin, som byen er omdøpt til.

Holmung måtte ut med spaden sommesteder, og vi måtte også hjelpe et par andre biler, som sto fast i driverne, men vi kom fram i god behold til Katharina-palasset, hvor den store keiserinne residerte en gang for lenge siden.

Der er ingen militære forlegninger i umiddelbar nærhet av dette slottet. Det skulle skånes, ble det sagt.

Der lå bare fire mann av S.D. som vakt.

De hadde installert seg i kavalérsuiten, som salig Potemkin lot innrette for seg selv og sine etterfølgere i Katharinas gunst. Denne avdelingen er atskilt fra den øvrige del av slottet, og har egen inngang fra slottsplassen.

Men fra kavalérsuiten førte en dunkel lønngang direkte opp i hennes keiserlige majestets sovegemakk.

Ved dette arrangement kunne den livsglade og amurøse Katharina ha til disposisjon elskere, som det kanskje ikke alltid passet henne å vise fram ved strålende hoff-fester og soaréer for corps diplomatic. Forresten var hun langt bedre enn sitt rykte.

Vi går opp den trappen som fører til Katharinas sovegemakk.

Denne hemmelige trappen, hvis eksistens allverden kjente til, men som utelukkende trafikertes av hennes keiserlige maje-

stets favoritter, når de var tilsagt til tjeneste eller — etter vel utført arbeid — aller nådigst tilstodes å trekke seg tilbake. Dette høyst celebre kjærlighetens tempel — et av verdenshistoriens mest berømte — var forbausende lite til å være en regjerende rokokkofyrstinnens sovegemakk.

Når en minnes de store saler i hvilke franske konger tilbrakte natten eller ihvertfall de morgentimer, når sengeaudiensen gas, og hans majestet med stort seremoniell lot seg toalettere av sine kammerherrer for et tallrikt publikum av begge kjønn, så blir det klart, at Katharina ikke yndet mange tilskuere ved morgentoalettet utover dem, hvis oppgave det var å forynge og forskjønne hennes statelige skikkelse, som med årene antok mer og mer svulmende former.

Senga var det ikke noe særdeles merkverdig ved, hvis den i det hele tatt sto på plass. Jeg husker det virkelig ikke.

Den har i tilfelle ikke gjort noe dypt inntrykk på meg, og jeg må be om unnskyldning for at jeg her forsømmer pikante detaljer.

Hva jeg derimot tydelig har i erindringen er veggens hvite marmor med innlagte felter av lapis lazuli. Denne halv-edelstein var dog fjernet og erstattet med for øvrig gode imitasjoner i blått glass.

Fantasien har fått rikelig næring ved inspeksjonen av kavalérsuiten, vindeltrappen og sovegemakket. Veggene talte.

Men deres betroelser hører heime i cronique scandaleuse om den store dames intimeste stunder, og jeg akter ikke å befatte meg mer med dem.

Vi skylder henne den respekt at vi besøker tronsalen, hvor eneherskerinnen over alle russere trådte fram for verdens øyne omgitt av rikets dignitærer, ombølget av larmende hyllest, som det selvfølgelig midtpunkt i en overdådig praktutfoldelse.

Jeg blir stående ved døren for å fange inntrykket av salen i sin helhet. En veldig sal. Rikt, nesten barbarisk overdådig dekorert med gylne skulpturer og ornamenter. Tegneren Craner og vår tyske cicerone vandrer bortover mot balustraden, hvor engang tronstolen sto.

De går utenom en haug, som ligger omtrent midt på salens golv. Haugen som er dekket av snø er på et par billass.

Det er et hull i loftet over den, stort nok til at en ballong kan gå til værs herfra.

Likevel er bare en ubetydelig brøkdel av taket borte.

Et halvt dusin bevingede amoriner har antagelig mistet takfeste ved granatens brutale inntrengen i deres gylne tilværelse.

De er blitt sprengt i filler ved eksplosjonen eller styrtet ned og blitt knust mot parkettgolvet.

Restene av dem ligger under snøhaugen, antar jeg.

De to vandrere blir mindre og mindre for mitt blikk ifølge perspektivlovene, og snart er det ikke mulig å skjelve den ene fra den andre. Komne helt fram til tronen er de bare to puslinger i grå uniform.

Det var da pokker til dimensjoner i denne salen.

Selv Katharina den store, den herlige, må ha tatt seg liten ut på denne avstanden.

Men så hadde hun andre midler til å glimre med enn en sur vinterdagsbelysning fra et granathull i taket og to skittengrå uniformer, hvis hensikt nettopp er at de skal forsvinne i landskapet.

I fantasien fjerner jeg snøhaugen og tetter hullet i taket. Gjennom rommet strømmer toner fra skjulte orkestre.

Det bølger mot meg duft av brennende vokslys og tung parfyme.

Hundrer og atter hundrer levende kjerter sender sitt flakrende lys gjennom krystallkronenes prizmer ned på et bølgende hav av sterke, livsglade mennesker i prunkende galla.

Det glitrer i uniformers tresser av sølv og gull, i ordensstjerner, sporer, epåletter og epéer.

Det skimrer og blinker i damenes toaletter av silke og fløyl, i kjeder og ringer og diademers diamanter og perler, smaragder, safirer.

Og der på tronens forhøyning sitter den kloke, store, kjærlighetshungrende tsarina, som fra en tilbaketrukken, upåaktet

prinsessetilværelse i et tysk lilleputtfyrstendømme steg til herskerinne over et av jordens mektigste riker.

Gallonerte lakeier iler omkring med edel vin i slepne glass. Takets og veggens frodige amoriner leker i et villniss av gyllen rokokkodekor, synes levende i lysets spillende stråler, synes å delta i festens gleder, danner ikke bare bakgrunn, men virker som gjentakelse av motivet i variert form.

Å, de livsglade mennesker som myldrer på parkettgolvet, glatte flate, de travle skapninger med alle sine forfengelige håp, ønsker og drømmer, sitt hat, sjalusi, misunnelse, elskov og fortvilelse, å hvor sterkt de levde, og hvor inderlig de er døde og borte.

Men de små vesener på vegger og tak leker enda sin stillestående lek uten hat, uten hunger eller krav av noen slag.

Leker i dag den samme lek, de lekte, den gang Katharinas vokskjerter lot lyset spille henover deres runde bollekinn og ga dem et illusorisk liv.

Hvor mange gjester kunne Katharina motta i denne vel-dige salen?

Jeg har en viss øvelse i å bedømme teatersalonger fra min skuespillertid. Jeg gjetter på fire tusen.

Nå, la meg slå av til tre tusen syv hundre.

Å gå fra minnene om Katharina den annen, slik de er bevart i kavelérsuiten, lønntrappen, soverommet og tronsalen, og inn i den delen av slottet som beboddes av Russlands siste tsar, er en vandring ikke bare i tid.

Det kan neppe tenkes større motsetning enn den som spriker mellom Katharinas blodfulle, fargestrålende, livsnære hoff og den dystre mørkemannstilværelse som blir det framher-skende trekk i det bilde en danner seg av Nicolai.

Et bilde som fastholdes og forsterkes ettersom en går fra rom til rom.

Meget er fjernet av innboet, men dog ikke så meget, at det ikke levnes rundelig nok til å markere tsarfamiliens avskrek-kende mangel på god smak og sans for kulturelle verdier.

En må beklage en mann som med nærsagt ubegrensete

midler ikke maktet å gjøre det hyggeligere for seg og sin familie.

Det var en trist leilighet. Et sammensurium av åttiårsplysj, smakløse tilfældigheter og dårlig nips.

Men det er naturligvis kona som har ansvaret for hyggen i heimen, og det skyldes nok også henne at så megen veggplass er opptatt av helgenbilder, hvorav de fleste er tarvelig juks.

Her levde familien sine siste år i stadig angst for tsarevit-sjens skrøpelige helse og i nesegrus underkastelse for en tarvelig sibirsk munks hypnotiske evner.

Det var Rasputin som trakk i trådene med sine grove never.

Han var den virkelige hersker og herre både her på slottet og så langt tsarens maktområde strakte seg.

Rasputin bodde ikke her til stadighet, dertil hadde han altfor mange interesser å vareta.

Men det var her han herset med sine keiserlige nikke-dukker.

For annet var de ikke i forholdet til den rå og uvitende bondemunken med sine kjempemessige åndelige og legemlige krefter og sin glupende appetitt på livets goder.

Ikke minst kvinner.

Fra troskyldige landsens skjønnheter til overkultiverte drivhusplanter av den høyeste adel. Fra alle samfunnslag rekruttertes hans villige harem som dyrket ham med den ikke ukjente blanding av religiøst svermeri og erotisk ekstase.

Det kunne være fristende å skrive mangt og meget om Rasputin, men jeg nøyer meg med å berette hva den russiske forfatter Nikolai Gubsky forteller om hans endeligt.

Skandalene ble til slutt for drøye og det ble dannet et komplott med det formål å likvidere den besværlige polyppen.

På en fest hos en eller annen fyrste ble Rasputin traktet med en så stor dosis dødelig gift, at det var fullkommen nok til å bringe fem, seks alminnelige mennesker til evig taushet, men på Rasputin syntes giften å ha en likefram oppkvikkende virkning. Med skrekkblandet forundring så de sammen-svorne hvorledes offerets vitalitet steg istedenfor å dale, men

da de for alle tilfelles skyld hadde tatt sine pistoler med seg, fikk de ved tegn avtalt et annet slags attentat på hans liv, siden giften syntes å slå feil.

Da selskapet hadde reist seg fra bordet smalt pistolene, og Rasputin fikk kuler i kroppen i så rikelig antall og på så vitale steder, at en elefant neppe hadde stått det over.

Han ramlet overende, men hadde kraft nok til å reise seg og løpe mot døren.

Her ble han møtt av en skuddsalve, som et kjent medlem av dumaen avfyrte på kloss hold. Da gikk han i golvet for alvor. En av de tilstedeværende ga ham for sikkerhets skyld enda et skudd og denne gangen med pistolmunningen mot offerets tinning.

Derpå ble kadaveret i hui og hast kjørt ned til Nevaen og puttet under isen.

Liket ble funnet, og obduksjonen viste med all ønskelig tydelighet at døden skyldtes drukning.

Lungene var nemlig fulle av vann, og Rasputin må derfor ha pustet, da han havnet i det våte element.

Jeg kikket litt på tsarens boksamling (det ville ikke passe å bruke ordet bibliotek).

Det var mest memoarer av fyrstelige personer, eller av slike som sto hoffene nær.

Det lå en del fotos på et bord bl. a. et gruppebilde hvor dronning Maud såes som prinsesse av England.

Jeg har alltid hatt stor sympati for dronning Maud, og det var visst ingen som ville merket om jeg tok bildet med meg. Men av pietetshensyn lot jeg det ligge hvor det lå.

Vårt vertskap ordnet opp en fest for oss tre nordmenn og en tysk ingeniøroffiser som var til stede.

De hadde en ypperlig kokk som hadde vært kjøkkensjef på et turisthotell og nå gledet seg over å kunne vise sine kunster for et forståelsesfullt publikum.

Vi fikk en god suppe, en mør oksefilét (hest) med pikant saus à la parisienne og friske grønnsaker og til dessert en

pudding, som ikke kunne være stablet på bena uten rikelig anvendelse av egg og fløte. Jeg skal si det smakte.

Drikkevarene var en fyldig burgunder og som toppen på kransekaken gammel konjakk, så en vil forstå at avdøde Potemkin kunne godt ha vært kjent av traktementet.

Det bidro til det standsmessige preg at supéen ble servert på et enormt eiketres bord og at serviset var av porselen fra Katharinas tid. Det hadde en delikat elfenbens farge og en tykk gullforsiring som hadde holdt seg uforandret gjennom de syvne år.

Serviset hadde kokken funnet i et hemmelig skap, hvor det hadde unngått revolusjonens bølger.

Kan hende det var en rest av det serviset Katharina forærte sin venn med den skrevne hilsen: «Til verdens verste neglebiter!»

Han var slem til å bite negler den gode Potemkin.

Etter kveldsmaten innfant det seg en kvartet militærmusikere medbringende sine instrumenter. De deltok i festen og oppvartet innimellom med musikk, som selv et kresent øre ville ha frydet seg over.

Pokalene ble svunget med fynn og klem. Og da vi hadde svunget tilstrekkelig, og det således var til stede et solid grunnlag for allsang, dannet vi på stedet et mannskor, hvis medlemmer syntes meget begeistret for egne prestasjoner.

Og det er så vidt jeg forstår hovedhensikten med et mannskor.

Klokken var tre om morgenen da jeg vandret innover til det innerste, det aller innerste av Potemkins gemakker.

Det rom, i hvilket jeg var anvist soveplass, hadde en forholdsvis liten grunnflate, og som følge derav virket høyden under loftet sjenerende.

Arkitekten hadde bøtet på dette ved under loftet å anbringe en omvendt terrassepyramide, fra hvis hjørner det hang ned svarte silkedusker, som minnet om hestehaler, og det var

kanskje også hensikten. Det var og hadde aldri være noe slags lysekrone. Dertil var den ubrukkelig. Den tjente utelukkende som dekorasjon og ga rommet et sterkt østerlandsk preg, hvilket forhøyedes ved at veggene var dekorert med orientalske arabesker i mosaikk. Det må ha kostet en formue, men også her var de opprinnelige halvedelsteiner erstattet med imitasjoner.

Det var malte blikkplater istedenfor jade, lapis lazuli o. a. Et åttekantet lågt røykebord med ornamenter i lakk, elfenben og perlemor sto midt på golvet, og det slo meg at både det og en dyp putestol samt den brede ottomanen, jeg skulle sove på, kunne ha stått her alt den gangen Potemkin som første kavalier rykket inn i denne leiligheten. Han var sikkert selv hatt et ord med i laget, da dette rommet ble planlagt.

Dette rommet var helt østerlandsk og skilte seg fullstendig ut fra det veldige slottets øvrige rokokkoutstyr.

Her trakk han seg tilbake, satt splitt naken under sin tyrkiske kaftan eller slåbrok, bet negler og drømte sine statsmannsdrømmer. Her i sine asiatiske omgivelser la han planer for Russlands framtid. Og hvem vet? kan hende det slett ikke var Peter den stores politiske testamente som befruktet hans geniale hjerne.

Mulig at han her i sitt aller helligste, som kunne minne om storkhanens prakttelt, drømte Djengis Khans drøm. Et samlet Eurasia. At han så russiske herskeres oppgave i virkeliggjørelsen av disse gigantiske planer.

Hvem vet hva tiden bærer i sitt skjød?

Potemkin var en meget klok mann.

Han var et geni.

Det er bare noen få skritt fra Katharinaslottet til Alexanderpalasset.

Dette slottet, som er bygget av Napoleons beundrer og motstander, virker med sin lyse empirestil spinkelt i forhold til den solide tyngde i Katharinas byggverk.

Det hadde vært langt mer utsatt fra ilden fra Leningrads kanoner, og var ikke så lite ramponert.

Alle møbler var fjernet, på de nær som var blitt molestert ved bombenedslagene, og hvis rester lå hist og her i krokene. En av salsdørene var rykket av hengslene og slengt midt ut på golvet, og jeg gjorde meg skyldig i den forbrytelse, at jeg tok med meg dørvrieren som suvenir.

Jeg forsøkte å bruke den i en dør i huset mitt heime, men den var for tung, så det gikk ikke. Derimot fikk jeg anvendelse for en liten eggformet dørvrier som satt i døren til tsarens personlige do, og som jeg tok fordi det antagelig er den eneste dørvrieren som tsaren selv har tatt i. Ellers var det alltid livrékledte tjenere eller kosakker som åpnet dørene for de høye herskaper.

Parken kring slottene var praktfull og smykket med flere til dels glimrende skulpturverker og paviljonger, men om dette kan interesserte lesere lese i reisehåndbøker.

Pusjkin var en vakker by, den lå i et vakkert terreng med små høydedrag og flere mindre innsjøer, rundt hvilke adel og rikfolk hadde hager og hus, så flott og snobbet som den keiserlige nærhet animerte til, og formodentlig hyppig litt kostbarere enn hva vedkommende hadde råd til.

Byen er slet ikke så liten heller, jeg gjetter på seksti tusen innbyggere eller vel så det, men da jeg slo etter i et leksikon fra 1925 finner jeg at den bare hadde 25 tusen den gangen.

Så den virket nok større enn den var.

Nå var mesteparten av den evakuert, og mange bygninger ødelagt ved krigshandlinger.

Her lå jo store troppeavdelinger, bl. a. de femti tusen spanjere, så byen var ofte utsatt for angrep fra luften og bombardering fra russernes artilleri.

I en marsjandisebutikk kjøpte jeg et lite helgenbilde for tyve rubel. Butikkens innehaverske viste meg først flere andre, som jeg avslo å kjøpe, da de var av svært ordinært fabrikkarbeid. Til sist kom hun fram med et lite ikon på 11 × 8 cm, og det kjøpte jeg, da det var akkurat stort nok til å putte i lommen, og uten tvil et kunstnerisk produkt.

Disse småtterier, de to dørvrierne og ikonet hadde jeg med meg heim til Norge og gjorde ingen hemmelighet av deres

opprinnelse. I de hektiske dagene mai—juni 1945 sto å lese i flere aviser at K. H. hadde plyndret klostre, kirker og palasser og tatt rovet med seg. Ja.

En skraphandler bød meg engang to kroner for den minste dørvrieren, så den har sin verdi.

Vi hadde fått tilvekst til belegget i Valhall. Det var Pinne og Furum. Jeg har nevnt Pinne tidligere, men han fortjener en nærmere omtale, da han på mange måter var en snodig fyr. Han var lang og tynn med lyst hår og tannløs munn, som han ikke sjenerte seg for å gapskratte med ved minste høve. Og han ga selv ofte frivillig eller ufrivillig årsak til latter, da han var av de mennesker som stadig er utsatt for små uhell. Således glemte han under et Berlinerbesøk et kostbart fotoapparat i en kafé, og var nær ved å bli skutt, da han ble beskyldt for å ha solgt apparatet og drukket opp pengene.

Da jernbanevognene med ammunisjon sprang i luften på stasjonen her i Krasnoje Selo, lå han og sov middag på en sofa i det norske P.K.s kvarter som befant seg i en bygning i nærheten av stasjonen. Ved lufttrykket ble sofaen og Pinne slengt til vært og tvers gjennom en skillevegg inn i et tilstøtende værelse. Han hadde ikke fått en skramme. For så vidt var han heldig, men på den andre siden meget uheldig, for Ulf, Truls og Sem fikk alle sammen noen små skrammer av fykende glassbiter, og styrtet hen til nærmeste saniteter og ble forbundet og innballert, hvorpå de troppet opp på et kontor og lot føre til protokolls, at de hadde ervervet seg blødende sår, hva det med tid og stunder innbrakte dem det meget ettertraktede «Verwundetabzeichen», som de bar med synlig stolthet, mens Pinne haltet rundt med benskade og en forstuvet arm og beklaget seg over verdens urettferdighet.

Furum var av en annen støpning. Han var en meget alvorlig herre, som trodde på Tor og Odin og Norges absolutte rett til en førerplass i det vordende stor-germanske riket. Han skrev med kunstferdige bokstaver flere sitater fra Edda på veggene våre.

Jeg ble aldri klar over om han var fotograf, typograf eller reklamemann, for han drev alle disse kunster med avgjort hell.

For tiden syslet han med å få trykt en kunstnerisk utstyrt julehilsen til troppene fra generalen.

En gang han sprang et snøggerend bort til forpleiningsavdelingen, som hadde installert seg i samme hus som tannlege Asphaug, og ikke lå langt unna, glemte han i farten å ta på seg bandolær og bajonett — noe en tysker ikke i de vildeste drømmene hadde kunnet forestille seg muligheten av.

Og så er ulykken ute i form av en tysk offiser, som møter den våpenløse Furum på landevegen.

Det ble en fryktelig dragelse med stygge trusler, og Furum, som ikke var stiv i tysk, og aldeles ikke tyskvennlig, tvert imot, kom tilbake til oss rødglødende av opphisselse.

Jeg siterte Håvamål og Furum grep tusjpenselen og utsøkte seg en passende veggflate. Snart sto å lese med store, flotte bokstaver:

**VÅPNI SINE
SKAL MANN PÅ VOLLEN
IKKJE GANGE EIT FET IFRÅ
UVISST ER Å VITA
NÅR PÅ VEGOM UTE
DET SPYRJAST
KANN ETTER SPJOT**

Et plutselig mildvær, selve gode, gamle kakelina innfant seg og gjorde snøen kram og lett håndterlig.

Truls modellerte en snømodell av stavnen på Osebergskipet ved siden av inngangsdøra, og innspirert herav malte Cranner et flott bilde på veggen i Revehiet. Det forestilte et julegilde hos de gamle norrøne guder, som drakk og slåss og åt av hjertens lyst. Valhalls navneskilt fikk en kraftig omgang med ildrød farge. Idet hele pyntet vi opp på alle vis, for det var oppsatt en premie for den best dekorerte bunkeren til jul. Vi var på forhånd sikre på seieren, for det var ingen som kunne hamle opp mot oss i retning av troll og nisser, og gamle vikinger og norrøne guder. Og vi vant også premien. Juletre må vi ha. Både vi og gutta ute i gravene.

Her er noen små skogteiger rundt omkring i landskapet, og det er ingen sak å finne et brukbart grantre.

Sjefen for forpleiningen Yngvar B. Christoffersen er kommet fra Norge med masser av gode saker og julegaver, og av ham får vi kulørt papir og slikt, så nå har vi det travelt med å klippe og klistre ihop kurver og lange lenker til å pynte julegrana med.

Vi skulle nok få i stand en julefest som sa seks, for i julepakkene var det naturligvis mye godt etendes.

For maten var ikke førsteklases her i Kriegsberichterabteilung.

Vi som fartet omkring og fikk smake maten i andre avdelinger kunne anstille sammenlikninger, og de falt ikke ut til fordel for vår kokk — en brutal hamburger, som vi mistenkte for å stikke unna både sukker og smør og kaffe for å bruke det som byttmiddel mot brennevin og andre ettertraktede saker. Han pøste på med Wehrmachtsuppe og Sauerkraut, som vi avskydde, men som tyskerne åt med heroisk raseri.

Søndag før jul leverte han ut til dessert en gyselig gurglemeie som skulle forestille gul pudding, og likesom være ekstra velsmakende. Men vi bante på at han hadde brukt vann istedenfor melk og syntetisk søtningsstoff istedenfor sukker.

Svineriet havnet i søppeldunken vår og vi var dypt forbitret.

Men å klage på maten er en alvorlig historie, som kan medføre at klageren selv må gjøre tjeneste i kjøkkenet.

Like over middag ble alle mann beordret til oppstilling i forsamlingssalen, og Spiessen leste opp et gledens budskap om alle de gode drikkevarene vi skulle få til jul.

Det var ikke småtterier. Både vin, konjakk, likør og champagne.

Jeg kunne ikke dy meg, men kom med en bemerkning om at siden vi fikk så godt drikkendes, så fikk vi kanskje også bedre mat til jul.

«Er maten ikke god nok?» spurte Spiessen.

Et enstemmig hånlige brøl var svaret.

Spiessen skulle ifølge reglementet få samme slags kost som de menige, så han burde jo vite hvordan den var. Men sannsynligvis har den sleipe fisken av en kokk laget noe ekstra til seg og befalet. Den slags forekommer, og ikke bare i den tyske hær. Skjønt det på ingen måte er reglen. Jeg har nesten alltid i lag med offiserer fått nøyaktig samme forpleining som den mannskapet fikk.

Min bemerkning ble oppfattet som en klage og innrapportert til Oberscharfführeren, og jeg fikk melding om at jeg fra annen januar skulle overta kokketjenesten.

Dersom de innbilte seg at jeg ble skremt ved denne fryktelige trussel, så tok de grundig feil. Det er nemlig én av de ting jeg kan her i verden, å lage mat. Skulle ikke jeg som gammel seiler og jeger kunne hamle opp med en hamburger? Ho, ho! de skulle få se meg håndtere sleiver og visper og med selvfølgelig sikkerhet slynge pannekaker opp i luften. Bare vent.

Det var kommet masser av julepakker. Minst tre til hver mann. Nappe ble overflyttet til forpleiningen, hvor han hjalp Hegnar og Yngvar med å fordele pakkene.

Jeg fulgte Hegnar ut til linjene med en ladning julegaver. Vi hadde to biler stappfulle, og dette var bare en liten del av alt det som skulle bringes rundt til forlegningene.

De hadde skaffet seg juletre i hver eneste bunker, og de hadde både lys og pynt til å gjøre det festlig med.

I mange av bunkerne var det radio som kunne føre klokkeklang og salmesang og orgeltoner fra Vor Frelses kirke i Oslo ned i de svarte jordhulene.

Tro om de ikke skulle ha risengrøt og ribbe til kvelds.

Inhvertfall var det skinkestek eller medisterkaker.

Det er gått meg hus forbi hva vår egen hamburgerkokk vartet opp med julekvelden, og jeg tror ikke vi smakte på maten hans, for det var virkelig mye godt i de pakkene vi fikk fra Norge.

Pakken fra frontkjemperkontoret var storartet og ens for alle.

I den var det sjokolade og tobakk og sigaretter — norske sigaretter — og en halv flaske Lysholm eller Løiten for å nevne det viktigste.

I andre pakker var det syltetøy og julebakkels eller pølse og hermetikk og annet godt. Og naturligvis kjærlige brev.

Det var mange pakker som ingen bestemt adresse hadde eller navnet på én som ikke lenger var her. De ble delt ut ved loddrekning. På min part falt en pakke fra en Lillehammerdame, en Oslodame (hvis forlovelse sto i avisen mens jeg skrev dette) og fra en liten pike i en sørlandsby.

Vi gledet oss som unger.

Vi krigskorrespondenter fikk dessuten attpå kjøpet en hol-

landsk julepakke, for hollenderne hadde fått så mange pakker, at de ikke ville beholde alle sammen selv.

Dette var også standardpakker med skrivesaker og såpe og litt knask. Jeg husker spesielt en tredjedels flaske schiedamer og en roman samt en kortstokk. Den inneholdt bare 32 kort. De kaster småkorta i Holland. De er ikke knuslete slik.

Men det ventet meg et overmåte vanskelig og ansvarsfullt verv. Et verv som stilte nesten umenneskelige krav til min maskuline styrke og utholdenhet, og som ville bringe skadefro hånlatte over meg selv og alle nordmenn i leiren, om jeg gikk dukken.

Jeg forsto jo på mine kollegers miner og hentydninger, at de håpet og trodde, jeg ikke ville klare ildprøven, og sant å si hadde jeg meget bange anelser.

Jeg måtte nemlig kostymere meg som julenisse med topp-lue og langt skjegg og fulgt av to mann med slede vandre rundt til hver eneste bunker i forlegningen og dele ut de drikkevarene vi hadde fått i julegave fra aller høyeste hold.

Og i hver eneste bunker måtte julemannen tømme et stort glass likør på god jul for de tilstedeværende.

I enkelte bunkere ville hver eneste mann skjenke meg, men det nektet jeg å ta imot. Det var så sannelig mer en nok som det var. Atten bunkere måtte jeg besøke, og atten glass likør måtte jeg tømme til bunns.

Så det var ikke å undres over, at det første jeg sa da jeg endelig kom til Valhall var følgende:

«Gi meg en real norsk akevitt til å bli kvitt den fordømte søtsmaken med!» — —

Både Obersturmführeren og Oberscharführeren fulgte personlig med i runden og påså at jeg ikke skulket unna, og gledet seg på forhånd til å se meg gå nedenom og hjem.

Men de ble sørgerlig skuffet. Jeg var like edru ved slutten som ved starten. Nesten da.

Men jeg hadde rustet meg til dysten med Bacchus ved å fortære to esker sardiner i olje og et digert stykke fet ribbe samt skylle ned en halv liter kruttsterk kaffe, det var sikkert det som reddet min og dermed Norges ære.

Det var meget livlig i leiren utover natta, og vi fikk stadig visitter. Somme av de besøkende sa likeut, at de kom for å se om julemannen framleis var i live.

Da de forsto, at jeg var i fin form uten på noen som helst måte å kunne kalles beruset, stirret de på meg med store forundrede øyne og mente at jernkorset og krigsfortjenestekorset var blitt utdelt for langt ringere bedrifter.

Og det kan de såmen ha rett i.

En var uheldig. Det var en ung idealistisk skribent fra Riga som het Turkiss. Han holdt svulmende taler for oss om det storgermanske fellesskap.

Gutta svor på at de kjempet for at Norge skulle bli fritt, og ikke for noe storgermansk rike.

Og det tok vi en dram på, og heiv ut Turkiss.

Jo, vi i etappen feiret jul ettertrykkelig, det skal jeg hilse å si.

Gutta ute i linjene kunne nok ikke i en avstand av syv hundre meter fra russerne ture jul på den måten.

Gutta måtte trampe sine sure runder eller stå på post i tredve graders kulde i dag som ellers.

Slikt er urettferlig, kan en si. Og selvsagt er det urettferdig. Verden er urettferdig. Har du aldri lagt merke til det?

Vi fikk hønsekjøtt til middag første juledag. Det husker jeg tydelig og med en viss bitterhet, for jeg var uheldig ved loddtrekningen og fikk bare tørre knokler på tallerkenen.

Hønsekjøtt ble servert til alle soldater langs hele fronten den dagen, så noen hundre tusen høns har måttet late livet av den grunn.

Ellers var maten blitt påtakelig bedre i de siste dagene, enten nå kokken hadde fått en alvorlig oppstrammer, eller han følte meg henge som en Damokles-kokk over suppegrytene.

I romhelgen ble det i soldatheimen holdt fester for gutta i legionen. Omkring halvannet hundre om gangen fikk fri fra tjenesten og ble kjørt inn til Krasnoje Selo.

Der ble servert brun lapskaus av prima kvalitet med øl og dram, og det var sigaretter og marsipan og såpe til hver især. Musikk hadde vi og solosang og korsang og allsang — i det hele tatt mannssang, og naturligvis ble legionens egen populære Mariann brølt med stor begeistring.

Mariann, ja! Den var legionens kjæledegge og ble sunget utallige ganger, når gutta var i humør til det, og det var de ofte, for var det noe det ikke skortet på hos nordmennene der borte på østfronten, så var det godt humør.

Om jeg ikke er feil underrettet er det legionær Mürer som diktet teksten og her er den, jeg synes jeg må ta den med, for en skildring fra livet der øst uten Mariann, ville sakne noe meget vesentlig.

Den gang da vi pakket og skulle dra avsted,
da gråt Marianne, hun ville være med.
Jeg kysset hennes røde kinn
og hvisket ømt i hennes øre inn:
Jeg kommer tilbake til jul, Mariann!

Og jula den kom — det blei gitt permisjon,
de andre fikk reise, jeg blei ved legion.
Da tar jeg meg en juledram
og sender Mariann! et telegram:
Jeg kommer tilbake til vår'n Mariann!

Og våren den kommer og hun venter enn
på meg som har lovet å komme igjen.
Da skrev jeg ned mitt testament,
på gammalt, gulna, russisk pergament:
«Jeg kommer tilbake om hundrede år!»

Dette er den opprinnelige sangen, slik Mürer skrev den, men tre dager før han selv falt, laget en av gutta et tillegg. Jeg kjenner ikke forfatterens navn, men her er versene:

Da boksa var klissvåt og suppa var vann,
så aldri jeg klaget, jeg tok det som en mann,
jeg tennte meg'en stille røyk
til bunkersen i tusen filler føyk,
blant måner og stjerner jeg så Mariann!

Så tidlig en morgen ble kjempet og stridt,
da Ivan forsøkte seg stort med sin taktikk.
Så falt han da for Mariann!
og arven fra sitt kjære fedreland!
Vi ærer hans minne og deg, Mariann!

Jeg måtte selvsagt opptre hver kveld og lese Ibsen og Frøding og Wildenvey og fortelle om hana'n te' n'Oskar og andre stubber som jeg av erfaring visste fallt i god jord.

En kveld tolket jeg med slik glød Sven Duvfas kamp på brua, at jeg ikke merket de brakende detonasjonene av granater som russerne spanderte på oss.

Vi skulle egentlig ha rømmet lokalet, når byen lå under beskytning, det var stående ordre, men major Quist ville ikke ødelegge moroa for gutta, så han tok sjansen og lot oss fortsette festen. Og vi selv var naturligvis helt likegyldige overfor en så dagligdags ting som et bombardement.

Slikt gjorde ikke skår i hygga og fordervet ikke smaken på lapskausen.

Til en av festene på soldatheimen gikk jeg sammen med Cranner. Det var blendende klart måneskinn med dype blå skygger etter trærnes nakne stammer tversover vegen og ut på snøen til høyre. Veggen var full av frosne hjulspor, så vi gikk på den harde skaren ved siden av.

Vi hørte duren av et fly i luften, men kunne ikke se det. Lyden vokste hurtig, og vi forsto at flyet nærmet seg i låg høyde, men foreløpig var det skjult bak trærne.

Da skyter det plutselig fram en stor skygge over snøen, og i samme sekund oppfatter vi knittringen fra et maskingevær tvers gjennom motorlarmen.

Det pep i luften rundt oss og det smalt av små projektilers anslag mot stein under snøen, som ikke var dyp.

Vi ble beskytt fra flyet.

Cranner kastet seg instinktmessig ned, mens jeg like så instinktmessig ble stående, fordi jeg skjønte at min person i dette tilfelle danner et mindre mål når jeg står enn når jeg ligger utstrakt på bakken.

Det hele varte noen få sekunder.

Flyet, som ikke var mer enn tyve-tredve meter oppe, tordnet henover oss med skyggen som en flyktende djevel ilende framfor seg på snøen nedenunder.

Larmen avtok like hurtig som den hadde steget.

Flyet gjorde en sving bortom jernbanestasjonen, sendte en salve ned over den, slapp en liten bombe og forsvant bak en låg høyde. Ingen av oss var truffet. Vi fortsatte vandringen.

Første kompani ligger omkring årsskiftet i trening og hvilestilling nokså langt unna de andre kompaniene, og nyttårs-kvelden kom Kahrs og inviterte meg på en fest for gutta.

Han hadde motorsykkel, og så snart det ble mørkt durte vi avsted. Veggen var skrøpelig og vi gjorde atskillige hopp som rystet meg i mitt innerste der jeg satt på baksetet.

Det ble ikke bedre ved at vi somme steder måtte kjøre med slokte lanterner, fordi veggen var under oppsikt av noen slemme artillerister. Hvert øyeblikk kunne vi vente å stupe ned i et

nydannet bombekrater, men vi kom da fram dit vi skulle noen-lunde levende og opplagte til å feste.

En underjordisk garasje var dekorert med granbar og kulørt papir og var så rommelig at hele kompaniet utenom vaktene fikk sitteplass ved de improviserte langbordene, hvor julelysene strålte og bredte sitt skjær over smilende fjes og mangeartet servise.

Det ble noe til fest.

Jeg tror forsyne meg at vi fikk pølser med potetessalat og øl og dram. Ølet drakk vi av kaffekopper og drammene for det meste direkte av frontkjemperpakkenes halvflasker.

Hver mann hadde sine våpen stående bak seg, for kompaniet måtte være klar til øyeblikkelig utrykning.

Russerne feiret jo ikke nyttårsfest i dag, men hadde god greie på vesteuropéernes almanakk og deres seder og skikker, så det var ikke utelukket at de ville bruke denne kvelden til å avlegge oss en visitt.

Festen begynte med avsyngningen av en vittig sang som kompaniets beste hoder hadde forfattet.

Den var virkelig morsom, men jeg husker ikke et ord av den.

Derimot kan jeg den dag i dag ord til annet kompaniets kampsang, hvorav det ble sunget 35 eller 37 vers.

Den kom litt senere på kvelden og lyder så:

«Vi er første kompani
et jevla kompani!»

Det var det første vers. Nå kommer annet vers. Det lyder så:

«Vi er første kompani
et jevla kompani!»

Derpå følger tredje vers av dette innhold:

«Vi er første kompani
et jevla kompani!»

Osv., osv., osv., og så videre under stigende begeistring og med neveslag i bordet, så krus og flasker hoppet og hele

festsalen til sist dirret som under jordskjelv eller bombefulltreffer og det drysset småstein og sand ned i hodet på oss.

Etterpå ble det holdt auksjon til inntekt for velferdskomitéens arbeid, og budene var ikke småskårne.

En eske sardiner ble således betalt kontant med hundre og femti kroner.

Hver deltaker fikk en gave fra restauratør Døbler og frue i Oslo. Jeg fikk god barbersåpe og gledet meg særdeles, for såpe er sjeldne saker herute.

Klokken tolv natt ble skålen drukket for det nye år, og vi ramlet ut for å saluttere med lyskuler og signalraketter og svevende soler.

Vi var ikke de eneste som hilste 1943 velkommen på den måten.

Over hos russerne var de ikke snauere enn at de svarte med like flott fyrverkeri, og så langt vi kunne øyne var det raketter og soler over der linjene gikk.

Jeg tenkte på, at om en hadde kunnet stige et stykke opp i stratosfæren ville en i den stund se frontlinjen som et lysende bånd i natten fra Ishavet til Kaukasus. Tusener av kilometer.

Det ble ikke noe av med min kokketjeneste. Det hadde bare vært et skremmeskudd, og jeg hadde ikke latt meg skremme.

Så snart kameratkveldene på soldatheimen var avviklet, gjorde jeg et besøk hos spanjerne i Pusjkin.

Truls og en ung belgier fulgte med, og Holmung kjørte oss ut.

Den blå legion har eget forsyningsvesen og våre kvarter-sedler gjelder ikke hos dem. Truls og belgieren tok derfor inn på et losji for menige, mens jeg, som var blitt forfremmet til Unterscharführer, fikk bo hos kokken og Spiessen i en flamsk avdeling.

Kokken eide et hotell i nærheten av Ostende og kunne sine ting, så vi fikk førsteklasses forpleining.

Spiessen var i det sivile liv enten jurist eller pedagog.

Jeg er tilbøyelig til å anta at han var pedagog, da jurister ifølge Immanuel Kant sjelden er i stand til å bringe store moralske offer. Han mener at de ufravikelig setter loven over rettferdigheten.

Spiessen var ihvertfall en hyggelig kar og spilte godt sjakk.

For første gang på lang tid fikk jeg ligge i en god, gammeldags seng med dobbelt madrass og bugnende dundyne. Nystrøkne laken manglet heller ikke.

Denne komfort virket så uvant på meg, at jeg ikke fikk sove på en lang stund.

Det skal være et probat middel å gi seg til å telle imaginære sauer, men da jeg hadde sett to hundre og tyve av disse tåpelige, brekende ullprodusentene hoppe forbi mitt indre øye, holdt jeg det ikke lenger ut og måtte tenke på noe annet.

I stedet fant jeg på å nevne for meg selv de navn og begreper som for meg betyr Spania.

Og la i veg.

Den blå legion. Stolt som en spanjer. Spansk som en hane. Han spansker seg dristig i leggene. Farlig som Carmen. Smidig som en toreador. Kennst du das Land? Caramba. Taran-tella. Hypp Rosinante! Hypp! Cervantes. Don Carlos. Calderon. Velasques. Subaran. Murillo. Juan de Castillo. El Greco. Goya. Hertugen av Alba. Don Juan. De store conquistadores. Pissarro. Cortez. Gull, blod og sand under flammende sol. Ignatius Loyola. Dronning Isabella. Alhambra. Padro. Sevilla. Escorial. Andalusia. Sierra Nevada.

Navn og bilder strømmer gjennom mitt sinn som elven Ebro strømmer gjennom det spanske landskap.

Stadig nye navn.

Granada. Valencia.

Nye navn og nye bilder. Stolte Spania.

Det første verdensrike i hvilket solen aldri gikk ned.

Navn trenger seg på. Jeg blir lys våken. Det tar aldri slutt.

Jeg ser for meg det spanske kompaniet vi møtte ved ankomsten hit. Det var et kompani som antagelig kom ute fra linjene og derfor var på veg til avlusing.

De bar sine ulltepper slått over skuldrene og liknet en flokk beduiner. Sannelig har maurene klart å sette sitt stempel på befolkningen i de åtte hundre år de hersket på den pyrenéiske halvøya.

Eller var det maurere?

Francos maurere — på korstog sammen med sine kristne brødre?

«Vi har samme Gud!» sa de til spanjerne, «det er bare profetene vi slåss om!»

Det er én Gud — Allah. Ja, i sannhet — Allah. Det ligger i navnet. Og Muhamed og Kristus er hans profeter.

Så er det vel religionskrig dette for maurene.

Som kampen mot kommunismen i Spania for dem var en strid for troen på Allah.

Det måtte være maurere jeg møtte i dag.

Han er nok en dreven politikker han der Franco, enda han ikke har det minste — ihvertfall så lite — cæsarisk over sitt utseende. Han likner en heldig forretningsmann.

Men han har kalifer og paver på sin side, og har holdt stillingen til denne dag, trass i alle våre protestresolusjoner.

Som de store makter støtter i ord, og klapper oss oppmuntrende på skuldrene, samtidig som de napper de spanske markeder vekk for nesen på de godtroende og politisk uhyre uerfarne — til fortvilelse uerfarne — og barnslige nordmenn.

Den blå legionen holder ringen om Leningrad her fra Pusjkin og østover forbi Schlüsselburg.

De er femti tusen mann, sies det. Jeg har ikke talt dem.

Tapre folk. Men altfor uvørne. De går på med dødsforakt og har unødig store tap.

Det står skrevet i stjernene, når jeg skal dø. Kismet.

Neste dag.

Jeg gikk gjennom det spanske sykehus, som opptok en stor del av et gammelt slott. Det så bra ut. Jeg la merke til at lakener og putevar hadde en munter blå farge.

Det var ikke mange syke.

Så var det visitten hos den spanske øverstkommanderende.

Han bodde i et annet slott, og var en høyst distingvert herre fra Sevilla.

Truls og jeg ble mottatt i et meget langt værelse, hvor det var høyt til loftet og en rekke vinduer som rakk fra golv til tak. Lys, vennlig empire. Søyler og parkettgolv. Det må ha vært en slags vinterhage dette. Vinduene vendte ut mot en stor park med en innsjø omgitt av store trær, plener og spaserveger. Men nå så den trist ut under snøen.

I den ene enden av dette lange rommet sto et elegant arbeidsbord og fire stoler. I den andre en sofa og fire stoler om et rundt bord. Andre møbler fantes ikke.

Vi ble traktert med svart mokka i tynne kopper og fikk gode havanesere å røke på.

Colonellen talte hverken tysk, fransk eller engelsk, og jeg kunne ikke hans spanske verdensspråk, så vi måtte ha tolk.

Jeg kom aldri til å skrive intervjuet, og jeg har ikke mine

dagbøker her jeg sitter og skriver, så jeg ser meg ikke i stand til å gjengi noe av det vi talte om.

Men han var meget elskverdig og innbød meg til sin Casa i Sevilla. Jeg inviterte ham til mitt hus på Modum, og således skiltes vi som de beste venner.

Om kvelden gikk jeg på kino. Det var et stykke jeg hadde sett i Stockhoim i 1939, og det var et godt stykke, som jeg gjerne ville se om igjen.

Truls og belgieren gikk et annet sted.

Det kom en ukerevy før hovedfilmen, og det passet meg bra. Det kunne være artig å se litt av det som var passert i verden, siden jeg forlot den og dro til fronten.

Så er det intet mindre enn et filmreferat fra diktermøtet i Weimar, hvor jeg selv hadde deltatt.

Jeg fikk se Lars Hansen og meg selv inspisere de gamle kanonene på Wartburg, og etterpå kom det nærbilder av de sju-åtte mest prominente deltakere i møtet.

Blant dem den store dikter Karl Holter fra Norge som sitter andektig lyttende til dr. Goebbels foredrag om kunstens betydning for det moderne samfunn. Ser man det.

Nå var det jo ergerlig at ikke Truls og belgieren var til stede, så jeg kunne ha glimret litt for dem. Jeg kjente ikke en kjeft av de soldatene som fylte lokalet, og det var ikke en kjeft som kjente meg. Og man kan ikke glimre i Cordilleras, sier Hamsun.

Neste dag anbefalte jeg Truls og belgieren å se den filmen jeg hadde sett. Men jeg nevnte ingen ting om den store berømte de ville få se i ukerevyen.

Selv gikk jeg på en annen kino, og så får jeg forsyne meg se den samme revyen, som var flyttet hit.

Hverken jeg eller publikum for øvrig viste ringeste interesse for den store norske dikter.

Men det var naturligvis ergerlig at jeg narret Truls og belgieren til å gå på den andre kinoen, de ville helst ha sett dette stykket, som var nytt.

Og de hadde tilmed en ung dame med seg. En datter av

en fotograf, som vi ble invitert heim til, og som var en levende illustrasjon av Hjalmar Ekdal i Vildanden. Etterpå var vi på besøk hos en vaskeekte russisk pope. En patriark fra det gamle testamente med langt skjegg,

Men han hadde et listig blink i de små øynene, som ikke helt stemte med hans avmålte og sedate håndbevegelser.

Han var blitt arrestert under revolusjonen og hadde så vidt unngått å bli skutt, ved ikke å melde seg, da det i fengslet ble spørsmål etter geistlige til å forrette andakt. De som meldte seg, ble alle sammen skutt, påsto han.

Der hang fullt av helgenbilder rundt på veggene og det brente oljelamper framfor et par av dem.

Luften var stinn av røkelsesduft, og det vesle værelset hadde et mystisk preg av bysantinsk tempel.

Det var helt i stilen at prelaten velsignet oss, da vi tok farvel med ham. Det var visst så vidt han ikke skvettet vievann på oss. Han skvatt kanskje da vi var gått.

Lolas mor kom på besøk til oss en ettermiddag.

Hun var en trivelig kone i femtiårene med et ypperlig humør og et brukbart forråd av tyske ord og vendinger, som hun sjonglerte med til egen og Lolas store fryd. Ja, til vår også.

Det var tydelig at det var et strålende forhold mellom mor og datter, og den første var synlig tilfreds over å kunne konstatere at datteren arbeidet for skikkelige mennesker.

En gjør seg jo gjerne på forhånd slemme forestillinger om en invasjonshærs moral.

Vi bevertet damene med kaffe og gode norske kaker fra julepakkene våre, og vi synte fram fotografier fra Norge. Disse vakte stor interesse, da russerne i alminnelighet har de besynderligste forestillinger om levestandarden i Vesteuropa.

Vi skiltes som gode venner og med mange gjensidige ønsker om et godt nytt år.

En ukes tid senere satt vi samlet rundt frokostbordet, og

Lola holdt på å feie golvet i det indre rommet, da det tunge drønn fra detonasjonen av en større bombe nådde oss.

I og for seg ingen begivenhet, men den ga støtet til en diskusjon om hvor lyden kom fra, og hvor bomben hadde slått ned.

Vi hadde ofte diskutert liknende spørsmål, og var sjelden blitt enige hverken om retning eller avstand.

Det er merkelig hvor forskjellig de menneskelige ører oppfatter den slags.

Spørsmålet hadde aldri den betydning, at det ble inngått veddemål, så vi brød oss ikke om å undersøke hvem som hadde rett, hvis vi ikke tilfeldigvis fikk rede på det. Og det fikk vi sjelden. Denne gangen fikk vi rede på det ennå før vi hadde reist oss fra frokostbordet, for et knapt kvarter etter at vi hadde hørt nedslaget, kom en guttunge springende med beskjed til Lola, at bomben hadde truffet det huset, hvor hun og hennes mor bodde, og at moren var drept på stedet av en granatsplint i hjertet.

..... Hans og Henrik spilte sjakk når og hvor de fant et høve. Hans gikk omkring med et lite sjakkspill i lommen.

De spilte ikke bare om æren. De spilte om sigaretter, om brønskalker, sukkertøy og annet slikt småtteri som har verdi her ute ved fronten. En pakke lusepulver f. eks. står høyt i kurs.

En kveld spilte de med livet som innsats.

Henrik var kommandert ut til en lyttepost i ingenmannsland neste dag. Den posten var ikke ettertraktet.

Du må kripe ut før det blir lyst og sitte stille hele dagen i 25 graders kulde. Så kommer natten og avløsningen skal lure seg ut de to hundre meterne. Det kan ta tid. Urørlig — som et lik må du ligge når lysrakettene går opp fra fiendens linjer. Det kan bli lenge mellom hver gang du kan kripe eller robbe deg noen meter framover.

Tross all forsiktighet må bolsjevikene ha oppdaget noe mistenkelig, for lytteposten er blitt grundig peppret de siste dagene og rakettenes stiger til værs så å si uten stans på dette avsnittet.

Og ut på morgensiden kommer månen. Henrik må starte like over midnatt. Han var tausere enn vanlig mens vi spiste kveldsmaten. Han ordnet med matpakke og fylte feltflasken med kaffe.

Så tok han fram lommeboka og rakte den til Hans.

Hans tok ikke mot.

«Hva skal jeg med den?» — spurte han.

«Du skal ta den med heim.»

Han var ikke bleik. Han var like rolig som ellers. Hånden skjalv ikke.

«Sludder!» — sa Hans — «vi tar et parti sjakk!»

«Jeg vet hva jeg sier. Jeg føler det aldeles sikkert at jeg ikke lever i morgen kveld!»

«Idiot!» — skrek Hans — «ta deg sammen mann!»

Han slo knyttneven i bordet så blikktallerkenene skranglet.

Henrik ble stående urørlig med lommeboka i den framstrakte hånd.

Hans ryddet av bordet og tok fram sjakkbrettet.

«Sett deg ned og la oss spille et parti. Vinner du tar jeg vakten for deg!» — —

«Du vet ikke hva du sier. Den som kryper ut til den posten i natt, er en død mann i morgen!» — —

«Forbannet sludder! — jeg er ikke det granne redd for å ta jobben. Hvilken hånd vil da ha?» — —

Hans holdt hendene fram med en brikke skjult i hver hånd.

Henrik la lommeboka på en liten hylle over briksen. Så vendte han seg mot bordet og pekte på den venstre av de to svarte nevene som Hans holdt framfor seg.

Det var ikke godt å avgjøre hva som var svartest, brikken eller hånden, da han åpnet den.

Brikkene ble stilt opp og Hans begynte med e2—e4.

Henrik svarte med å flytte springeren på g8 til f6.

Denne spillemåten kalles Aljechins forsvar etter sin oppfinner. Den går ut på å lokke de hvite bønder så langt fram på tavlen, at hvit må utvikle sine offiserer bak bøndene, hvilket er en svakhet.

Det så ut som Hans ikke kjente de beste mottrekkene. Stillingen for hvit var snart meget miserabel. Svart kunne ved å stille dronningen på h4 innlede et ødeleggende angrep på motpartens kongefløy.

Hans tente en sigarett i lysestumpens flamme.

Jeg betraktet ham oppmerksomt. Ansiktet var skittent og skjegget. Men det lå et fast drag om munnen. Det var ikke meget som minnet om den litt veike, pertentlige unggutten jeg kjente fra Oslo.

Han bød også meg en sigarett. Du gode Gud. Hans velpleiede hender hadde vært hans stolthet der heime.

Det forekom meg at hånden dirret. Ikke meget. Nesten umerkelig.

Henrik satt bøyd over brettet. Han studerte stillingen. Lenge.

Det var ikke mulig annet. Han måtte se det avgjørende trekket.

Jeg følte at jeg ble bleik av spenning, enda saken ikke vedkom meg. Ihvertfall ikke direkte.

Likevel hadde jeg vondt for å puste, mens Hans tilsynelatende helt likegyldig blåste røykringer opp mot bunkerens låge tak.

Det er så stille, så stille i rommet. Jeg hører en mus gnage et eller annet sted. Jeg lytter til de spredte salver fra maskingeværene som jeg ellers ikke legger merke til. En granat slår ned i nærheten. Et tungt søkk. Jorden skjalv. Det angår oss ikke.

Endelig langt om lenge løfter Henrik hånden og famler etter dronningen. Jeg kremter uvilkårlig. Spenningen er utløst.

Avgjørelsen er falt.

Da ser Henrik på meg. Blikket er stivt. Stirrende. Pupillene er unaturlig store. Øynene er oppspilet. Loddet er kastet. Han har tatt den forferdelige beslutning. Han har dømt et menneske til døden.

Med tre fingre griper han om dronningen — løfter så vidt — — og stiller spilllets mektigste brikke tilbake på plass.

I stedet flytter han a-bonden to skritt fram.

Stillingen er helt forandret. Hvit kan nå rykke sin dronning fram og derved unngå den truende matt.

Hans ser ned mot brettet med et skrått blikk. Så knuser han sigarettstumpen mot askebegeret og reiser seg. Han kan ikke stå rett under taket, men han ruver der han står.

«Du spiller ikke ærlig!» sier han, «du skulle ha satt dronningen på h4, så hadde jeg tapt, det så du!»

Hans stemme er sterk og han taler høyere enn vanlig.

Henrik tier litt. Så hvisker han:

«Du spiller heller ikke ærlig. Du kjenner Aljechins forsvar, og du kjenner mottrekkene, men du flyttet ikke brikkene som du skulle!»

«Det blir min sak hvordan jeg spiller!»

«Så blir det også min sak hvordan jeg spiller!»

«Som stillingen var, hadde jeg tapt!»

«Nei!»

«Jo!»

«Nei!»

Hans tennte seg en ny sigarett. Han var fullkommen rolig.

«Jeg har rett til å oppgi spillet, når stillingen er håpløs. Og den var håpløs. Var den ikke?» — Han appellerte til meg.

Jeg nikket. Så gikk betydningen av min dom med grufull klarhet opp for meg. Jeg reiste meg brått.

«Hold meg utenfor dette. Dette er en sak mellom dere to!»

Hans la hånden på Henriks skulder.

«Hør!» — sa han — «du tror at du blir drept hvis du går dit ut i natt. Det er selvfølgelig noe sludder, men det vil ødelegge dagen for deg. Jeg derimot, jeg vet skråsikkert at jeg kommer helskinnet tilbake. Så jeg går ut på lytteposten.»

«Dessuten!» — sa han stille — «har du kone og barn heime. Jeg har ingen som bryr seg om meg. Hele min familie er jøsinger, de vil kanskje bli glad til om jeg — —»

På ny hørte jeg gjennom bunkerens tykke jordvegger den svake knittringen fra nærmeste maskingeværpost. Atter kom et granatnedslag like ved oss.

Jeg så på klokken. Den var blitt mange. Jeg ga dem hånden til farvel begge to.

Henrik trykket den i taushet.

Hans rystet den med frisk latter.

«Vel møtt på soldatheimen onsdag, da kommer jeg inn for å spille et parti med deg!»

Jeg gikk. Ute var det gnistrende kaldt. Jeg var glad jeg hadde min gode pelsanorakk og kunne dra hetten tett over hodet.

Lysrakettene steg til værs fjernt og nær. Lysende prosjektiler dro gjennom luften. En gang flere i følge. Som en flokk villender. Synet tennte en uklar lengsel i meg etter heimlandets vår. Det var det eneste som grep meg av nattens vel-dige skuespill, som man så usigelig fort venner seg til.

Onsdag satt jeg i soldatheimen. Hans kom inn. Han så

seg om, fikk øye på meg og kom bort til mitt bord, hvor sjakkbrikkene sto ferdig oppstilt. Jeg spurte ham:

«Tok du vekten for Henrik?» Han nikket — og satte seg.

«Og du slapp heldig fra det?»

«Som du ser!»

«Og Henrik?»

«Han ble begravd i dag. En fulltreffer i bunkeren, hvor jeg skulle ha vært, hvis jeg ikke hadde byttet med ham!»

Vi trakk om farge. Jeg fikk svart, spilte Aljechins for-svar, han kjente alle mottrekkene — og vant.

Mennesket har bitre minner om ting, det har gjort, eller unnlatt å gjøre.

Minner det aldri blir kvitt.

Små ting — rene bagateller ofte i øyeblikket da mennesket gjorde gjerningen — eller unnlot å gjøre den.

Fra først av som et lite sår — en ubetydelig rift i sjelens cellevev.

En gir ikke akt på det.

Såret gror igjen med et arr — fortetter seg til en knute og vokser til en svulst. En merker den ikke.

Det kan gå år innen den melder seg med en skjærende smerte.

Smerten glir over. Men den melder seg atter og atter, når en minst venter det.

Et slikt minne har jeg fra Krasnoje Selo.

Bare en småting. Men jeg får ikke fred for den.

Og det hjelper vel ikke stort om jeg skrifter på dette hvite papiret.

Likevel.

Min venn Hillgard lot til å kjenne den største del av byens befolkning. Ihvertfall blant kvinnene, og av disse igjen særlig de unge og pene.

Men så var han riktignok typen for en pikenes Jens.

Høg, slank, lyst, lokket hår, et par skjelske øyne og en munn med et smil som sa seks.

Sjåfør og ordonnans på motorsykel med sidevogn.

Kom fram overalt på utrolige veger på utrolig kort tid.

Rask og munter og alltid villig til å gjøre en venn en tjeneste. Og venner hadde han mange av, for han var av dem som en under den lykken han gjør hos damene. Den var så selvfølgelig.

Første gang jeg traff ham, kom han fresende med en telefonstolpe på slep.

Stolpen var blåst overende av en granat, og Hillgard tok den med til oss. Det var brensel for en hel dag.

Han ble ikke lenge i bunkeren vår. Han var på veg for å besøke en venninne, og dersom jeg hadde lyst til å se, hvordan folk levde, kunne jeg bli med.

Jeg ble med.

Istedenfor blomster til damene tok vi med oss hvert vårt halve brød. Det var stylen.

Det var kaldt, og det blåste som vanlig en bitende vind, som tvang meg til å trekke pelshetten over hodet og skjerme nesetippen med pelsvotten, og enda måtte jeg snu ansiktet bakover, så jeg la ikke merke til hva veg vi suste eller hvor langt det var, før Hillgard gjorde holdt utenfor et lågt murhus med flere innganger.

Typisk arbeiderbolig i et industristrøk.

Vi vandret bortover en mørk korridor med dører på begge sidene og en enkelt svak lyspære i taket.

Lyspæren gjorde det så vidt ganglyst, men heller ikke mer, så det hadde vært umulig å lese navneskiltene på dørene, om det hadde vært nødvendig.

Men det var det ikke.

Hillgard banket uten nølen på tredje dør til høyre og åpnet den.

Det var et forholdsvis stort værelse vi kom inn i, men det så ut til, at minst tre husholdninger hadde stuet seg sammen i dette ene rommet. Det var overbefolket og overmøblert. Ved den ene langveggen sto det to store senger, og ved en tverrvegg en tredje.

Det lå tykke heklede, hvite sengedekker over sengklerne, som var stablet nesten halvvegs opp mot taket.

Det måtte være sengkler til minst to sovesteder i hver seng. Så de redde vel opp flatseng på golvet om natten.

Men da måtte de sette møblene oppå hverandre for å få plass.

Det var to salongbord og et mindre bord i stuen. Og altfor

mange stoler. Det meste var vel blitt ført hit fra heimer, som var blitt bombet.

På det spraglete tapetet hang det flere helgenbilder.

Det var en lysekrone med dinglende prismes, men den hadde ikke hengt her alltid, for det var ingen rosett i taket.

To eldre og fire yngre kvinner var i stuen. Og et halvt dusin barn. Men om de alle hørte til her kunne jeg ikke avgjøre, for de sprang ut og inn av døren og hadde noe slags lek for seg ute i den mørke korridoren.

Det naget meg at vi ikke hadde mer brød med oss. Barna så sultne ut. Og de var grå. De kvittet ikke, slik barn skal kvittre under leken.

Det var også en ung mann. Jeg anslo ham til å være mekaniker eller noe slikt. Fagarbeider.

Han var selvbevisst, men hadde et høflig og behagelig vesen. Talte godt tysk.

Den ene av de to eldre kvinnene var en svulmende matrone på bortimot de seksti. Hun hadde et bredt, nesten rundt ansikt med høye kinnben. Gode, brune øyne og et kraftig svart hår, som så vidt hadde fått enkelte grå striper.

Den andre konen er jeg ikke i stand til å huske.

Jeg tror hun var liten og mager.

De unge kvinnene så alle godt ut, men ingen av dem var skjønnerheter.

To var slanke — to lubne og sterkbygget og sikkert døtre til matronen. De liknet henne.

Hva vi snakket om er blitt borte for meg i tidens løp.

Jeg husker ikke engang om kvinnene talte tysk, eller om vi hjalp oss med tegn og underlige gjerninger, som Hillgard var en mester i.

Jeg kunne ikke avgjøre hvem av kvinnene var Hillgards utvalgte. Han var like elskverdig mot alle, og alle var like elskverdige mot ham.

Kanskje mekanikeren var kjærest med den unge kvinnen Hillgard interesserte seg for. Slikt forekommer.

Det var halvmørkt i rommet. Derfor hadde jeg fra først

av ikke lagt merke til at det hørte en alkove med til værelset. Et lite siderom.

Der sto det også en seng. Og i den sengen lå en ung kvinne fullt påkledd — bøyde over et lite barn.

Jeg har strevet nokså lenge med å skrive ned dette.

Ordene er gjenstridige. De er slett ikke tjenstvillige.

Det er kanskje ikke noe å skrive om.

Det er vel dumt av meg å tro at dette er noe jeg kan skrive bort. Bruke kniven på svulsten.

Barnet var sykt. Avkreftet. Det kunne ikke leve lenge.

Men en ung mor oppgir ikke håpet.

Jeg fikk en følelse av at hun trodde jeg kunne hjelpe hennes barn. Kanskje var jeg lege. Jeg var for gammel til å være alminnelig soldat, ihvertfall ba hun meg se på barnet.

Og så var det jeg fikk den ulykksalige tanken, at selvfølgelig kunne jeg hjelpe henne.

Barnet trengte tran. Ikke annet.

Og det sa jeg.

Jeg hadde en flaske tran i bunkeren og jeg lovte å bringe henne den flasken. Det fikk jeg gjort henne begripelig.

Jeg kan enda føle det håndtrykket hun ga meg.

Vi gikk nokså snart etter.

Hillgard betrodde meg, at mekanikeren var partisan. Han var kjent og ettersøkt av S.D.

Selvfølgelig meldte vi ham ikke. Det var ikke vår sak.

Vi var ikke angivere, og dessuten har jeg sympati for rusere som kjemper for sitt land. Det har de rett til. De som andre.

Da jeg kom heim tok jeg tranflasken og satte den slik, at jeg måtte få øye på den neste dag. Om jeg skulle komme til å glemme det løftet jeg hadde gitt.

Jeg glemte det ikke.

Jeg kommer aldri til å glemme det.

Men det kom noe i veien. Noe ubetydelig filleri.

Det var snøstorm, og jeg var ikke sikker på hvor huset lå.

Jeg utsatte det til neste dag. Da ville jeg gå. Helt sikkert.

Jeg gikk ikke neste dag. Jeg reiste ut til linjen.

Jeg så henne aldri igjen. Men hun er en av de mennesker jeg aldri kommer til å glemme.

Det er kanskje ingen ting. Barnet hadde sikkert — helt sikkert — kommet til å dø likevel.

Det er en slags unnskyldning jeg har laget til dette bruk. Og jeg skammer meg over den.

Straks over nyttår ligger jeg igjen ute ved Mona i bunkeren til Hans Georg.

Det er godt skiføre, og jeg tar daglige turer, for mosjonens skyld.

Pelsanorakken og snøkappen er ikke den heldigste kledning for idrettsprestasjoner, så jeg setter ingen rekorder hverken som sprinter eller langdistanseløper.

Det er haratråkk enkelte steder, og jeg er væpnet med maskinpistol for alle tilfelles skyld. Tenk om jeg kunne skaffe os harasteik til avløsning fra Eintopfen.

Jeg gir meg til å rede ut alle krinkelkrokene i en hares nattevandring.

Det skal kyndighet og stort tålmod til dette, og flere ganger er jeg på nippet til å gi opp, men jeg biter tennene sammen og til sist finner jeg virkelig den langbente herres losji i en snøhule ved en grøftekant.

Men da har mester urian forlengst forstått at han er et ettertraktet bytte, og har absentert seg i tide.

Ved å følge grøfta har han unndratt seg mitt blikk, og nå skvetter han opp langt utenfor skuddhold.

Haran har mørk pels, og tilhører altså den européiske slette-haran som avviker fra den nordiske bl. a. ved at den ikke blir kvit om vinteren.

I dette tilfelle yter dog hans mørke farge ham god beskyttelse blant de tørre vekster som på et stort område raker opp over snøen. Disse plantene er fulle av frø som sikkert er etelig mat for Mons, likesom de står på spiseseddelen for masser av mus, som kravler omkring på dem.

I mangel av hara skjøt jeg to mus, men fant det ved nærmere ettertanke ikke umaken verd å flå dem eller bringe byttet med meg til gutta i bunkeren, hvilket hadde vært min opprinnelige hensikt.

Men det er mus nok omkring bunkerne, så det hadde ikke vært noen sensasjon om jeg kom heim fra jakt med to slike.

På turen var jeg innom en tysk artilleristilling nede i et dalsøkk.

Artilleristene fortalte meg, at de ofte skifter plass, og at dette alltid skjer om natten i største hemmelighet.

Men selv om de åpner ild fra en ny stilling før det er mulig at fly eller spioner har oppdaget posisjonen, så varer det aldri lenge, før russerne skyter seg inn på dem.

De mener at russerne må ha noen effektive lytteapparater som hårfint angir retningen, og at de ved krysspeiling helt nøyaktig er istand til å fastslå, hvor de tyske kanonene står.

Dagene glir mer ensformig her ute i linjene enn inne i Krasnoje Selo. Trass i at jeg opphold meg lenger tid i forreste linje har jeg færre minner herfra.

Det er bare enkelte episoder som har satt seg fast i erindringen. Enkelte småtterier.

En av gutta, Per Andersen, øver stor tiltrekningskraft på russernes projektiler. Han blir utstanselig snertet av streiffskudd, når han går vakt. Men kulene gjør ham aldri noe.

De lager huller i klærne hans eller risper ham litt i skinnet. Kan hende de knipser ham på stålhjelm.

Minst én gang om uken får han en slik påminnelse om å holde seg i dekning. Og han holder seg i dekning.

Men kulene finner ham. Gud vet hvor de kommer flygende fra.

En dag får han en geværkule midt foran på stålhjelm. Han tar hjelmen av seg for å se på den.

Det er et hull framme og et bak. Kulen har gått igjennom. Han stryker seg gjennom håret. Ikke en rift. Ikke antydning til sår.

Da tar han en pussestokk og stikker den gjennom hullene. Setter hjelmen på hodet. Langtfra. Han får den ikke til å sitte. Stokken er i vegen.

Teoretisk skulle altså kulen ha passert gjennom den øverste delen av skallen hans, men ikke et hår var krummet på hans hode.

Vi spekulerer meget på fenomenet og kom til den løsning, at kulen må ha rikosjettert ved anslaget og gått på skrå oppover inne i hjelmen. Så må den ha rikosjettert på ny før den laget hull nummer to. Det var vitner på tildragelsen.

En natt har et kompani en speidertropp ute i ingenmannsland. Den er på fire mann.

På den tid den ventes tilbake blir det plutselig heftig skyting like utenfor linjene.

Det hender like ved kompanisjefens bunker. Han springer ut og stiller seg ved siden av nærmeste maskingeværpost.

Hva skal han gjøre?

Han kan ikke bstryke piggråden hvorfra de nærmeste ildglimt ses. Er det venn eller fiende som ligger der?

Skal han springe ut av graven? Han har ikke mer enn tre mann hos seg. De andre kan ikke forlate postene som er fordelt med mellomrom bortover skyttergravene til høyre og til venstre.

Ilden stilner. En kort stilhet.

Da kommer en soldat, en av dem som var med patruljen, rusende ned i graven et stykke unna og springer fram til sjefen.

Patruljen ble beskytt nettopp som de nærmer seg egne linjer.

Det ligger en større flokk russere ved piggråden.

Sjefen gir ordre om ild. Maskingeværet hoster en salve ut i mørket.

Sjefen gir tegn til de fire soldatene han har hos seg, og i samme sekund salven er avfyrt springer han ut.

Fiende er blitt skremt og flykter.

Den unge kompanisjefen er en glimrende idrettsmann.

Ingen av hans menn klarer å holde følge med ham i sprang.

Den som kommer ham nærmest er den vesle oppasseren, som også er litt av en sprinter.

Men slike er det hos russerne også. Noen er raskere til bens enn andre, og troppen blir spredt. For nå løper alle for livet. De kan jo ikke vite hvor få nordmenn det er som forfølger dem. Kompanisjefen når snart de bakerste. Han spenner dem overende og knaller dem ned.

Så løper han videre og når igjen to stykker som sleper en tredje med seg. En såret.

Sjefen skyter de to som drar kameraten, men betenker seg et sekund på om han skal skyte den sårete. Det er ikke fair play, men det er farlig å la en såret russer ligge og kanskje skyte på legionærene, som kommer etter. De er ofte desperate slike sårete.

Det var et hell at han tenkte seg om det vesle sekundet.

For den sårete er en av hans egne folk. En av dem som var med patruljen, såret og tatt til fange. Nå roper han sjefens navn. Han er reddet fra fangenskapet.

Men han døde tre dager etter av sine sår.

Forfølgelsen går videre helt opp mot de russiske linjene. Det var tyve russere i alt. Fire av dem unnsnapp.

En dag jeg kommer tilbake fra skituren stikker jeg innom første forbindingsplass.

Doktor Omdahl byr meg sigaretter av et russelærs etui.

Jeg forstår at han er stolt av etuiet, men jeg kan ikke finne noe særlig bemerkelsesverdig ved det. Det er forresten nokså pent og det dufter godt av det.

Omdahl ber meg nemlig lukte på etuiet.

Ja, det dufter som vanlig russelær, og kanskje en svak anelse av annen parfyme. Jo, da. Et brukbart etui.

Jeg leverer det tilbake.

Både Omdahl og især Peder er skuffet over at jeg ikke oppdager sensasjonen. Det er et dameetui.

Det er en skjønn kvinnes parfyme som gir russelæret en liten pikant biduft.

Javel. Javel. Omdahl har antagelig fått det sendt fra sin kone.

Peder hånler.

Omdahl måler meg ovenfra og ned. Han er et halvt hode høyere enn jeg. En lang laban.

Og så får jeg omsider løsningen.

Det er en gave fra en russisk kvinnelig kommissær.

Hun hadde vært med på en støttropp i natt.

Støttroppen ble oppdaget, angrepet og nedkjempet. Noen falt, andre ble såret og tatt til fange. Blant dem en skjønn kvinne. Det var Halvorsen fra Bergen som fanget henne, og han fikk en klem for umaken.

Hun var skjønn.

Og velskapt.

Det kunne både Peder og doktoren banne på at hun var. For de hadde sett henne avkledd.

Hun var såret i hoften og måtte bringes hit og forbindes før hun og to andre fanger ble sendt bakover.

Det hadde vært nødvendig at hun kledte av seg på overkroppen.

Deilig.

Påsto Peder.

Omdahl motsa ham ikke.

Og elskverdig.

Doktoren hadde fått sigarettetuiet som honorar og både han og Peder hadde fått en hjertelig omfavnelse og et kyss.

Peder går og nynner.

Han har fått noe fraværende, noe drømmende i blikket.

Og han tar feil av medisinflaskene, så vi var på nære nippet blitt forgiftet av den cocktailen han mixet ihop i anledning begivenheten.

Det var så, at jeg ville skrive en bok om den norske legionen. Min tyske forlegger har på forhånd antatt boka og lovet stort opplag. Jeg ville prøve å skaffe oss litt good-will, som vi trengte, dersom tyskerne skulle seire i denne striden mellom de store.

Det betyr vel ikke så meget at jeg skriver denne boken, men hva mer kan jeg gjøre.

Nå vet jeg at det er overflødig. Tyskerne seirer ikke.

Etter katastrofen ved Stalingrad og de alliertes landgang i Afrika, skjønner jeg hva veg det bærer.

Så det er helt bortkastet, at jeg står her og kikker tvers-over ingenmannsland mot russernes løpegraver.

Jeg skulle ha holdt meg heime på Modum.

Syslet med mitt forfatterskap og gått turer i skogen med min svarte pointer Pan. Bygget hytta oppe ved Damtjern.

Men jeg snakker med gutta likevel. Og jeg skriver ned et og annet som synes meg verd å notere.

Men det blir ikke jeg som skriver boken om de norske legionærene på østfronten. Jeg kom for sent hit, og jeg blir her ikke lang tid. Det er ikke overkommelig for meg å samle alt stoffet som skal til for en slik bok.

Så blir det mest mine egne små opplevelser jeg skriver om.

Men jeg snakker med gutta likevel.

Jeg tar turer gjennom gravene og går ned i bunkerne.

Stanser litt ved de forskjellige postene og slår av en prat.

Prøver å få et slags inntrykk av legionærene.

Hva er det for folk som har meldt seg frivillig?

Og hvorfor?

Jeg kjenner flere av kara fra kampene i Norge i april-dagene 1940.

Da sloss vi mot tyskerne. Det er mange av legionærene som var med den gangen.

Og mange var frivillige i vinterkrigen i Finnland.

Jeg stiller noen forsiktige spørsmål. Likesom tilfeldig.

Hovedinntrykket jeg får, er dette. Og det er et sterkt inntrykk.

Kjærligheten til fedrelandet fikk dem til å melde seg.

Det er den første betingelse for å bli legionær.

Kjærligheten til fedrelandet må være så sterk, at den skjærer gjennom all propaganda. At den tvinger en til å bruke vettet. Til å overveie. Hva er Norge best tjent med?

Mange var tyskvennlige.

Mange trodde fast på en tysk seier, og mente, at da vil det komme oss til gode om vi hadde vært med.

Mange ser det slik, at taper Tyskland, så er det ute med Europa og Norden. Det er Norge vi slåss for, når vi hjelper tyskerne.

Det er et forståelig standpunkt, selv om det ikke skulle holde stikk.

En kan ikke på forhånd si, at slik og slik vil det gå.

Det blir en følelsessak. En trossak. Eller en vurdering.

Og det er mandig å innrette seg etter sin tro.

Det skal et sterkt moralsk mot til for å trasse isfronten heime.

Hatets front.

Alle mennesker kan hate. Selv de sletteste. Ja, særlig de.

Men ikke alle har kjærlighetens gave. Evnen til å elske.

Og jeg skjønner, og jeg skriver det trygt, fordi jeg vet at det på alle måter vil bli bekreftet. Det var en samling av Norges beste ungdom som kjempet der øst.

De var lovet rikelig lønn, ble det sagt.

Sludder.

Det ble ingen løfter gitt til dem som meldte seg til legionen utover det ene: «Du skal få lov å gi ditt liv for Norges sak!» Dette med den bondegården, som det er blitt skrevet og snak-

ket så meget om, gjaldt de frivillige i Waffen SS og Wehrmacht på særlige vilkår.

Og det var ingen som meldte seg av den grunn.

Kanskje bortsett fra et par eventyrere.

Men de profittebegjærlige — de som ser livets mening og lykke i økonomisk framgang, de hadde langt større sjanser som jobbere og profitører heime i Norge. Tyskerarbeidere.

Langt sikrere og behageligere inntekter enn det å slite vondt i skyttergraver med utsikt til døden som belønning.

Merkelig kloke folk de fleste legionærene.

Våkne karer. Og idealister.

Den som sier noe annet vet ikke hva han snakker om.

Å nei, frontkjemperne kommer til å sette merker etter seg hvor som helst i verden de havner. For Norge har råd til å sende fra seg slike karer.

På en dobbeltpost treffer jeg to kjenninger heimefra.

Den ene er bonde på en middelstor gård. Han har hustru og små barn heime. Hvordan kan det være at han er her?

Jeg gjengir svaret ordrett.

«Det som fekk meg til å melde meg, var at eg har vekse upp i ein pietetisk heim. Han far lærte oss gudstru og fedrelandskjærleik. Og så det, at eg las Jakob B. Bulls «Norges Frihetssaga» som unggut!»

Han sier ikke mer. Det var nok for ham, og så får det være nok for meg. Jeg stiller ham ikke flere spørsmål.

Den andre er en dyktig forretningsmann. En foregangsman på sitt område. Det virker sterkt på meg, at jeg treffer ham her.

Jeg vet at det må være et overmåte stort offer for ham å overlate styret av sine bedrifter til andre. Hvorfor meldte han seg?

Han var medlem av Nasjonal Samling. Det var hans plikt å følge oppfordringen om å melde seg til den norske legion.

Mer sier han ikke.

Det er to trauste karer. De står på post. Maskingeværet er i stilling. I en kasse ligger lysraketter.

Det er en liten hylle i gravens vegg. Der ligger to bunter håndgranater surret om et håndtak. Geballte Ladung.

Jeg putter blyant og notisbok i lommen. Jeg har ikke lyst til å spørre mer. Akkurat nå sender russerne opp en lysrakett.

Vi stirrer alle tre utover det klart opplyste dødens landskap framfor oss. Ikke tegn til liv. Ikke et eneste lik å rette kikkerten mot.

Jeg ønsker dem god vakt og går videre. Klar til å rope parolen så snart jeg blir anropt. Det er «Jylland» i natt.

Det gjelder å svare kjapt. For vi har hatt russere på besøk i det siste. Like bortenfor her ble to mann drept forrige uke. De gikk pendelvakt. Så sitter det to russere gjemt i en sidegang. Da den første av våre vakter hadde passert forbi stedet, sprang russerne fram og skyter begge vaktene. Den første bakfra og den andre i brystet.

Så en kan ikke ta store sjanser.

Og så møter jeg pendelvakten akkurat i en av gravens vinkler. Vi støtte rett på hverandre og jeg får en pistolmunning i ansiktet. «Parole!» brøles der. Og jeg har naturligvis begynt å tenke på andre ting og husker ikke på «Jylland» i farten. Så jeg må brøle generalparolen «Smerrevva'» av mine lungers fulle kraft.

Hans Georg slår opp en hjertelig latter. Han kunne lett ha kommet til å skyte sin gamle onkel.

Det var sannelig heldig jeg hadde generalparolen i beredskap.

Vi klapser hverandre på skuldrene og fortsetter til hver vår kant.

Jeg har fått nok av å gå i grava om nettene foreløpig.

Jeg besøker en bunker om dagen.

Der sitter fire unge gutter og drikker kaffe. De har vært på vakt i natt og skal på vakt til natten igjen.

De er bondesønner alle fire. Fra forskjellige kanter av landet. En er fra Bøverdalen eller Lom. En fra Høland. En er setesdøl og en ovenfra Nordmøre.

Hver eneste av disse guttene meldte seg på grunn av propagandaen i kringkastingen under Finnlandskrigen.

Den gangen var de for unge.

Men nå er de med.

«Men det er da ikke samme krigen!» sier jeg.

De ser på meg. En av dem sier:

«Oss har ikkje skifta synspunkt fordi om dessa hallofolka har det. Oss er ikkje værhanar!»

Hørte de på London?

Den samme svarer:

«Det var ein av grunnene for at eg meldte meg. Skjellsord er ikkje argument!»

Han tenner en sigarett. Så legger han til:

«Dei appellerte til hatet og ikkje til vettet!»

Jeg ser på ham. Det er lomværingen. Han minner meg om Olav Aukrust.

Jeg spør om han er i slekt med Aukrust. Han smiler.

«Oss er no litt i skyldskap alle øfst i Gudbrandsdale!»

Så er han kan hende i skyldskap med Knut Hamsun også.

En sterk og klok rase. Skalder og krigere.

Hva mener De om dem som dro til England?

«Det var bra folk mange tå deim. Dei slest for Norge dei som oss!»

Oss skal nok semjast, når den tid kjem!»

De andre samtykker. En av dem hadde på nære nippet reist til England. Det er så for manges vedkommende.

Jeg ville selv reise etter at kampene i Norge var slutt.

Men så fikk jeg høre, at min sønn lå såret på et sykehus. Han hadde vært med i Finnland og kom så vidt tidsnok til å bli med i kampene heime. Ble hardt såret ved Kongsvinger. Da jeg fant ham, lå han i dødsværelset på Skarnes sykehus. Han hadde fått et lungeskudd og kom under behandling av en ukyndig person, så kulen ble sittende til det gikk betennelse i såret. Det var ikke mange krefter tilbake i ham, da de opererte ham på Skarnes, hvorhen han var blitt brakt i siste liten. Hans liv sto neppe til å redde, og da jeg kom fram lå han i dødsværelset. Oppgitt.

«Han er uten bevissthet!» sa oversøster til meg, «det nytter ikke å tale til ham!»

Det var timer om å gjøre.

Jeg ville se ham.

Hun fulgte meg inn i et lite halvdunkelt værelse.

Den siste stasjon på reisen gjennom livet.

Hit ble de flyttet de for hvem reisen var slutt.

Her så jeg min sterke, varmhjertede, tapre gutt ligge med lukkede øyne.

De øynene som så ofte hadde skinnet mot meg i glede, i forventning, i skøyeraktig munterhet og i dyp kjærlighet.

Som tusen inntrykk samlet og dog klart atskilt jager gjennom bevisstheten hos en druknende, slik så jeg i et kort sekund utallige bilder fra den del av mitt liv som er så inderlig knyttet til mine barn.

Jeg så min sønn første gang, da han var en måned gammel.

Han lå med åpne øyne, og blikket hadde noe sterkt, dypt ulmende, som gjorde at jeg på stedet ga ham navnet Tord etter en av hans forfedre. Tord Foleson som på Stiklestad plantet merkestangen fast i jorden, før han stupte for banesåret.

Lite ante jeg den gangen at lagnaden hadde ætlet min sønn den samme død. Å ofre livet for det som var ham mest dyrebart.

Var det gått troll i mine ord. I det navnet jeg ga ham?

Oversøster har forsøkt å vekke hans bevissthet. Hun legger sin hånd på hans skulder, og sier:

«Tord, din far er her!»

Hun sier det sterkt.

Ingen reaksjon.

Ikke tegn til liv i det magre, dødsbleke ansiktet som er herjet av blodtap og sårfeber.

Hun gjentar ordene og rusker ham i armen.

Da kommer det. Svakt. Fra en annen verden:

«Jeg drømmer så meget!»

Jeg skyver oversøster til side og bøyer meg over sengen.

Legger hånden med et fast grep om hans handledd.

Samler all min viljestyrke, all min sjelskraft, og jeg vet, at jeg overfører en del av den til ham.

Jeg taler inntrengende:

«Det er meg, Tord! Det er meg!»

En kort stillhet.

Så kommer det. Svakt.

«Tenk å falle på retrett!» —

Det var hans sorg. Det var det han tumlet med i sine tanker. Fedrelandets sak tapt. Den norske hær på flukt.

«Du har gjort din plikt, Tord. Mer kan ikke noe menneske gjøre!»

Stillhet.

Kan hende mine ord nådde inn til hans bevissthet. Fri- gjorde hans sjel for håpløshetens forferdelige mare.

Jeg følte det slik.

Og jeg konsentrerte all min evne for å overføre styrke og livsvilje til det menneske som var min egen sønn.

Og likesom langt borte fra kom det en sakte hvisken:

«Hvorfor er du ikke kommet før? Jeg har ventet slik på deg!»

Jeg må beherske meg for ikke å skrike, jeg tvinger meg til å si det rolig, men sterkt:

«Jeg kunne ikke komme før. Jeg har vært med selv.»

Den døende gjør en rørsle. Akkurat så meget at det var et lite livsens tegn.

Og så kom det. Denne gangen litt nærmere. Ikke så uendelig langt borte fra ingenmannsland mellom liv og død:

«Har du vært med selv?»

«Ja! — Du kjenner da vel far din?»

Slo hjertet igjen med sterkere slag? Skyttet blodet raskere gjennom årene? —

Ihvertfall kom det enda nærmere, som var han på veg tilbake til det levende liv:

«Ja, jeg kjenner far min!»

Det var som en klang av jubel i det svake stønn han utstøtte, og det var som hans ånd var helt klar da han sa:

«Dette er den største glede, jeg har opplevd!»

Jeg var nær ved å bryte sammen. Nær ved å synke gråtende i kne framfor den hvite sengen. Men jeg tvang meg.

Jeg er vant til å lede. Vant til å befale. Og jeg la styrke i mine ord:

«Nå har du å bli frisk igjen! Det er ordre!»

Stille. En kort stund. Og han tilhørte atter livet.

«Ja! — nå skal jeg bli frisk igjen!»

Dagen etter tok han næring til seg.

Tre dager senere ble han flyttet ut av dødsværelset.

Han var den eneste som forlot dette værelset levende av dem som ble båret inn der i den måneden jeg måtte være i hans nærhet. Slik gikk det til at jeg ikke kom til å dra over Nordsjøen.

I dag er jeg glad for at det gikk som det gikk. Trass i alt.

Ja, trass i alt.

Dette være sagt og skrevet i dyp overbevisning.

Det har snødd i natt, og det er surt og kaldt. Vinden er mer motbydelig enn den pleier å være. Han er riktig hustre i dag. Jeg avbryter skituren min på et tidlig stadium, for dette er en av de dagene en lar alle gode forsetter fare og bare gjør det en har minst ulyst til.

En dag som helst bør tilbringes innendørs.

Men tanken på å krabbe ned i en trang underjordisk hule og sitte der sammenkrøpet og taus for ikke å forstyrre gutta, som trenger søvn etter nattevakten, er ikke særlig tillokkende.

Ikke har jeg en bok å lese i heller. Humøret står på nullpunktet. Det er antagelig like trist og trøsteløst over hos russerne, enda de kjenner denne uendelige vinteren bedre enn vi gjør.

De pleier å tilbringe mesteparten av den liggende ovenpå de digre ovnene sine.

Men de har ikke slike ovner i skyttergraven, så de må finne på noe annet.

Og så finner de på å spandere noen granater på oss. Ikke mange. Ikke så mange at det blir satt flere vakter av den grunn.

Det er bare tøys og tidtrøyte at de skyter.

Det sjenerer oss ikke meget. Nedslagene ligger langt bakenfor linjene.

Så det er ikke derfor jeg tar beslutning om å besøke Omdahl og Peder. Det er på ingen måte hensikten å søke dekning.

På avstand blir jeg vitne til en liten episode. Jeg kan vel kalle det en tragikomisk hendelse.

En mann kommer opp av forbindingsbunkeren. Han har vondt for å bevege seg og går bare noen få skritt, så løser han broka og huker seg ned. Han setter seg på huk med ryggen og hva dermed henger sammen mot vinden. Det blåser surt der han sitter, og det er sikkert en kjølig fornøyelse. Attpå

kjøpet river en vindrosse laus en del snø og hiver den rett inn på mannens blottede bakdel.

Det gjentar seg. Svært regelmessig.

Mannen må jo være gal som setter seg på et så utsatt sted.

Så ser jeg plutselig, at det er Peder som hiver snøen opp fra nedgangen til bunkeren.

Han tar svære skuffer snø og hiver den ut til venstre, og der tar vinden fatt i snøen og deiser den promte i baken på stakkaren som sitter på huk.

Peder aner ikke hva han gjør. Og hans offer aner ikke hvor all snøen kommer fra.

Det er et grotesk og latterlig skuespill.

Jeg ser så vidt Peder hver gang han hiver opp en skuffe. Det er masser av snø i nedgangen, så det tar tid for Peder å bli ferdig.

Og under så ugunstige omstendigheter er det heller ikke lett for den betrente å gjøre sitt fornødne, så det tar også lang tid.

De er ferdige hver med sitt omtrent samtidig som jeg når opp i talehold og kan gjøre dem oppmerksomme på saken.

Stakkaren som fikk snøen i baken var en blindtarmpasient, som ventet på sjukebil, som i natt skal kjøre ham inn til operasjon i Krasnoje Selo.

Vi hjelper ham ned i bunkeren og får plasert ham på en madrass.

Granatilden har ødelagt telefonlinjene, så signaltroppen er ute og reparerer ledningen. Det får ikke hjelpe om det stadig kommer nye nedslag der telefonlinjen går. Forbindelsen bakover må være i orden til enhver tid.

Så de er ofte ute i hardt vær de som tilhører signaltroppen.

I dag får Børre et rift under kneet av en granatsplint. Ikke noe av betydning, men det er ordre at alle sår skal behandles, det er lett å få infeksjon her ute.

Børre spøker som vanlig med at han er skuddsterk. Han får et rift i klærne eller på kroppen en gang iblant, men aldri annet enn småtterier.

Han snakker litt for ofte om dette at kulene aldri gjør ham noe. En skal ikke spøke med slikt.

Imens har Peder syslet med sine medikamenter.

Peder burde vært bartender på en amerikabåt og ikke saniteter i en skyttergravsbunker. Skjønt forresten.

Vi er glad vi har ham her. Han kjenner alle mixturer og vet på en prikk deres respektive alkoholprosjenter.

Dr. Omdahl har flere ganger anbefalt ham til Kriegsverdienstkreutz.

Mens vi sitter og sludrer begynner tyskernes kanoner å svare på russernes invit.

Det er batteriet nede i slukten bak oss som er trådt i aktivitet, og det har observasjonsposten sin her oppe på Kokos.

Jeg sier derfor farvel til medisinnmennene og går opp til det vesle skuret hvorfra ilden bli ledet.

En underoffiser dirigerer skytningen idag.

Jeg står ved siden av ham og gjør mine iakttagelser.

Det er på det rene, at han ikke vet hvor russernes kanoner er plasert. Skytningen hans forekommer meg planløs, og han gjør den ene bommerten etter den andre.

Han prøver å treffe russernes skyttergraver, men nedslagene ligger altfor langt enten bak eller framfor linjen, som vi tydelig kan se. Så slenger han et par granater opp mot steinbruddet, som er et yndet observasjonssted for russerne. Men også disse skuddene er bortkastet.

Innimellom prater han med meg, og gjør opphold i skytningen.

Det er likesom ikke alvor i dag.

Nei.

Kanskje det bare er hensikten å vise russerne at vi er på plass. Det er heller ikke vær å foreta seg noe av betydning i. Jeg tenker på blindtarmpasienten.

Her hender faktisk ingen ting. Synes vi.

Men naturligvis hender her en masse ting, bare vi var i humør til å legge merke til det.

Små ting, som sett i rette lys har betydning.

En ingeniøroffiser har en gjeng pionerer i arbeid med å bygge en ny bunker i ly av Gongosi.

Det skal bli kommandobunker for legionssjefen.

Først lå sjefsbunkeren nede ved Kùchendorf, hvor jeg første gang traff adjutanten. Senere ble den flyttet opp i nærheten av Mona. Nå skal den opp til Gongosi.

Quist er reist igjen. Han er enten på kurs for høyere offiserer eller heime i Norge.

Den tyske adjutanten er reist. Han var blitt syk, og Marstrander er blitt adjutant. Så nå er alt stridende befal ved legionen norsk. Bare de to brennevinsforvaltere og deres nærmeste hjelpere er tyskere. Men det må være slik, for de kjenner det innviklede tyske krigsmaskineri, og de vet, hvilke knapper en skal trykke på.

Jonas Lie har overtatt ledelsen av legionen og Jørgenvåg er blitt sjef for politikompaniet.

Januar lakker mot enden. Jeg skal tilbake til etappen og skrive de avisartikler, jeg har samlet stoff til.

Selvsagt må jeg innom luseanstalten.

Sjefen inviterer Asphaug og meg til middag.

Lusesjefen er meget stolt av lusekompaniet og vi må gå gjennom hele greia. Han er av den oppfatning, at en detaljert beskrivelse av hans anstalt ledsaget av fotos må være ypperlig stoff for illustrerte blad, og det er av den grunn han spanterer middag på oss.

Det er heller ikke småting han har å fare med.

Ikke bare kampen mot lus og andre parasitter foregår under hans ledelse, men han er dessuten spesialist i alle slags gass og driver eksperimenter med motgift og andre helbredelsesmetoder på gassforgiftede rotter og marsvin.

Alt er klart, om fienden trass i folkerettsbestemmelsene skulle begynne med gassangrep.

Hittil har ingen av partene brukt gass som våpen, men gassmasker hører med til hver enkelt soldats nødvendigste utstyr.

Vi tar vårt varme saunabad med såpe og juling og iskald dusj, mens våre klær blir desinfisert på betryggende måte.

Vi spiser en bedre middag og skåler på død og fordervelse for lus og basiller.

Jeg hadde all grunn til å imøtesee en uforstyrret nattesøvn. Likevel ble jeg plaget av utøy i senga.

Da tar jeg alle sengklærne med meg og gjennomgår på ny alle faser i avlusinga på anstalten.

Det hjelper ikke.

Da jeg våknet om morgenen hadde jeg tydelige merker etter grådige ubudne gjesters festmåltid på mitt legeme.

En tilkalt sakkyndig kommisjon slår fast at det er veggelusbitt. Tidligere er jeg aldri blitt plaget av veggelus.

Selv i små pariserhoteller, hvor mine medlosjerende klaget over bestanden av disse bandittene, gikk jeg helt fri.

Min elskede hevdet, at det var alkohol- og nikotinpromillen i mitt blod, som holdt udyrene på avstand.

Dette kan ikke holde stikk, da promillen umulig kan ha minsket som følge av de livsvaner jeg har fulgt i de mellomliggende år. Men det er tenkelig at jeg på andre måter er blitt et bedre menneske i veggedyrenes omdømme.

Ikke desto mindre var det opplagt at de på nåværende tidspunkt satte mer enn for meg ønskelig pris på det stoff som flyter i mine årer. Her må gjøres anstalter.

Og da jeg hadde lagt mitt hode i bløtt tilstrekkelig lenge, fikk jeg idéen.

I våken tilstand damper jeg så å si uten opphold på mine snadder, og så som disse etterhånden blir dryppende fulle av sur saus, må jeg flittig bruke piperensere.

Hittil har jeg kastet de illeluktende klebrige tingester på ilden etter bruken, men fra nå av skal de bli forsvarsvåpen i kampen mot veggelus.

Jeg stikker de brukte piperenserne inn bak de papp-platene, vi har tapetsert rommet med.

Det lar seg lett gjøre, da vi ikke har brukt klister, men stiftet arkene fast med småspiker, og det er soleklart, at de krypende, krabbende, stikkende, bitende og sugende nattlige gangstere har glimrende strategiske framrykningslinjer og løpe-

graver bak pappen, og at de med letthet finner utfallsporter og retrettveger mellom platene.

Nå går jeg målbevisst og systematisk til verks og blokerer etterhånden alle utsatte punkter med innsause piperensere, så jeg i løpet av kort tid får i stand den rene Mannerheim-linje rundt mitt natteleie.

Da mitt mesterverk ikke er synlig fra utsiden og jeg lumskelig holder kjeft, er det ingen av mine medlosjerende som aner det ringeste om den geniale planen min, men fortsetter med små spydigheter om bakkanaler som i nattens mulm og mørke holdes på mitt spiritusholdige korpus.

Særlig var Furum flink til å variere temaet, da han anså seg for å være helt uantastelig for de vemmelige kryp som søkte mitt selskap.

Men om natta ble jeg vekket — ikke av veggedyrbitt — men av temperamentsfulle utbrudd fra Furum, som hadde senga si lenger inne ved samme vegg som jeg.

Han heiv ullteppene til side, sprang ut på golvet og ga seg til å oppføre en nattlig dans i meget luftig kostyme til eget akkompagnement av kraftige talemåter.

For mitt vedkommende nøt jeg uten forbehold hans prestasjoner, mens det fra fotografen Ulf Turs strupe lød ynkelige klagesanger over forstyrret nattefred, hvilket dog ikke tjente til å dempe Furums raseri, som sikkert kunne ha målt seg med de gamle berserkers, når de var tilstrekkelig oppspilte av mjød og fluesopp.

I siderommet slo det også alarm, og hele bunkerens besetning — fem mann i alt — var på no time oppe i det villeste ordgemeng. Mens jeg bak mine sikre voller av brukte piperensere formet et kvad som kunne være hentet fra Edda eller Håvamål.

Veggedyr i Valhalls vegger
volder ve og vunder.
Krypet krabber fram til kampen
medens kjemper blunder.

Vesal vón om fred á finne
var i Odins hus.
Men den vise viking verger
lega si mot lus.

Furum flyttet jernsenga si ut fra veggen og plaserte brukte hermetikkbokser fylt av petroleum under alle sengebena. Men han nektet å rite mitt kvad på veggen med dekorative runer.

Hillgard og jeg hørte til de heldige. Invertfall den søndagen vi to ganger ved ren svineslump reddet livet, og jeg følte en takknemlig undren, mens Hillgard syntes helt ubørt av hendelser som på hengende hår hadde betydd livets siste punktum for oss begge.

Det var den søndagen han ba meg med på dans.

Jo da. På dans med jenter og musikk.

Han hadde ikke motorsykkelen med seg, og det var et stykke å gå fra Duderhof til det egentlige Krasnoje Selo.

Vegen går forbi kirkegården, og vi ville vinne noen minutters tid ved å skrå over de store jordene der oppe.

Det lot seg gjøre, for jordene var nesten snøbare på grunn av vinden som til stadighet huserer der.

La gå. Vi forlater vegen og går rett på målet.

Ikke et minutt senere — vi har knapt fjernet oss femti meter — kommer en granat ulende og slår ned på vegen vi nettopp har forlatt.

Og akkurat presis der hvor vi etter menneskelig beregning skulle ha vært, om vi ikke hadde skrådd ut på jordet.

To sekunder senere slår en ny granat ned i nærheten av den første. Vi hadde ikke hatt store sjanser til å slippe levende fra de nedslagene om vi ikke hadde forlatt vegen.

«Nå var vi heldige!» bemerket jeg.

Hillgard svarte ikke. Dette hadde ikke gjort noe inntrykk på ham.

Skytingen fortsatte uten å sjenere oss. Vi snakket om andre ting.

I et av de små husene i nærheten av vårt gamle kvarter var dansen i full sving, da vi kom.

Tre norske legionærer var kavalierer for fire unge damer

i vakre drakter. En koselig gammel kone passet grammofoon, og jeg satte meg bort til henne og hjalp henne med å skifte plater og sveive opp mekanismen, mens Hillgard selvfølgelig trådte dansen som den løve han var.

Vals. Tango. De var ikke kommet så langt som til One Stepp, Jazz og Rhumba her borte i Krasnoje Selo. Invertfall hadde de ikke grammofoonplater til den slags. Men hva gjorde vel det.

Det var liv og fest likefullt i den trange stuen.

Og farger. Jentene hadde noen slags bunad på seg i røde, gule og grønne kulører.

Gamla og jeg kunne snakke litt sammen, og hun fortalte at draktene hadde ligget ubrukt og skjult i årevis. Det kunne være farlig å vekke forargelse hos rettroende proletarer, sa hun.

Men nå frydet jentene seg over å kunne bruke dem, selv om det bare var vals og tango de danset med soldatene.

Men her ligger jo flere plater med russisk musikk. Hvorfor ikke bruke dem.

Nei, soldatene kunne ikke danse etter dem.

Så får jentene danse alene. Og jeg setter på en plate.

Og jentene danset, mens vi andre klappet takten med hendene og heiet med muntre tilrop.

De kunne danse.

Med hendene festet i hoftene eller armene i kors over brystet danset de eventyret om det gamle Russland, slik vi drømte det i vor ungdom.

Kast med hodet. Tramp i golv. Flagrende farger. Glødende blikk. Stenka Rasin, Balalaika. Og «all den sorg som dagen rommer smelter hen i gull!»

Og vi krigere fra et fremmet land satt der med den sugende, smertefylte lengten i brystet — den lengten mot det evige — det ufattelige, den sødmetunge ville ve som er undertonen i steppens melodier.

Stopp. Stopp. Det er ikke meningen å bli sentimental, for dette er en lystig historie, selv om døden spiller en rolle i det store skuespillet vi er med i.

For her hvor døden er en daglig gjest, her finnes ikke grobunn for sorgen over de falne. Slikt oppsettes til senere.

En annen gang. Når vi som mimrende oldinger sitter frysende framfor peisilden og karrer glørne til rette (eller i enecellens lange netter) — da vil vi minnes med vemod våre venner som stupte der ute på — det som kalles for ærens mark.

I dag er det de små ting som har betydning.

De store er oss langt bortimot uvedkommende.

Og tenker en over saken, er det innlysende, at det må være slik. Ellers ville vi gå til grunne.

Det som for oss hadde betydning den søndagen var gleden over dansen, synet av friske jenter i vakre bunader, og — utsikten til en dram etter dansens slutt.

For Hillgard var lovet en dram av styreren på soldatheimen, påsto han.

Slike tanker gjør hugen glad, og hvem lytter da etter brak og drønn fra springende granater hist og her bortover i kvartalene.

Byen Krasnoje Selo lå under beskytning som så ofte ellers. Vi merket det ikke. Vi merket det aldeles ikke. Hverken vi eller jentene. Så avstumpet var vi blitt. Så blaserte av overfloden.

Vi lyttet til russiske sanger og sang med, når vi kjente sangen. Vi så på jentene danse og danset med, når vi kjente dansen. Og tiden gikk, dagslyset flyktet vestover og selskapet oppløstes — for ingen sivilpersoner må ferdes i gatene etter mørkets frambrudd.

De andre legionærene fulgte de unge damene på veg, mens Hillgard og jeg vandret mot soldatheimen.

Og nå først, helt faktisk først nå gikk det opp for oss, at bombardementet var usedvanlig livlig denne søndags ettermiddagen, og at soldatheimen av den grunn sikkert var stengt.

Men vi ville nå prøve iallfall. En gir seg ikke så lett, når det gjelder en dram.

Men, som fryktet, der sto en streng og umedgjørlig vaktpost med messingskilt på brystet ved porten, og alle forsøk på parlamentering ble bistert avvist.

Hva nå unge mann?

Vi hadde et håp. Håpet var lite og spedt, men det var dog et håp. Den besto i en bitte liten mulighet for at gutta der borte i depotene ikke hadde tømt til siste rest den spritholdige drikken de muligens hadde ordnet til lørdags- og søndagsbruk.

Vi trengte ikke langt krigsråd for å fatte en beslutning, for det fantes simpelthen ikke andre utveger enn å heimsøke Haneborg og Knutsen og de (som det heter).

For å komme dit kunne vi gå til høyre eller til venstre. Det var like langt. Rett fram gikk det også en veg, men den var ubrukelig fordi brua over en kløft, en bekk, jernbaneskinne eller hva fan' det var for noe, var skutt i filler og ikke reparert.

Hvilken veg skulle vi velge?

Nå kan leseren med rette si: «Hvilket forbannet sludder! hva spiller det for rolle om en går til høyre eller til venstre, når begge veger er like lange, og begge fører fram?

Og akkurat det samme tenkte vi. Det spiller ingen som helst rolle hva enten vi går til høyre eller til venstre.

Men valget av veg skulle likevel komme til å spille en helt avgjørende rolle.

Vi tente en sigarett, og hadde kommet til å gå til venstre, og dermed ikke engang fått halvryøkt sigaretten, før det for all tid hadde vært slutt på sigarettøyking for begges vedkommende.

Men så var det at Turkiss dukket opp som reddende engel.

Lille ivrige, alltid smilende, alltid uheldige Turkiss med sin glødende tro på Europas framtid og sin lidenskapelige tilbødelse av nordisk kultur, nordiske mennesker og norske sigaretter.

Den vesle spinkle estlandstyskeren lyste opp i et ekstra vennlig smil ved synet av våre seksfots, blonde vikinggestalter, og håpet om en hyggelig prat sto tydelig å lese i hans barneblikk.

Vi var gode venner med Turkiss. Han er en av dem jeg skal minnes, når jeg setter meg til ro for alvor framfor peisen.

Både Hillgard og jeg hadde hatt mangel på koselig prat med ham. Men akkurat denne ettermiddagen passet det ikke. Vi

kunne ikke dra ham med oss til Haneborg og de, og i det hele tatt var vi ikke opplagte til å drøfte rasekultur og politiske problemer.

Ikke akkurat nå, nei.

Altså: «Hyggelig å se deg Turkiss, men vi er dessverre opptatt, vi har et uoppsettlig erend her oppe; Wiedersehen!»

Og dermed gikk vi til høyre, fordi vi visste at han skulle til venstre.

Det gikk et lite skuffelsens drag over hans blide fjes, men han trøstet seg med den sigaretten jeg bød ham. Den siste han fikk av meg.

Så gikk han til venstre og vi til høyre.

Et minutt senere var han død. Og det ville vi også ha vært om vi hadde valgt samme vegen.

Det var en litt større granat. Splintene svirret helt bort til oss.

«Det ser ut som vi har hellet med oss i dag!» sa jeg.

Hillgard svarte ikke. Han rykket på skuldrene.

Vi vandret videre. En vaktpost tok seg av de døde. Det var to foruten Turkiss.

Mine tanker kommer en og annen gang til å streife lille Turkiss. Han var en ildsjel. Og hadde bare fått to-tre drag av sigaretten.

Utenfor depotbygningen sto en motorsykkel med sidevogn. Det var noen inne som hadde hastverk, siden sykkelen ikke var satt til side.

Vi måtte gjennom en lang gang for å komme dit vi skulle. Midt på denne lange gangen var det en dør til høyre, og den døren førte inn til et lager, hvor det blant andre saker befant seg atskillige flasker vin og brennevin. For å si det rett ut. Her var legionens dyreste skatter forvarte.

Men dessverre — skattene ble vaktet av en streng og umedgjørlig tysk Oberscharführer, hvis steile pliktkjensle var et ugjennomtrengelig panser for endog de mest overbevisende argumenter.

Intet under at han selv av sine nærmeste venner undertiden omtaltes som et slett menneske.

Det eneste sesam som kunne åpne dette berg av halsstarrighet, var en muntlig eller skreven rekvisisjon fra Obersturmführer Vogel. Og Vogel var av samme støpning, men så som han var høyere oppe i gradene var han likevel lettere å ha med å gjøre, skjønt gudene skal vite at det skortet meget på at hans medgjørighet svarte til våre forventninger.

Nå.

Vi hadde åtte skritt å gå, før vi nådde døren til det lukte Kanaans land. Og derfra var det atter åtte skritt til den døren vi skulle inn ad.

Da vi hadde gått fire av de første åtte skrittene, ble døren åpnet og — under over alle undere — selveste herr Vogel i egen mektige person trådte raskt og ivrig ut, fulgt av kollega Körner.

Var det et vink fra skjebnens gudinner?

Kunne ikke være tvil.

Det flimret store muligheter for mitt indre øye, mens Hillgard og jeg strammet oss opp mot veggen for å la de høye herrer passere. Jeg mintes i et blunk hvilke fine venner Vogel og jeg var blitt i forlovelsesgildet før jul, og jeg sa til meg selv i lynsnar hjernevirksomhet, at Vogel neppe var i stand til å kontrollere hva ord og løfter det måtte ha unnsloppet ham i festens seneste timer.

Hela slo jeg sammen så det smalt, og sang ut:

«Obersturmführer! De lovte meg en flaske konjakk til jul! Kunne jeg få den i dag?»

Det skal sies til Vogels absolutte ros, at han tok situasjonen som en mann. Han aksepterte på stedet min loddrette løgn.

Han stusset et sekund, så smilte han og ropte inn til dragen i hulen:

«Oberscharführer! La kamerat Holter få en flaske god konjakk!»

Hvorpå han atter smilte, hastet ut av døren og startet motorsykkelen med hissige smell i lydboksen.

Hadde vi kommet et halvt minutt før, så hadde vi passert den famøse døra, og møtet med Vogel hadde ikke funnet sted.

Hadde vi kommet et halvt minutt senere, så hadde samme Vogel vært forsvunnet på motorsykkelen. Fuglen hadde vært fløyet.

Et halvt minutt sier jeg! Tyve sekunder eller mindre hadde vært avgjørende.

Et stort øyeblikk. Et sammentreff av begivenheter, en tilstedeværelse av vektige momenter som det ikke er gitt mange dødelige å oppleve maken til i løpet av et menneskeliv.

Men nå! Nå så det endelig ut til at Hillgard oppfattet, hvor særdeles bevåken fru Fortuna var oss denne dagen.

At vi nettopp to ganger så vidt hadde unngått døden, det hadde ikke gjort ringeste inntrykk på hans fatalistiske krigersjel.

Men nå forsto han.

Nå rev han av seg luen og danset en krigsdans som indianerhøvdingen Stitting Bull kunne ha misunt ham.

Og han oppløftet et krigshyl og skrek i begeistring:

«Nei, nå var vi jadden heldige!»

Og det får'n vel kanskje si.

En av de første dagene i februar var jeg igjen ute hos første kompani, hvor generalen kom på inspeksjon for å overvære en manøvre av norske skiløpere.

Første del av manøvre var nettopp ferdig, og kompaniet hadde fått oppgitt en ny stilling som skulle angripes. Da tuter en bil nede på rollbanen som ligger et stykke unna. En andpusten offiser kommer springende gjennom småskogen og leverer general et telegram.

Vi forstår at det er en nyhet av aller høyeste viktighet.

Generalen bryter telegrammet. Leser innholdet to ganger.

Vender seg til sine stabsoffiserer og gir en kort ordre.

Manøvre avbrytes.

Staben begir seg ilsomt til bilene som startes opp og forsvinner.

Telegrammet hadde følgende innhold:

«Russerne angriper med store styrker ved Schlüsselburg.»

Det er den tapre blå legion — spanjerne — som i første rekke må stanse russernes stormkolonner. Det kommer til å gå varmt for seg der borte.

Og vi har 22 mann og to kanoner utlånt til spanjerne som er dårlig forsynt med artilleri.

Det lå post til meg i Valhall. Korrekturark fra min forlegger i Berlin og brev fra en av mine venner heime på Modum.

Det var med underlige følelser jeg leste brevet fra Truls Rishovd. Besynderlig at jeg skulle få dette brevet nettopp i dag.

Nettopp som jeg hadde fått vite, at Erik Rishovd var en av de artillerister som var avgitt til spanjerne, og som nå sto i hard kamp der borte ved Schlüsselburg.

De siste meldinger vi har derfra gir all grunn til engstelse.

Og dette brevet fullt av bekymring for guttens skjebne. Akkurat i dag. Lagnaden lager ofte merkelige sammentreff.

«Hvis jeg mister Erik, har jeg ingen ting å leve for!» står det i brevet.

Jeg kjenner godt Erik Rishovd. En pliktoppfyllende, varm-hjertet og offervillig idealist. En av de beste ungdommer jeg har truffet i mitt liv.

Vi var gode venner og jaktkamerater trass i aldersskilnaden.

Jeg skrev et svarbrev til Truls, men lot det ligge i skrive-mappen. Jeg kunne ikke sende det. Det var et falskt brev.

Fullt av svevende talemåter for å dekke over egne bange anelser.

Ute i linjene var Jonas Lie flyttet inn i den nye sjefsbunke-ren ved Gongosi.

Sammen med Hans Georg besøkte jeg ham en dag jeg var der ute.

I den vesle bunkeren på ca. 20 kvadratmeter, hvilket var meget for en bunker å være, satt vi åtte mann benket rundt et bord.

Det var Lie og Marstrander, Hegnar og Christoffersen, Finnson og en tysk offiser foruten Hans Georg og jeg.

Det var nå bestemt at Legionen i mars måned skulle samles i Mitau, hvor det lå ca 1 000 norske rekrutter.

Der skulle legionen settes opp fra nytt og deretter for en tid forlegges til en roligere del av Europa.

Legionen hadde ligget i forreste linje over ett år, og for-tjente en hvilepause i vennlige omgivelser.

I Mitau skulle gutta ha det godt. Det var Himmlers ordre, og Hegnar og Christoffer var innkalt for å drøfte sakene med Jonas.

Det var mange ting å ordne, og ikke bare forpleiningen krevde omtanke og anstalter, men vi skulle få nye uniformer og nytt utstyr av forskjellig slags, for det vi hadde, var natur-ligvis nokså slitt.

Som vi sitter der i samtale, eksploderer en bombe like i nærheten. Og straks etter én til.

«Å, jasså! de har oppdaget oss nå!» sa Jonas Lie.

Mer ble det ikke sagt om den ting.

Vi visste at russerne hadde god greie på Jonas Lies til-stedeværelse her. På et kart, vi fant hos en fange, sto sjefs-bunkeren på Kokos innsirklet med rødt og det var føyd til «Minister Lie».

Det var vel noen desperados som hadde foresatt seg å kid-nappe eller uskadeliggjøre vår celebre minister.

Denne bunkeren vi satt i kunne ikke ses fra de russiske stillinger, da den lå i hellinga bak Gongosi.

Men den er altså observert fra fly eller rapportert på annen måte, og nå visste de nok at den var tatt i bruk av den fryktede politiminister, som jo hadde hatt flere internasjonale, ansvarsfulle oppdrag før krigen.

Det er mulig at norske kommunister har gitt sine for-bindelser i Sovjet et vink om at det ville være en fortjenstfull handling å likvidere denne brysomme person.

Og nå hadde de dyktige russiske artillerister, som jeg atter og atter må yte min uforbeholdne anerkjennelse, peilet inn denne bunkeren hvor vi sitter og drøfter mulighetene for en koselig ferie i Mitau.

Bombingen fortsattes, og at sjefsbunkeren var målet kunne ingen være i tvil om, for alle bombene falt i nærheten av den.

Det er avgjort at en fulltreffer av dagens kaliber vil gjøre en brå slutt på samtalen, men de ting vi diskuterte var langt viktigere enn bomberegnet utenfor. Det angikk oss ikke. Ikke en mine, ikke et tonefall røpet at vi alle var klar over at vi i neste sekund kunne ligge begravd under nedstyrtende bjelker og grus.

Hadde nå dette hendt en av de første dagene vi var ved fronten, så antar jeg at de fleste av oss var blitt bleke.

Men nå?

Det ramlet ned en bombe like inntil bunkerveggen. Det knaket i tømmeret og hele hulen ristet og dirret.

«Bra den ikke falt på den andre siden, da hadde ruta sprunget!» sa Jonas Lie og slo asken av sigaretten.

Det var et lite vindu med en lysgrav utenfor den ene siden. Vi andre så så vidt der bort uten å avbryte samtalen.

De syv bombene som ramlet ned rundt sjefsbunkeren var dagens eneste begivenhet og skapte ingen uro.

Om kvelden ble vaktene satt som vanlig, og pendelpatruljene gikk sine regelmessige turer.

Det var intet usedvanlig å merke over hos russerne.

Vi hadde hatt steinbruddhøyden under observasjon hele tiden, men ingen diskuterende grupper hadde vært frampå.

Heller ingen fly hadde vært på vingene, trass i at Knoll og Tott sikkert er opptatt borte ved Schlüsselburg.

Det er helt forbausende dette, at vi ser så lite til luftens riddere her hos oss. Vi vet jo at det er harde kamper over Tyskland hver eneste natt med innsats av tusener fly.

Görings flygende armada har forlenget mistet herredømmet og klarer ikke å holde fienden borte fra Berlin.

Så nå heter han Meyer.

«Hvis fiendens fly klarer å komme fram til Berlin, kan dere kalle meg Meyer!» sa Göring ved krigsutbruddet.

Her ser vi sjelden et fly nå. Men vi hører dem stundom om natten, så de er ikke forsvunnet alle sammen.

Men det blir lenger og lenger tid mellom hver gang vi ser luftvernet i Leningrad lage sitt maleriske fyrverkeri.

Neste dag bringer ingen endringer, men vi får vite at kampene ved Schlüsselburg er i full gang enda med innsats av store styrker fra begge sider.

Jeg bestemmer meg for å dra dit bort. Vi har den vesle troppen legionærer der borte. Ikke mange. 22 mann og to kanoner.

Men jeg er reist hit for å se krigen på nært hold. Mine dagbøker er fulle av notater, men det står svært lite om selve kampen.

Om kvelden blir jeg med matkjørerne tilbake til Küchendorf og får natteløst i telefonsentralen, der er jeg i alle fall på en måte i sentrum av begivenhetene. Alle meldinger må innom her.

Her ligger Børre og de andre signalistene for tiden.

Jeg liker Børre. Han har et velsignet humør. Kanskje litt oppspilt som dekker han over en bekymring, han bærer for seg selv.

Det var ikke skyss å få om morgenen. Jeg går helt fram til Szolossi, uten at det kommer en eneste bil som kan ta meg med. Ellers pleier her å være livlig trafikk på denne brede vegen mellom Pusjkin og Krasnoje Selo. Jeg setter det i forbindelse med kampene ved Schlüsselburg. De trenger nok det rullende materiell de kan få tak i der borte.

Ved Szolossi er jeg omtrent halvveis.

Her er et lite sentrum med kompanikjøkkener, en våpensmie og et posthus for legionen. Det er baker Lund fra Bodø som er postmester, og han har alltid greie på hvor hver mann til enhver tid oppholder seg.

«Æ hadde eit bageri i Troms!» sier han. «Men så bomba engelskmannen bakeriet for meg, og så blei æ forbaina å meldte mæ til legionen. Det e no bra att æ blei postmeister, for æ lika ikkje å drøp folk!»

Det er igrunnen merkelig at det står igjen så mange hus her i Szolossi, for hele vegen ellers er det nedbombete hus med korte mellomrom. Stedet må ligge i en død sektor for mange av russernes batterier.

Hegnar var her. Han kommer fra artilleristene, men har intet nytt å berette. Vi blir hentet av Holmung, som har utvirket tillatelse hos Oschan til å bruke bilen i legionens tjeneste for en gangs skyld. Det går ikke ofte på. Det må spares på bensinen. Det er også et tegn på at tyskerne er i vanskeligheter.

I høst var det lettere. Da var det bare å rekvirere det man trengte.

Det første budskap kommer.

Våre gutter ved Schlüsselburg er tatt til fange.

Spanjerne måtte trekke seg tilbake, og nordmennene fulgte ikke med.

Tatt til fange.

I våre øyne den verste skjebne som kan møte en soldat her borte.

Gjem den siste håndgranaten til deg selv! — Trekk i snoren.

Hiv granaten på bakken og dekk den med ditt bryst.

Men la deg ikke ta til fange. Det er verre enn døden.

Hvor ofte har jeg ikke hørt det.

Kan hende det er så. Kan hende ikke.

Det er i alle fall meningen blant legionærene.

Jonas Lie la håndgranaten ferdig på bordet ved siden av seg den natten vi var omsvermet av russerne.

Jeg tar fram det brevet jeg har skrevet til Truls Rishovd og river det i stykker.

Framfor meg på skrivebordet ligger et nytt ark.

Jeg dypper pennen flere ganger.

Jeg legger den fra meg igjen.

Det er stilt i bunkeren.

Yngstemann sitter på sengen sin og pusler i hop en liten pakke som en permittert legionær skal ta med seg heim for ham. Yngstemann er eneste barn. Han er tyve år eller litt mer. Han har lurt unna en neve kaffebønner som er kostelige saker for en mor i Oslo.

Når hun koser seg med den gode drikk, så vet hun, at hennes Ulf tenker på henne. Og hun håper og tror at han lever, at han ikke er tatt til fange.

Jeg kjenner ikke yngstemanns mor. Vet ikke av hva støpning hun er. Så jeg kan ikke si om hun gråter noen savnets,

smertens eller lykkens tårer over det brevet som følger med pakken og kaffebønnene. Jeg vet det ikke.

Men jeg vet, at det er andre mødre som om kort tid skal motta et brev med budskap om at deres gutt er meldt savnet.

Det er tunge brev å få.

Og det er tunge brev å skrive.

Jeg har liggende framfor meg et ark hvitt papir.

For tredje gang griper jeg pennen og dypper den i blekket.

Men jeg blir sittende og stirre ned på papiret, til dets blende renhet tvinger meg til å lukke øynene.

Blekket tørker på pennen denne gangen også.

Jeg reiser meg og går en tur. Jeg går bort til tannlegekontoret, men da jeg ser, at venteværelset er fullt, snur jeg og går tilbake til kvarteret. Sem og Pinne er kommet og de har nyheter.

Guttene er ikke tatt til fange. De falt ved sine kanoner.

Det er helt avgjort. Finnson har fått meldingen og har telefonert til sjefen her og bedt ham underrette oss.

Nå skriver jeg brevet. Trass i alt føles det lettere å skrive det nå. Men lett er det ikke.

Vi har kurér i dag til Berlin. Sender jeg brevet med ham, så slipper det fortære fram gjennom sensuren.

Det tar lang tid å skrive brevet. Jeg river det jeg har skrevet i stykker flere ganger og begynner på nytt.

Endelig kan jeg gå avsted med det ferdigskrevne brevet.

Når jeg går ut i det fri gjelder mitt første blikk alltid himmelen. Værlaget. Er han nådig i dag? Er han kald? Truer han med regn eller storm? Eller vifter han vennlig med bris fra rette leida?

I dag var han smilende blank og blå.

Men som jeg kastet et blikk opp mot hans skinnende uendelighet, ser jeg små, hvite skydotter springe ut kring Zenit.

Høyt der oppe glir en grågåsformasjon av russiske fly gjennom luften. Det bobler av springende luftverngranater

foran dem, over dem, under dem. Hvert øyeblikk venter jeg å se røyk og flammer velte fram fra et truffet fly.

Men de klarer seg. De forsvinner i retning Kranovardaisk.

Skydottene driver saktelig avsted, oppløser seg litt etter litt og blir borte. Himmelen er atter blå og blank.

En spurveflokk utfolder et hektisk liv i restene av sommerteatret. Mildværet og det vårlige solskinet har forledet hannene til høyrøstede kjærlighetsmanifeste og heftige trette som ender med slagsmål.

To av de hissigste små kumpaner ramler bokstavelig talt som en sammenfiltret masse ned på bakken, skvetter fra hverandre og ryker i tottene på hverandre på nytt under et voldsomt bruk av iltre spurveskrik.

Jeg blir stående og se til kampen er avgjort, og den tapende flykter, mens seierherren skvetter opp til de andre skrålhalsene og uten tøven kaster seg inn i et nytt slagsmål.

Imens startes det opp en bil borte ved Spiessens kontor, og da jeg kommer dit med brevet, får jeg høre at det var posten som nettopp avgikk.

Neste kurér reiser om en uke, så jeg må sende brevet med vanlig post.

Var jeg ikke blitt oppholdt av luftkampen og spurveslagsmålet ville brevet nå ha vært på vegen heimover. Om noen dager ville de ha sittet i stuen på Sønsteby og lest den første underretning om det som var hendt.

Nå blir ikke brevet mitt det første som når dem.

Kompanisjefen skriver i dag eller i morgen, og hans brev kommer fortore fram.

Ingen ting av det som møter oss her ute er tyngre enn det å måtte skrive brev til de pårørende, når en av guttene er falt. For kompanisjefen er det en plikt. Han har skrevet mange. Det er lettere for ham. Rutine! tenker jeg bittert.

Jeg forbanner krigen. Jeg river brevet i stykker, krammer det ihop og hiver det inn på glørne i ovnen.

Et øyeblikk flammer det opp. Så er det bare aske.

Jeg har god tid til å skrive et nytt brev. Det er en hel uke til neste kurérpost skal avgårde.

En time senere kommer Hillgard på fresende motorsykel. Det var telefonert til bilparken, at jeg må innfinne meg ved fjortende kompani på flygende flekken.

Av de to og tyve mann er ti mann kommet til rette. Tolv mann er falt.

Ved første kanon er Uscha Meidell kommandør.

Han har ti legionærer og en tropp spanjere som infanteridekning. Det er seksten spanjere og elleve nordmenn.

De framrykkende russerne blir tatt under direkte beskytning på 1 600 meters avstand. De norske artillerister skyter glimrende. Under øvelsene i Fallinbostl nådde de toppresultater.

De stanser russernes fremgang i den sektor de holder under ild. Spanjerne kjemper som vanlig tappert, men må vike for overmakten. Ordren om å trekke seg tilbake når ikke nordmennene. De har ordre om å bli stående. Og de blir stående.

Kolonner av retirerende spansk infanteri drar forbi dem og vinker at de skal komme med. De blir stående.

Russerne kommer nærmere, men det går langsomt mot den velrettede ilden som første kanon holder gående.

Men nå har et russisk batteri peilet dem inn. Det er farligere. Der dukker opp en tropp soldater i hvite snøkapper ca. hundre meter bak kanonen. En tysk stemme roper på kanonkommandøren, og Meidell overlater ledelsen til eneren (han som sikter inn skuddene) og springer bort til den tyske offiseren, som har ropt på ham. Da han kommer fram, er det ikke tyskere, men trediva russere, som øyeblikkelig avvæpner ham.

Meidell står med armene i været, mens de tar hans våpen og ransaker lommene hans. Han skjønner, at der hvor han står kan han ikke ses fra kanonstillingen.

Liksom tilfeldig flytter han seg et par skritt til siden, slik at hans folk kan se at han står med hendene i været og er tatt til fange.

Det ropes fra batteriet, artilleristene oppfatter situasjonen, forlater kanonen og åpner ild med karabinene mot den flokken

Meidell er omgitt av. Meidell kaster seg ned på bakken for for å være dekket.

En russer skyter en kule gjennom hans hode, så kaster de seg ned og tar opp kampen mot Meidells gutter.

Meidell er ikke drept. Kulen har gått inn ved venstre øre og ut gjennom høyre underkjeve. Han blør voldsomt, men er ved full bevissthet.

Forsiktig ser han seg om uten å røre et lem.

To skritt fra ham ligger hans bandolær med pistolen, som en russer har slengt fra seg.

Russerne er opptatt av fektningen, ingen legger merke til Meidell. De tror han er død.

Forsiktig, forsiktig åler han seg bortimot pistolen.

Han får tak i den og retter seg opp på kne.

Men en av russerne har oppdaget ham og sikter på ham med riflen. Meidell skjøt først.

Han har ti skudd i magasinet. Og han skyter ti skudd som alle treffer sin mann.

De tredivrusserne er nedkjempet. Spanjerne mistet fire mann, men bare én av kanonbetjeningen falt.

Meidell overtar igjen kommandoen, etter å ha fått en foreløpig forbindelse for å stanse den verste blødningen.

Men nå får han og hans folk en nærgående granat.

To mann faller, og verst av alt, utkastermekanismen på kanonen svikter. Tomhylsene blir ikke kastet ut etter skuddet. Meidell tar pussestokken og med den puffer han ut hylsen etter hvert skudd. Kanonen kan ikke lenger gi hurtigild, men det går kjapt likevel.

I en time blir Meidell stående og arbeide med å støte ut hylsene. Da orker han ikke mer. Han er aldeles utmattet av blodtapet.

Han overlater kanonen til eneren og går bakover for å søke en forbindingsplass. Det er lite håp om at han når den — kameratene føler det som et farvel for alltid. Nå braker det og smelder det rundt om, en melder kommer løpende: «Alles zurück!» Infanteristene trekker seg tilbake. Artilleristene for-

later ikke kanonen så lenge den er brukbar. Det er paragraf 1 punkt a, for alle artillerister.

«Die Norweger auch!» brøler meldereren.

Die Norweger fyrer med god virkning, og blir stående. «Slåss til siste mann!» var Meidells avskjedsord til guttene. Men de er bare seks mann, og én av dem må stå ved siden av kanonmunningen med pussestokken.

Ener'n sikter og fyrer, toer'n åpner og lukker mekanismen. Treer'n temperer granatene og skyver dem inn i kanonen. Firer'n og femmer'n bringer ammunisjon så svetten renner av dem. Det går med liv og lyst, stundom må de kaste seg for nærgående granater, men som oftest har de ikke tid. Det svirrer og svisser litt om ørene på dem og femmer'n stupet.

Bare én til å bære fram ammunisjon. Pokker også.

Der kommer en granat som slår ned rett framfor dem.

Kanon nr. én og betjeningen blir kastet overende. To mann reiser seg uskatte. De har ikke fått en rift. Det er Erik Rishovd og Alfred Gasmann.

De andre ligger rundt den ødelagte kanonen sin. De er livløse. Nå må die Norweger auch retirere.

To mann. —

De finner tyskere og spanjere i nye stillinger ca. fem hundre meter lenger tilbake. De slutter seg til dem og slåss som infanterister i en fektning hvor mer en halvparten av forsvarret falt.

Erik Rishovd sto i lang tid alene i en sterk utsatt stilling, og ble av den tyske offiser som hadde ledelsen på stedet om-talt som den tapreste av de tapre. Gasmann falt.

Erik får ordre om atter å melde seg for fjortende kompani. Og den ordren måtte han få skriftlig.

Jeg traff ham etter tilbakekomsten nede blant kameratene i bunkeren, og jeg fikk høre hans rapport. Senere var det ikke mulig å få et ord ut av ham. Det er en kjensgjerning, at de som virkelig har vært ute i hardt vær, de taler nødig om det.

Så hvis noen skryter av sine bedrifter ved fronten, så vær ikke altfor snar til å feste lit til hans ord.

De tause har opplevd mer. Både de som er evig tause, og de som tier for ikke å rive opp gamle sår.

Kanonen på den norske stillings venstre fløy sto under ledelse av Rttf. Lind. Klokken åtte om morgenen den 10. februar 1943 oppdaget han at infanteriet fra de forreste gravene kommer bakover på en måte som likner flukt. Umiddelbart bak spanjerne dukker det opp store mengder fiendtlig infanteri.

Lind legger de anstormende russere under sprenggranatild på 2 til 300 meters hold, men forlatt som nordmennene er av egne infanterister og stående på sine plasser er deres skjebne allerede avgjort. En melding går ut på at kanonen med hele besetningen fullstendig falt ut etter en artillerifulltreffer.

Den tredje kanon (Brandsrud) så seg plutselig omringet på alle kanter av russere. Våre gutter opptar straks kampen på 100 meters hold mot de langt overlegne russere, men de må til slutt sprengte kanonen og den resterende ammunisjon, og slå seg tilbake til egne linjer, hvor de melder seg for en tysk offiser som var sjef for et alarmkompani.

Russerne har da besatt en bru over jernbanen, men under føring av Brandsrud går den norske kanonbesetning og en del tyskere til motstøt. Etter en kort kamp besettes brua og holdes av seks mann mot en mangedobbelt angripende fiende som bølgende velter fram langs banelegemet.

Da hører og ser nordmennene fiendtlig infanteri og panservogner like bak seg i Krasnyi Bor. Og da eget artilleri i skogen bak Krasnyi Bor faller ut, må Brandsrud og hans folk oppgi ethvert håp om å holde brua og slår seg igjennom mot syd. Herunder rammes Brandsrud av et maskingeværskudd fra hofte til hofte og blir hardt såret hjulpet tilbake av sine kamerater. Han døde på lasarett i Nikolskoje og ble begravd der.

Hans sjef skriver: «I denne enkle soldaternatur har jeg fra legionens første dag hatt en følgesvenn som alltid bramfritt og modig gjorde mer enn sin plikt enten det var bak M.G. eller kanonen.»

Brandsruds mannskaper fortsetter med nærkamp mot panservogner mellom husene i Krasnyi Bor og får ødelagt en T-34 samt tar to fanger.

Troppsfører Lundemo gikk om formiddagen kl. 9,30 fram for å inspisere kanonstillingene. Han ville gå alene, men

den ene melder Strm. Per Olsen spurte om han ikke kunne få være med. De kom aldri tilbake, men en tysk underoffiser fra alarmkompaniet har meddelt at Lundemo var funnet død foran den ene jernbanebrua.

Våre tap var:

1. Leg. Hsch. Lundemo falt.
2. » Rttf. Brandsrud død på lasarett.
3. » » Lind falt.
4. » Strm. Per Olsen falt.
5. » » Rotlid falt.
6. » » Rolf Eriksen falt.
7. » » Aralt Botha falt.
8. » » Ola Andreasen falt.
9. » » Alfred Gasmann falt.
10. » Uscha. Per Meidell hardt såret.
11. » Strm. Johannes Johannesen hardt såret.

De som ikke ble såret var: Erik Rishovd, Erik Olsen, Raymond Heggum, Kristian Kaatorp, Sigmund Engenes og Olaf Hidle.

Kampene ved Schlüsselburg ebber ut. De ble ikke, som jeg en stund fryktet, begynnelsen til russernes store motoffensiv, som før eller senere kommer. De er tyskerne helt overlegne både tallmessig og med hensyn til materiell. Og det som veier mest — de har nok bensin. Mangelen på brennstoff for fly og motorkjøretøyer er tyskernes Akilleshel.

Vi nærmer oss slutten av februar. Været er nesten vårlig. Spurvene ser ut til å ha begynt på våronna for alvor oppe på friluftsteatret og et størepar gjør dem selskap.

Det er ikke til å tro. Vi kan jo vente frost og snøstorm langt ut i mars, men allverden synes å være av den formening at vi har lagt vinterens elendighet bak oss og at det er virkelig vår dette.

Nå ja, den er ihvertfall godt ettergjort. Det tiner og drypper fra tre og tak og det er varmegrader i solveggen.

På vegene tiner isen om dagen og gjør det glatt og farlig.

Pinne gliser og Breien synger noe aldeles himmelropende falsk om en soldat ved Volgastrand, enda han bevislig ikke har fått en dråpe sterkt på flere døgn. Denne soldaten ved Volga er ellers hans bravur-arie i særlig oppløftede stunder.

Og nå synes det som om selve ledelsen er blitt besatt av vårdilla, for plutselig slår de seg galne og bevilger ekstrasalg av marsjandiserkram og to halvflasker degvin pr. snute.

Degvin er estlandsk akevitt, og smaker hverken godt eller vondt, men er fullt tjenlig til innvortes bruk, når en ikke har noe bedre.

Pinne har en ryggsekk av den norske hærs modell, og han blir sendt avsted for å hente rasjonen for oss alle seks pluss de tre hollenderne som bor i grannebunkeren.

Pinne ble lenge borte, og vi kikket stundom ut av vinduet med stor utålmodighet.

Endelig så vi ham komme. Han manøvrerte forsiktig på den glatte holka, men så hadde han jo også den dyre last på ryggen.

Han kom så langt at vi åpnet døra og hilste ham velkommen med glade rop. Men naturligvis akkurat da ramler han på ryggen i den siste skråningen opp til Valhall.

Det singlet og kraste i knuste flasker, og jammerhyl steg mot himmelen fra oss, mens Pinne — den dritten — lå og gliste tannløs midt i elendigheten.

Da var det at jeg — og jeg nevner det med stolthet — viste min overlegne begavelse og raske besluttsomhet.

Jeg styrtet ned til ulykkeskandidaten, løste med ett par kraftige håndgrep ryggsekken fra hans skyldbetyngede skuldre og skrek til de lamslåtte individer i døråpningen:

«Tøm den store gryta for vann!»

Truls hadde den nest kvikkeste hjernen. Han styrtet inn etter den store gryta som alltid sto full av vann ved siden av ovnen.

«Unna her!» skrek han og kom vaggende med gryta som inneholdt minst femten liter kaldt vann.

Ut gjennom døra kom han og veltet vannet ut på en meget fortjenstfull måte, idet han sendte en kald foss ned over Pinne som ennå lå og lo på bakken uten å vise minste tegn til fortvilelse over sitt fryktelige uhell.

Jeg vil på det aller beste anbefale den norske hærs ryggsekker. De viser seg å være fortrinlig egnet til krigsbruk. For da jeg hadde tømt innholdet av sekken opp i gryta, hvor degvin, flaskeskår, sigaretter, sukkertøy, sjokolade og barberblad var i ferd med å inngå diverse kjemiske forbindelser, og jeg derpå hadde silt sakene gjennom et lommeterørkle, var hele mankoen av syv knuste flasker bare en snau halvliter, som enkelte skumlere tilmed påsto at Pinne hadde drukket opp på vegen, og at det var derfor han ble så lenge borte og var så ustø på bena.

De fleste av våre kompanier marsjerte i natt til Krasnoje Selo.

De ble avløst av estniske frivillige.

Det ligger over tredive tusen estlendere i dette avsnittet.

De har gått mann av huse i Estland. For dem gjelder det å være eller ikke være.

De ser det slik, at tapes denne krigen, så finnes ikke lenger håp for det estniske folk som selvstendig nasjon.

Da blir deres land for alltid oppslukt av den overmektige østlige granne.

Det er høgvaksne, magre karer de fleste av de estlendere jeg så.

Jeg vekslet noen ord med en som kunne litt tysk.

De andre skjønner ikke noen av de språkene, jeg forsøker meg med.

Og jeg forstår ikke deres.

De snakker ikke meget seg i mellom heller.

Går sine vakter med blikket festet mot de russiske linjene.

Syv hundre meter tvers over ingenmannsland.

Været holder seg.

Et par varmegrader og en frisk solskinsvind, som får vassdråpene og småpyttene oppå isen til å sende diamanblink mot oss.

I sanitetsbunkeren er alt pakket i kasser og båret utenfor. Så snart det blir mørkt skal utstyret hentes av en bil.

Potifar dro avsted i natt, og ut på ettermiddagen rusler Peder i veg. Omdahl og jeg har fått løfte om plass i en av bilene som skal hente våre offiserer som er til Besprechung med sine estniske kolleger oppe på Gongosi.

Vi fordriver ventetiden med å skyte på blink.

Vi har rikelig utvalg av blikkdåser og tomme medisinflasker å skyte på.

Levende blinker har vi også. Det yrer av små mus rundt sanitetsbunkeren. Her har vært mat nok for mange små gnagere å finne i vinter. Likene blir ofte liggende her i døgnvis. Det har ingen hast med å bringe bort de døde i denne kulda.

Fælt! sier De! ja visst er det fælt.

Men vi er jo ikke på en søndags ettermiddagstur. Vi har tilfeldigvis litt krig i all beskjedenhets. Noen døde dann og vann.

I skumringen vandrer politikompaniet avsted til Kuchendorf.

De er de siste av våre gutter. Sytti mann.

De går spredt i små grupper for ikke å vekke anstøt hos Ivans artillerister, som har kikk på dem forskjellige steder mellom her og Kuchendorf.

De bærer alt sitt pargas med seg. Det er ikke meget en mann kan ha her ute i linjen hvor en må være klar til oppbrudd på korteste varsel. Men litt blir det likevel.

De er tungt belesset, men nede i Kuchendorf venter lastebiler på dem, blir det sagt.

Ved mørkets frambrudd kommer en bil for å hente offiserene.

Men det skulle ha vært to biler.

Bensinmangel naturligvis.

Så blir det ikke plass til meg i bilen. Vel, jeg kan gå det vesle stykket. Jeg har gått såpass før i mitt liv.

Det blir heller ikke plass til dr. Omdahl. Han må vike for de stridende offiserer som hurtigst mulig må fram til sine avdelinger.

Hvorfor? Er det noe nytt? — Vet ikke! —

Ordren lyder: Hurtigst mulig! —

Ja vel, så får vi følges ad til fots dr. Omdahl og jeg.

Men plutselig kommer Hillgard på sin fresende motorsykkel. Han har baksete og sidevogn å by på.

Jeg klyver opp på baksetet og Omdahl klemmer sin kjempekropp ned i badekaret. Det er så vidt han får plass.

Det blir en livlig kjøretur.

Vegen er ujamn.

Pinne bare gliste sitt vanlige glis, han var godt pansret mot stikkpiller av enhver art.

Vi laget kakaolikør av det havarerte brennevinet, ettersom det var blitt brunt på forhånd av oppløste sigaretter.

Revehiets beboere måtte nå flytte ned til Valhall, da mildværet forårsaket konstant oversvømmelse der oppe, eller rettere der nede. De bodde da vitterlig i en underjordisk hule, selv om den var gravd ned i teatrets øverste amfi.

Vi var ute i mars måned. Vårværet holdt seg med sydlig vind og solglitter over snøen. Fuglene sang.

Jeg er atter ute i linjene, hvor stemningen er enda bedre enn den pleier å være. Det er utsikt til permisjon heim til jenta eller kone og barn for noen hver nå.

Det er ikke bare Peder som går og nynner.

Finnsen er sjef for tiden og er flyttet opp i sjefsbunkeren på Gongosi som har motstått alle lumske anslag fra fiendens side. Jonas Lie er reist til konferanse med Himmler og major Quist skal møte legionen i Mitau.

Ved en liten høgtidelighet ble jernkorset utdelt til Per Dahlen for hans innsats 4. desember og til Erik Rishovd og de andre overlevende fra kampene ved Schlüsselsburg, hvorfra de tok med seg de sterkeste lovord fra ledelsen der borte. Meidell ligger enda på sykehus. Han får jernkorset både av annen og første klasse.

Finnsens smarte kvartermester har en overraskelse i bakhånden. Nå har vi levd på kjøtt og kjøtt og utenlukkende kjøtt og Wehrmachtsuppe og Sauerkraut i fire måneder og vel så det, og så serverer den himmelhund oss nydelig veltillaget klippfisk på god norsk manér til kveldsmat.

Ingen kaviar, ingen fylte gjess eller spekkete kalkuner kunne smakt herligere. Hjertelig takk, Torstenson. Det var meget vellykket.

Mens vi satt og hygget oss etter maten kom Børre innom. Han skulle etterse radioen, som var litt ugrei.

Børre var i ekstra, ekstra godt humør. Han hadde fått perm, og om to dager skulle han reise heim til sin unge kone og den vesle jentungen, hun hadde skjenket ham, mens han lå ved fronten.

Han viste meg fotos av dem.

Jeg fulgte ham ut, da han gikk.

«Nå er du vel glad?» spurte jeg.

«Ja, nå er jeg glad. Jeg hadde faktisk ikke trodd, at jeg skulle få se den vesle jentungen min!»

«Du som er så sikker på at ingen kule treffer deg!»

Han sto litt, så sa han:

«Vet du, jeg har somme tider hatt en følelse av at døden leker med meg som katten med musen!»

Så smilte han igjen.

«Men slikt sier en jo ikke!»

Det er nest siste dag ute i linjene.

Den meteorologiske han ødsler med sol, som skjærer i synet, men til gjengjeld blåser han surt og kaldt, så jeg finner det formålstjenlig å forrette et nødvendig morgenerend nede i grava etter den tidligere sanitetsbunkeren.

Jeg angrer forresten straks, at jeg ikke har oppsøkt major-dassen på Kokos, for mildværet har gjort de meget benyttede lokaliteter i grava til et alt annet enn tiltalende oppholdssted, hvor jeg må bevege meg med stor varsomhet og akte vel på hvor jeg setter føttene.

Men jeg fant meg dog til rette og løyste broki, som dei segjer i dalom.

Som jeg huker meg ned hører jeg hvinet av en bombe rett over meg, og lyden forteller med alt annet enn ønskelig tydelighet, at svinet har til hensikt å dale ned i min mest umiddelbare nærhet.

I et slikt høve har en ingen annen utveg enn å kaste seg rett ned på bakken så lang en er. Men nei! — I en sådan stund og på et sådant sted skulle ingen makt på jorda eller i lufta få meg til sådan adferd.

Med vemmelse og avsky gransket jeg i det halve sekund det var levnet meg til avgjørelsen mine nærmeste omgivelser.

En død i skjønnhet kan enhver kriger være kjent av — ja, kanskje til og med stolt av, men selv en krigskorrespondent kvier seg i sin innerste sjel for å la seg smadre — unnskyld —

rett ned i dritten. Nei! — Nei! — NEI! og atter NEI! — det får være måte på alt!

Visstnok fryktet jeg døden, ja, jeg tror jeg aldri har vært så livende redd i mitt lange liv som i de minimale tidsheter jeg hørte suset og hvinet fra bomben stige i styrke og tydeligere og tydeligere åpenbare sin morderiske plan — Å herre Jemini hvor jeg krøp sammen og trykket meg inn til gravens ene vegg, mens en isnende redsel flakret nedover ryggraden på meg — aldri har jeg følt meg så ynkelig — så nedverdiget — snakk om mindreverds kompleks i aller høyeste potens — det var som B O M M M ! —

Der slo fan'skapet ned to snaue meter fra meg. —

Det ville være litt av en overdrivelse å si at jeg ble drept på stedet. Leseren vil muligens ikke tro meg.

Snaue to meter — men heldigvis ikke i selve graven, men på bakken utenfor den veggen jeg trykket meg inn til.

En jordsprut formørket luften over meg, mens hverken knallet eller lufttrykket sjenerte meg det ringeste, og jeg fant snart ut, at jeg var sloppet levende fra det og ikke fått den minste rift eller skade hverken utenpå eller inni min syndige kropp.

Hadde bomben vært av større kaliber, var jeg blitt levende begravd. Som det var, slapp jeg med skrekken. Men den var riktignok stor, og hva verre var, jeg hadde på fornemmelsen at neste bombe ville falle i selve graven. Og da var jeg ferdig.

Og den bomben kom i løpet av de nærmeste sekunder, derom kunne det ikke herske tvil.

Jeg ga meg ikke tid til å ordne drakten, men hugg tak i bukselinningen med begge never og styrtet avsted så fort jeg på noen måte kunne. Her gjaldt det å nøyte seg. Det var akkurat hundre meter bort til den nye sanitetsbunkeren, og jeg fløy det på rekordtid. Dog anbefales ikke sprintere å etterlikne stilen.

Det kom ikke flere bomber.

I doktorhulen traff jeg Omdahl, Peder og Potifar, hvis borgerlige navn jeg aldri har hørt, og det var da visst heller ingen som brukte det.

Kara hadde så vidt begynt å pakke sammen instrumenter og medikamenter med den nær forestående avmarsj for øye, men heldigvis hadde de ennå ikke stuert bort desinfeksjons-spriten, og en innvortes desinfeksjon hjalp meg til å gjenvinne fatningen etter den nervepåkjenningen jeg hadde vært ut-satt for.

Noen større medlidenhet var det dog ikke tale om fra de tre lystige hallunkers side, men de gikk dog med på å drikke på min sunnhet, og det er jo alltid noe.

Vi hadde knapt ledd fra oss, så kimte telefonen forbindings-plassens kjenningssignal.

Det var kompanisjefen som telefonerte fra Gongosi.

En mann var rammet av et skudd fra en snikskytter og måtte hentes øyeblikkelig.

Peder og Potifar løp avsted med akjaen (pulken).

Omdahl talte videre med sjefen og fikk vite at det var Børre som var blitt truffet, mens han var oppe på bunkertaket for å rette på piperøret, som ikke ville trekke.

Det var lungeskudd.

Lungeskudd er ikke alltid dødelige. Tvertom.

«Er han i live, når han kommer hit, så er det håp!» mente jeg. Omdahl nikket.

Vi gikk utenfor bunkeren og stirret oppover mot Gongosi, da vi antok at ambulansen hadde rukket fram.

Saniteterne hadde sprunget fort, og var alt på veg hit igjen.

De hadde følge av tre andre. Alle løp.

Men det var et drøyt stykke, og ventetiden falt lang.

Endelig var de framme. Børres ene arm hang utenfor pul-ken. Omdahl grep om pulsen.

«Han lever!» —

Forsiktig løftet vi vår kamerat og bar ham ned i bunkeren, hvor vi la ham på golvet.

Omdahl la seg på kne ved siden av ham og begynte med varsomme hender å fjerne klærne som dekket sårene.

Vi andre sto rundt i åndeløs stillhet.

Omdahl stusset, la øret inntil brystet på Børre.

Så reiste han seg langsomt.

Jeg så på Børres ansikt. Øynene var halvåpne, men lyset i dem var sluknet.

Han døde mens vi bar ham mellom oss.

Kulen hadde gått gjennom brystet og ødelagt nyrene. Han måtte ha stått bøyd, da han fikk skuddet, forklarte Omdahl.

«Han sto bøyd over røret!» sa en av dem som hadde fulgt med fra Gongosi.

Han gråt.

Det var eneste gang jeg så tårer under mitt opphold ved legionen. Det virket så besynderlig uvant.

Sjenerende.

Det var halvmørkt der nede i bunkeren. Jeg gikk ut i sol-dagen utenfor. Sol og vind. Det glitrer og dirrer i smeltende is og snø.

Farvel Børre. Du var en bra kar. Du hadde rett. Døden har lekt med deg.

Somme steder er det store vassdammer som ingen kan beregne dybden av. Vassspruten står om oss og vi blir ristet og dunket og kastet til værs med korte mellomrom.

Hillgard er en desperado på sin eksploderende mekanikk og han bare ler, når vi stønner og skriker.

Like bortenfor Kùchendorf tar vi igjen Peder, som forgjeves har ventet på bilbefordring i telefonsentralen.

Det var heller ikke kommet biler etter politikompaniet, så de har måtte marsjere videre med sine tunge pakninger.

Peder slenger seg på motorsykkelen han også, så nå er vi fire mann på dette vesle kjøretøyet. Den dag i dag er det meg ubegripelig hvordan vi fikk plass og at skrangleverket klarte påkjenningen. Vi bønnfaller Hillgard om å kjøre forsiktig, men han ler og setter farten opp.

Vi klamrer oss til hverandre, ler, banner og skriker og håper at vi kommer levende fram.

Bare på de verste stedene saktner Hillgard farten så vidt det er.

Ved Szolossi finner vi politikompaniet. Her er de blitt stanset av en offiser, som ga dem ordre til å hive fra seg alt overflødig. Ulltepper, pakning og alt som ikke er våpen og ammunisjon. Nå kommer lastebiler og henter dem.

Fienden angriper ved Finnskoje Korova og reserver må settes inn.

Se så, nå går hele reisen til Mitau i vasken. Nå braker det løs likevel.

Vi klumper oss sammen på motorsykkelen igjen og raser innover mot Krasnoje Selo. Nå kan ingen makt hindre Hillgard i å kjøre som om fan' var i helene på ham.

Og nå ler han ikke. Nå kjører han innbitt.

Gjør brå svinger utenom dumper og ryker gjennom vassdammer så isbiter og sølevann sprøyter over oss.

Han selv har kjørehabitt og gummihjelm og digre hansker så han klarer seg, men vi andre blir søkkblaute.

Han tar ingen hensyn. Fram skal vi.

Og fram kommer vi.

Ved Finnskoje Korova går politikompaniet vakt hele natten uten mat. Der er noen bunkers der ute, men de har kastet fra seg ullteppene sine.

Ruhs, som hadde maten ferdig til dem i Krasnoje Selo, får oppgitt galt sted og kjører forgjeves omkring hele natten med suppe og tørrforpleining før han ut på formiddagen finner fram. I tre dager ligger kompaniet ved Finnskoje Korova, men det blir ingen kamp der ute. Det var falsk alarm, og legionen skal dra til Mitau etter planen.

Børre får sin grav på kirkegården, hvor så mange av hans kamerater ligger.

Legionsjefen leser ritualet og foretar jordpåkastelsen.

En tropp legionærer skyter æressalven, og fanen senkes.

Jeg har vært til stede ved andre begravelser her, men denne gangen var det flere deltakere enn vanlig. Børre hadde mange venner, og nå var de her i Krasnoje Selo alle sammen.

Ellers har vi travle dager med å levere vinterutstyret.

Det var en lettelse å bli kvitt anorakken og buksene og snøkappa, som forlengst var blitt så svart at den ikke var å anbefale som kamuflasjedrakt med snø som bakgrunn.

Men vi har evig nok å dra på likevel.

Tungt belesset kom vi herut, og enda tyngre lastet drar vi herfra.

De fleste har samlet suvenirer til minnet om oppholdet her borte.

Det er oftest et russisk våpen. En bajonett, en pistol, en stålhjelm til å henge på veggen.

Og så fikk vi da julegaver. Vi fikk to-tre romanbøker hver. De må vi ha med oss, for kameratene har skrevet sine navn i dem.

Jeg har norske, hollandske, engelske og en russisk bok.

Et lite bibliotek som er sabla tungt å drasse på.

Dessuten har jeg mitt lille helgenbilde og dørvrierne fra Aleksanderpalasset. En rikdom.

Slik er det når en er på vikingeferd i Austerveg.

En bajonett har jeg også. Jeg hadde til og med et gevær, men det ble for tungt og uhåndterlig, så min fornuft seiret over min griskhet og jeg ga bort riflen.

Men jeg har en virkelig kostelig ting.

Jeg har et kilo ekte kaffe.

En av de siste dagene før avreisen kom kokken og ba meg med en hemmelighetsfull mine om å bli med bort i kjøkkenet til hans private rom.

Jeg trodde han ville by på en avskjedsdram og fulgte villig med. Men nei, da han hadde forsikret seg om at vi var alene, så stengte han døra og hentet fram fra et skap en blikkdåse med bilder av den hollandske kongefamilien. Wilhelmine, Juliane, prinsgemalen og to smårollinger. Bildene var utenpå dåsen.

Men inni dåsen lå mørkebrune, glinsende kaffebønner i fristende fylde. Et helt kilo.

«Vil du bytte lue med meg?» spurte kokken og så spent og bønnfallende på meg, mens han løftet en neve kaffebønner i været og lot dem sildre gjennom fingrene ned til kongefamilien så høytidelig som det var sechiner, dukater, dinarer eller franske louisdorer han ville bestikke meg med.

«Hvor mange bønner får jeg?» spurte jeg hviskende, for å bli i stilen.

«Alle! alle sammen!»

«Og esken på kjøpet?»

«Javisst, esken også!»

Ho ho! et eventyrlig tilbud for et luebytte.

Jeg prøvde luen hans. Det var en vanlig tysk soldaterlue, en «båt». Men den hadde dødningehode og korslagte knokler framme.

For så vidt krigersk nok. Ikke noe å si på det.

Men vi legionærer hadde jo norske skiluer. Slike Nansenluer med kombinert øre- og nakkebeskytter. Altså rett og slett et slikt hodeplagg som den norske hær brukte i gamle dager, og kanskje framleis bruker, hvis den ikke helt og holdent er gått over til baskermodellen.

Nansenluene, som også bruktes av de tyske Gebirgstruppen, var meget populære blant soldatene, særlig da de ytet god beskyttelse i alsken uvær.

Jeg har nokså stort hode, og da kokken var like tjukk i skoltene hadde han utsett seg meg til offer for sine overtalelseskunster.

Det er selvsagt en fryktelig forbrytelse å selge sitt militære utstyr for kaffebønner, og det lot jeg ham forstå og framholdt det store offer jeg gjorde ved å bryte mine nordgermanske moralprinsipper.

Men siden jeg gikk ut fra at det var av kjærlighet til Norge han ønsket å få luen min, så ga jeg etter for hans bønner (kaffebønner), satte dødningeskallebåten flott på snei på mitt eget hode og vandret bort til Valhall med min ervervede rikdom.

Derpå tok jeg en tur opp til legionens depot og viste fram båtlua for Haneborg og spurte ham om han kunne bære over sitt hjerte å la meg dra til Mitau med en slik innretning på hodet?

Derpå begynte jeg på en lengre forklaring om hvordan jeg på den skjendigste måten var blitt frastjålet mitt eget, kjære plagg.

Haneborg hadde det travelt. Han brød seg pokker om å høre noen forklaring. For ham var en lue en lue, det var antallet han hadde ansvaret for og ikke fasongen. Han grep dødningelua, slengte den bort i en krok og ba meg selv finne en lue som passet på hylla til venstre.

Litt skuffet over at min fint uttenkte løgnhistorie ikke ble påaktet, men samtidig lettet over at jeg til en viss grad kunne anse meg for et ærlig menneske, vandret jeg ut av depotet med en splitter ny velsittende Nansenlue over mine sølvgrå lokker.

Hendte det mer den dagen? Selvsagt gjorde det det, men dette får være nok.

Jeg hadde en gang nevnt for Jonas Lie, at visse germanske stammer på folkevandringenes tid alltid ropte sine falnes navn etter et slag.

Det var deres tro, at de døde fulgte dem — enten tilbake til heimlandet eller videre på ferden mot kjent eller ukjent mål. En god tro og en god skikk.

Jonas Lie bestemte at legionen skulle følge denne skikken.

Vi hadde 155 mann liggende på Kirkegården i Krasnoje Selo, da vi i mars 1943 forlot stedet.

Det var en vakker kirkegård.

Jeg så den bare ved vinterstid, og i de første dagene av en våknende vår, før lauvet spratt på de mektige trær og før blomster smykket den grå jorden. Men i tankene ser jeg den for meg slik den møter en vandrers øye i blidere årstider, når vinden synger koraler i hengebjørkenes tette kroner og insektene flyr og svirrer fra blomst til blomst og formidler den evige fornyelse av vegetasjonen.

Det blir ingen som i kommende år hegner om de låge gravhauger med deres enkle bjørketrekors, og navneskiltenes bokstaver blir etter hvert visket ut av regn og sol.

Men ville blomster kommer alltid til å smykke gravene.

Og det er samme slags blomster som vokser både her i Norge og der borte i Krasnoje Selo.

Det er hestehov og løvetann, det er blåveis og fioler, humleblomst og nyperoser og mange, mange — mange andre.

Og i artenes mangfoldighet kanskje en og annen norsk mure (Potentilla Norvegica).

Kunne våre falne finne bedre gravlund i Norge?

Kanskje. Og kanskje ikke.

Enda i dag, da dette skrives, må det ikke i Norges hovedstad stå det minste minnesmerke på en «landssvikers» gravsted.

For så underlig det høres, så svek de sitt land de som falt der borte. De som trodde de ga sitt liv for det fedreland, de elsket så høyt.

Men det norske flagg dekket deres kiste, da den ble båret til deres siste hvilested. Legionens fane ble senket til hilsen og våpenbrødre hedret dem med æressalve da de tre skuffer jord raslet mot kistelokket.

Av jord er du kommet. Til jord skal du bli.

Men av jorden skal du igjen oppstå, hva enten du stedes til hvile på æresplenen i Vor Frelzers gravlund i Oslo under et minnesmerke i bronse, marmor, granitt, eller din kiste ble senket derborte på kirkegården i Krasnoje Selo, hvor et enkelt kors av bjørkegrener og et skrøpelig navnskilt ble gravens pryde.

Sammen med de ville blomster, som kommer tilbake hver eneste vår.

Kirkegården lå like ved en stor myrbygning, hvor legionen hadde depoter og verksteder. Derfra ble de døde båret ut.

Gravene lå i en svak helling mot øst, mot den oppgående sol.

Det var en liten park med gamle trær.

På oppsiden førte en veg bort til området ved Duderhof West, hvor tsarens livgardister en gang hadde sin vakre sommerleir.

Vestenfor kirkegården var det store, åpne jorder.

Jeg ville gjerne beskrive stedet enda nøyere, for at du som har en av dine kjære liggende derborte kan danne deg en forestilling om gravlunden og i hvert fall i tankene en gang iblant kan besøke din venns, din sønns, din fars eller bror hvilested.

Men jeg makter det ikke.

Aller helst ville jeg reise et minnesmerke over våre tapre gutter. Et minnesmerke i like så uforgjengelig materiale som marmor, bronse og granitt. For så sterkt kan det levende ord bygges, at det trosser forvitringens lov gjennom århundrer, ja, gjennom årtusener.

Jeg minnes skalden Eigil Skallagrimson sitt stolte kvad:

«Årvak var jeg
ord jeg bar
med tunga sammen
stilte dem slik
at falle vil ikke mitt byggverk sønder
i lange tider!»

Men jeg makter det ikke. Jeg kan bare bøye mitt hode i ærbødighet.

Den siste morgen i Krasnoje Selo ble det lest opp følgende

Brigade-særordre.

Kamerater i Den Norske Legion!

Reichsführer SS har gitt ordre om at dere skal avløses.

Ry og ære har dere vunnet i de gravene, hvor dere har levd et helt år under harde vilkår.

På tre avsnitt i denne ringen om Leningrad har dere utmerket dere ved mønstergyldig tapperhet. Aldri har det lykkes russerne å trenge inn i de norske stillinger. Seigt og viljefast har dere forsvart dere.

Heimlandet kan være like stolt over sine gråkledte sønner, som vi er over å være deres kamerater.

I de harde forsvarskamper sør for Ladogasjøen har norske panserjegere kjempet mot fienden med eksemplarisk tapperhet.

Hvor det sto nordmenn har motstanderen alltid måtte bringe store offer. Det er tungt for meg å skilles fra dere.

2 SS inf. Brigade vil alltid og med stolthet minnes våpenbrorskapet med den Norske Legion.

Jeg takker kommandøren, førere og menn.

gez. von Scholz,
Brigadefører og generalmajor.

Legionen står oppmarsjert på vegen framfor gravlunden.

En tett, grå mur av alvorlige unge menn.

Legionsjefen taler.

Han sier det som skal sies. Ikke mer. Ingen overflødige ord.

Så roper han eldstemann fram.

Jeg står ytterst på høyre fløy, så det blir et stykke å gå, før jeg kommer fram til sjefen og får fortegnelsen over de falne. Så går jeg opp til et veldig steinkors, som er gravlundens midtpunkt. Jeg står med ryggen mot korset.

Framfor meg står legionen. Tusener øyne er rettet mot meg. Jeg kjenner de fleste av guttene personlig. I vinterens løp er jeg blitt venner med dem.

Jeg har besøkt alle stillinger, alle bunkers, alle forlegninger, depoter, kvarterer, sykehus.

Jeg har vekslet noen ord med så å si hver eneste en av dem.

Ihvertfall har jeg talt til dem alle. Mange ganger.

Jeg har kunnet muntre dem i små selskaper, i større fester.

Jeg har en god, trygg visshet for at de lysnet i blikket når jeg hilste på dem.

Jeg har kunnet gi dem noen stunder hvor gleden og munterheten fikk blusse opp.

Jeg har også tolket alvor for dem. Talt om Norge slik det stiger fram i de store dikteres prosa og poesi.

Alltid møttes jeg av levende forventning når jeg dukket ned i en trang underjordisk hule eller steg fram på podiet i soldaterheimen, hvor vi hadde våre kameratskapskvelder.

Også i dag møtes jeg av forventning.

Jeg føler denne merkelige vekselvirkning som gjensidig forståelse gir.

Denne kraften som strømmer fra tilhørerne til kunstneren eller forkynneren og av ham atter slynges forsterket tilbake

og gjør hver enkelt tilhører delaktig i summen av den samlede styrke. Denne mystiske makten som gjør det mulig for kunstneren og forkynneren å trenge ut over sin egen begrensning, og som er forutsetningen for all kunst, for all religion.

Det gjelder klovnen i sirkusmanesjen. Det gjelder Guds tjener framfor domens høgalter.

Og det gjelder legionens eldste her han står med tre ark papir i hånden.

På disse tre ark står navnene skrevet.

De navn skal jeg rope ut så høyt og tydelig at de klart oppfattes av ytterste fløyemann til høyre og ytterste fløyemann til venstre.

Det er min oppgave i dag.

Og den oppgaven er jeg voksen.

Jeg har lært å bruke min stemme og jeg vet hvor langt den bærer. Jeg har talt til større forsamlinger i friluft enn til denne flokk av værbitte krigere, som står der med øynene rettet mot meg.

Hver eneste en av dem skal tydelig oppfatte hvert eneste navn jeg roper ut. Til hvert navn knytter det seg minner om gode stunder. Om felles glede, om felles sorger, om felles tro og felles kamp. Våpenbrorskapets sterke bånd skal atter knyttes mellom dem som står oppmarsjert i grå geledder og dem som ligger under muld. Å løse minnenes kilder så de samles i en bred flod som strømmer gjennom sinnene. Det er min oppgave i dag.

Nei! — — Nei! ikke bare det!

Min oppgave er å vekke de døde av deres søvn.

De falnes navn skal jeg rope så sterkt at hver enkelt hører min kallen. Fra ytterste fløyemann på høyre side til han som ligger lengst til venstre i den dobbelte rekken av trekorsprydete gravhauger på hvilke det hist og her skimtes kranser av granbar som ikke er visnet under snøen.

Ja, det er dere mine døde venner, jeg kaller på i dag.

Og jeg vender meg fra de levende legionærer for å tale til de døde.

Men da reiser seg framfor meg det veldige steinkors og brer sine armer ut som vil det hindre meg i å krenke gravenes fred.

«Du dåre!» synes korset å si, «den oppgave du tror deg å ha ligger over menneskers evne. La mine døde hvile i fred.

De ligger trygt der de ligger i det lille fnugg av evighet som er mellom livets sofall og oppstandelsens morgen!»

Og som jeg føler sannheten i korsets stumme tale svinner min styrke, og min tillit og tro vakler.

Kristendommens sterke symbol triumferer over min svakhet.

Men jeg er ikke knust.

Jeg går tre skritt til siden, så ikke korset står stengende mellom meg og gravene.

Jeg anerkjenner Gudsåpenbaringen i Jesus Kristus.

Men menneskets historie går tilbake til tider langt forut for ham.

«Menneske! glem ikke hvem du er!» — sa en gammel persisk vismann, — glem ikke at du er en del av Gud og at i din egen sjel blir Guds åpenbaring dag og natt forkynt!» —

Våre fedres tro var gitt dem av en evig gud.

Også i deres sjeler ble hans åpenbaring forkynt.

Og i alle religioner og til alle tider har det vært vismenn og profeter for hvem de dødes vedvarende liv var en realitet.

Også jeg har denne visshet.

Og jeg kaller på dere mine døde venner. Jeg ber dere følge oss tilbake til det land som fostret dere.

Høyt og tydelig roper jeg navnene og gjør et opphold mellom hvert navn.

Og det forunderlige skjer, at jeg føler gjenklngen, føler styrken strømme mot meg fra dem jeg taler til. Og det er ikke de levende legionærer på vegen bak meg, men de som ligger under gravene framfor mine øyne.

Og da jeg har ropt alle navn og bedt dem følge oss tilbake til Norge, vet jeg at så vil skje.

Av Karl Holter er tidligere utkommet:

1. *SKINNBREVET*, 1936.
Første pris for Norge i den store internasjonale romankonkurranse.
Tre opplag. Utsolgt.
2. *KLEIVDØLER* (fortsettelse av Skinnbrevet), 1940.
Tre opplag. Utsolgt.
Disse bøker er oversatt til en rekke språk.
Knut Hamsun sier om disse bøkene at de er «aldeles glimrende folkelivsskildringer».
3. Tredje del av sagaen om Terkel Kleiva «Gode makter» er utkommet på Universitas Verlag, Berlin 1951 og kommer på norsk i 1952.
4. *I VEIDESKOG*, 1944
Jaktminner. Kr. 10,00 innb.
Jens Pay: «I Veideskog er den beste jaktbok jeg har læst siden Boganis utgav sine erindringer i 1892!»

Noen få eksemplarer kan fås direkte fra forfatteren,
adr.: Amot på Modum.